

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Rigorózní práce

Mgr. Vlasta Kynclová

Vojenské výsadky ze Sovětského svazu na Žďársku a Novoměstsku.
Příspěvek k dějinám partyzánského hnutí na území Protektorátu Čechy a
Morava v letech 1944-1945

Military Airdrops from the Soviet Union in Žďársko and Novoměstsko.
Contribution to the Partisan Resistance in Protectorate of Bohemia and
Moravia in 1944-1945

Praha 2016

Konzultant: PhDr. Jan Koura, Ph.D.

Ráda bych na tomto místě poděkovala svému konzultantovi PhDr. Janovi Kourovi, Ph.D. za jeho cenné rady, připomínky a čas, který mi věnoval v průběhu psaní této práce.

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 29. ledna 2016

.....

Mgr. Vlasta Kynclová

Abstrakt

Rigorózní práce analyzuje partyzánské hnutí za druhé světové války v regionech Žďársko a Novoměstsko v letech 1944-1945. Věnuje se vymezení pojmu *partyzán* vzhledem k řešené problematice. Dále předkládá postoje nacistického Německa a Sovětského svazu k partyzánskému odboji a nastiňuje tento typ rezistence na východní frontě. Její nedílnou součástí je také zmapování vývoje odbojových organizací ve zkoumané oblasti. Poslední dvě kapitoly práce klasifikují celkovou činnost partyzánských výsadek a vymezují typologii partyzánů v Protektorátu Čechy a Morava za druhé světové války.

Klíčová slova

Druhá světová válka, Protektorát Čechy a Morava, Žďársko, Novoměstsko, partyzánský odboj, partyzánské oddíly, Mistr Jan Hus, Jan Kozina, Kirov, Zarevo, Stas, Vpřed – Orel.

Abstract

This thesis analyzes the partisan movement during World War II in the regions of Žďársko and Novoměstsko in the years 1944–1945. It defines the concept of the „partisan“ with regard to the matter in question. It further outlines the positions of Nazi Germany and the Soviet Union on partisan resistance and comments on this type of resistance activity on the Eastern Front. Integral to this thesis is also a survey into the development of resistance organisations in the region of interest. The last two chapters classify the overall activity of partisan airdrops and divide the partisans in the Protectorate of Bohemia and Moravia during World War II into different categories.

Keywords

The Second World War, Protectorate Bohemia and Moravia, Žďársko, Novoměstsko, Partisan Resistance, Partisans' Units, Master Jan Hus, Jan Kozina, Kirov, Zarevo, Stas, Vpřed – Orel.

Obsah

1	Uvedení do problematiky.....	6
1.1	Úvod.....	6
1.2	Struktura práce.....	8
1.3	Použité prameny a literatura	9
1.4	Dosavadní výzkum v dané oblasti	12
2	Teoretické vymezení pojmu partyzán v kontextu partyzánského odboje za druhé světové války	18
3	Živelný a organizovaný partyzánský odboj v Sovětském svazu a příprava vojenských výsadek	28
3.1	Živelný partyzánský odboj a východní fronta.....	28
3.2	Organizace partyzánského hnutí v Sovětském svazu, příprava výsadek do Protektorátu Čechy a Morava	39
4	Odbojové organizace v regionech Žďársko a Novoměstsko	45
4.1	Vývoj místních odbojových organizací	46
4.2	Zhodnocení odbojové činnosti a vzájemné spolupráce.....	53
5	Činnost sovětských výsadek ve zkoumané oblasti	56
5.1	Integrace místního obyvatelstva.....	56
5.2	Průzkumná a zpravodajská činnost	59
5.3	Diverzní akce	61
5.4	Politická činnost.....	63
5.5	Koordinace závěrečného povstání	65
6	Typologie partyzánů	68
6.1	Sovětské partyzány (výsadkáři).....	68
6.2	Čeští partyzány (výsadkáři)	69
6.3	Čeští partyzány	71
6.4	Civilní partyzánské skupiny	72
6.5	Partyzány posledních dní	74
7	Závěr	76
8	Prameny a literatura	82
8.1	Prameny	82
8.2	Literatura.....	85
	Přílohy.....	93
	Přehled výsadek ze Sovětského svazu ve zkoumaných regionech	93
8.3	93
	Přehled výsadek z Velké Británie ve zkoumaných regionech	97

1 Uvedení do problematiky

1.1 Úvod

Partyzánský odboj za druhé světové války, ač velké téma dějin rezistence největšího celosvětového konfliktu, zůstává dnes na okraji pozornosti českých historiků. Upozaděný se dostává do zapomnění, proto je nutné, vzhledem k jeho nemalému podílu na odboji v tehdejší Protektorátu Čechy a Morava, ho znovu otevřít. Tato rigorózní práce, která se zabývá sovětskými výsadbami v regionech Žďársko a Novoměstsko, si klade za hlavní cíl vzniklou mezeru vyplnit – analyzovat a zhodnotit činnost sovětských výsadbářů ve zkoumaných oblastech.

Mnohaleté bádání regionálních dějin druhé světové války, zaměřené zejména na partyzánský odboj jsem v minulosti vykazala bakalářskou prací *Partyzánské hnutí na Svratecku v letech 1944–1945*.¹ První sepsaná studie předložila poměrně detailní analýzu aktivit jednotlivých sovětských výsadbů, které v oblasti Českomoravské vrchoviny působily, v závěru pak líčila poslední válečné dny v oblasti mikroregionu Svratecko. Zájem o dané téma ve mně vzbudil před sedmi lety pamětník, plukovník Jan Velík, který se sám aktivně na partyzánském odbojovém hnutí v této oblasti podílel. Zrovna tak nemalý podíl zaujetí na výzkumu této problematiky zapříčinil vztah k regionu, z něhož pocházím. Jelikož místní doposud na konec války a zrovna tak na aktivní zapojení se sovětských výsadbářů do koordinace závěrečného povstání nezapomněli, vyvstala tímto pro mne otázka, zdali jde o tak bezvýznamné počiny nebo se současní historici pouze od tohoto tématu záměrně odvracejí. Dále jsem usoudila, že daným tématem je nutné se zabývat právě proto, aby v budoucnu bylo možné posoudit komplexně odbojovou činnost za druhé světové války ve zkoumaných regionech, potažmo v celém Protektorátu Čechy a Morava. Regiony Žďársko a Novoměstsko se staly předmětem bádání také proto, že právě tyto oblasti zaznamenaly nebývalou koncentraci nejrozličnějších místních i celonárodních odbojových organizací a také výsadbů z Velké Británie i Sovětského svazu.

¹ KYNCLOVÁ, Vlasta, *Partyzánský odboj na Svratecku v letech 1944–1945*, Bakalářská práce, Katedra dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2012, 97 stran.

Výsledky předchozí práce ukázaly, že byt' bylo partyzánské hnutí v posledních letech upozad'ováno, fakticky je třeba se jím z vědeckého hlediska nadále zabývat, pokusit se přinést celkové výstupy a hlubší chápání tohoto typu rezistence. Bakalářská práce ovšem postrádala tvůrčí výklad a celkovou analýzu partyzánského hnutí ve zkoumaném regionu. Tyto nedostatky se rigorózní práce pokusí překonat. Jakkoliv by se mohlo jevit smysluplné pomocí deskriptivní metody znázornit v monografiích a jiných publikacích partyzánský odboj, v tomto konkrétním případě výsadky ze sovětského svazu na Vysočině a zrovna tak tento přístup může pro mnohé historiky zůstat jedinou schůdnou cestou, jak k partyzánskému odboji přistupovat, předložená rigorózní práce přistoupí k tématu jiným způsobem. Nepřevládá v ní totiž popisná metoda, jež historický materiál pouze rozřazuje, třídí a následně popisuje slovy.

Rigorózní práce na dané téma rozpracovává mou závěrečnou magisterskou diplomovou práci *Partyzánský odboj a vojenské výsadky ze Sovětského svazu na Žďársku a Novoměstsku. Příspěvek k dějinám protinacistické rezistence na území Protektorátu Čechy a Morava*.² Jednotlivé kapitoly svými názvy odpovídají tomuto předchozímu zpracování. Jsou ale rozšířeny o další fundovanou literaturu a hlubší výzkum archivních pramenů, aby se takto lépe mohly ověřit vymezené teze a metodologický přístup k tématu mnou zvoleném. Komplexní tvůrčí výklad rigorózní práce by měl obstát jakožto výpovědní celek navázaný na širší souvislosti. Je třeba se zaměřit na vymezení základních pojmů, s nimiž bude pracováno. Dále pak se nutně musí otevřít náhledu zvenčí. Užití literatury regionálního drobného se jeví jako nedostačující, a musí být tedy použita i díla autorů zahraničních, jejich nazírání na dané téma, jim více či méně vzdálené. Přestože hlavním tématem samozřejmě zůstávají výsadky ze Sovětského svazu v dané oblasti, je třeba také náhledu, který může vnést nové světlo v hodnocení celkové nápomoci Československému odboji v této oblasti.

² KYNCLOVÁ, Vlasta, *Partyzánský odboj a vojenské výsadky ze Sovětského svazu na Žďársku a Novoměstsku. Příspěvek k dějinám protinacistické rezistence na území Protektorátu Čechy a Morava*, Diplomová práce, Ústav světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2015, 71 stran.

Na základě studia archivních pramenů a sekundární literatury umožní představit odbojovou činnost místních organizací, které samy nesou prvky různorodosti, ať už v souvislosti s jejich vznikem, aktivitami, organizovaností a v neposlední řadě také návazností na zahraniční odboj. Není pochyb o tom, že cesta badání partyzánského odboje za druhé světové války se historikům této doby teprve otevírá.

1.2 Struktura práce

Práce je strukturována do pěti kapitol, přičemž je v ní kladen velký důraz na jejich logickou souvislost, aby tvořila jeden celek a nikoli pouhý agregát složený z disparátních a vzájemně nesouvisejících částí. Nejprve je proto v první kapitole definován pojem partyzán. Bude vycházet z původního významu slova a dále vysleduje jeho pojetí v různých dějinných epochách. Vymezí sovětského *partyzána* ve zkoumaných oblastech v kontextu druhé světové války.

Následující kapitola podává rámcový obraz východní fronty, tedy prostředí, z něhož sovětské výsadkové jednotky vzešly. Zaměří se na vnímání partyzánského odboje jakožto rezistenční složky z pohledu sovětské i německé strany. Analyzovat bude prvotní rysy spontánního partyzánského hnutí, které se v průběhu války organizovalo pod rámec neregulérních bojových složek rudé armády. Kapitola představí partyzánské hnutí jako dílčí formu vedení války, proti níž nepřítel nutně musí nastavit jistá opatření. Druhá pasáž kapitoly se krátce věnuje organizovanému partyzánskému hnutí v Sovětském svazu, z něhož později vzešly po důkladných přípravách sovětské výsadkové jednotky, tedy hlavní aktéři předložené rigorózní práce.

Kapitola čtvrtá mapuje činnost odbojových organizací ve zkoumané oblasti, jejich vznik a spolupráci. Dopomůže vykreslit prostředí, do něhož sovětské výsadkové jednotky přišly. Představuje místní i celonárodní odbojové skupiny, jež svými aktivitami formovaly vývoj rezistence ve zkoumaných regionech až do podzimu roku 1944. Vykresluje také jejich různorodost a některé problémy při vzájemné spolupráci. Na ni navazuje kapitola analyzující celkovou činnost sovětských výsadkových jednotek ve zkoumaných regionech. Žďársko a Novoměstsko se staly operačním polem pro výsadky Zarevo, Jan Kozina, Mistr Jan Hus, Kirov a Vpřed – Orel, jehož předvojem byl paradesant Stas. Okrajově zde také působily skupiny Jermak a Dr. Miroslav Tyrš.

Na základě poznatků o jednotlivých partyzánských skupinách klasifikují jejich veškeré aktivity, což je zásadní pro možnost celkového zhodnocení partyzánského hnutí nejen ve zkoumaných oblastech.

Jelikož se pod partyzánským hnutím v Protektorátu Čechy a Morava neskrývají pouze výsadkáři ze Sovětského svazu, je třeba v poslední kapitole vymezit, na koho dalšího se označení partyzán v rámci druhé světové války a zejména po jejím skončení vztahovalo. Závěrečný oddíl práce vymezuje jednotlivé kategorie partyzánů. Na základě výzkumu problematiky partyzánského hnutí ve zkoumané lokalitě vzejde v této kapitole jeden z dalších cílů – typologie partyzána. Tato kapitola předloží celkové výsledky vzešlé jednak z teoretického vymezení a také z analýzy činností partyzánů. Rozlišení je třeba zejména proto, aby se pojem partyzán nevyužíval paušálně pro civilistu, který pomáhal odboji v posledních dnech války, stejně tak jako pro sovětského či českého partyzána. U jednotlivých kategorií budou uvedena rozlišovací specifika.

1.3 Použité prameny a literatura

Pro vymezení pojmu partyzán se stěžejním výchozím dílem stala kniha *Teorie partyzána*, v níž autor Carl Schmitt definuje znaky partyzána a věnuje se zde partyzánským odbojům, které zaznamenalo dvacáté století. Dále jsem použila pro původní vymezení slova latinské a etymologické slovníky, a to *Latinsko-český slovník* z roku 1980³, také pak *Česko-latinský slovník*⁴ vydaný roku 1992. K teoretickému rozboru pojetí partyzána a partyzánského odboje za druhé světové války dopomohla rovněž díla: *Partisan, ein Beitrag zur politischen Anthropologie*⁵ a *Irreguläre Kriegführung im Zeitwandel, z Krieg aus dem dunkel (20 Jahre kommunistische guerillakämpfe in aller welt)*.⁶

K nastínění východní fronty a situace mezi znepřátelenými stranami se relevantními zdroji staly zejména kniha *Souboj Titánů. Jak rudá armáda zastavila*

³ PRAŽÁK, Josef, NOVOTNÝ, František. *Latinsko-český slovník*, Praha 1980.

⁴ QUITT, Zdeněk, KUCHARSKÝ, Pavel, *Česko-latinský slovník*, Praha 1992.

⁵ SCHROERS, R. *Partisan, ein Beitrag zur politischen Anthropologie*, Kolín 1961.

⁶ KUTGER, Joseph, *Irreguläre Kriegführung im Zeitwandel*, in: *Krieg aus dem dunkel (20 Jahre kommunistische guerillakämpfe in aller welt)*, Kolín nad Rýnem 1962.

Hitlera,⁷ v níž autoři mimo jiné podrobně popsali stav armád i jejich technické vybavení před a během války, další mimořádně zdařilou publikací o válce na východě je Bellamyho *Absolutní válka*.⁸ Autor se zde zabývá i otázkou zacházení s válečnými zajatci z řad Rudé armády, díky čemuž osvětlil rychlý vzestup partyzánského způsobu boje na východní frontě. Oproti těmto dvěma výše zmiňovaným publikacím velice napomohla se zmapováním partyzánského odboje na východní frontě a jeho potlačováním ze strany německého nepřítele publikace *Rusové ve válce 1941–1945*.⁹ Výhradně partyzánům věnoval svou publikaci *Sowjetische Partisanen* Bogdan Musial, v níž podrobně analyzuje vývoj partyzánského odboje od počátku německo-sovětského konfliktu.¹⁰ Zajímavé dokumenty a vyhlášky poskytla přílohová část knihy *2. světová válka na východní frontě*.¹¹ Hodnocení konfliktu wehrmachtu se sovětskými vojáky přineslo i rozsáhlé dílo *Za obzor totalitarismu*.¹² Extrémy války na východní frontě jsou líčeny v knize Timothy Snydera *Krvavé země*.¹³ Snyder se ve své práci odvážně chopil zpracování nacistického i sovětského režimu s důrazem na veškeré hrůzy, které mají oba režimy na svědomí. Snyder líčí východní frontu až naturalisticky. Na *Krvavé země* autor volně navázal knihou *Černá zem*.¹⁴ Další zásadní publikací je kniha *GESTAPO za druhé světové války*,¹⁵ která dopomáhá v náhledu na partyzánský odboj na východní frontě z německé strany. Kulturně historický kontext Sovětského svazu po napadení Německem a obrat politiky k podpoře propagace vojenských hrdinů ruské historie a novou svobodu sovětských umělců zdařile popsal ve své knize *Natašin tanec* Orlando Figes.¹⁶

⁷ GLANTZ, David, M., HOUSE, Johnatan, M. *Souboj Titánů. Jak Rudá armáda porazila Hitlera*, Brno 2005.

⁸ BELLAMY, Chris, *Absolutní válka. Sovětský svaz za druhé světové války*, Praha 2011.

⁹ OVERY, Richard, *Rusové ve válce 1941-1945*, Praha – Plzeň 2004.

¹⁰ MUSIAL, Bogdan, *Sowjetische Partisanen 1941 – 1944: Mythos und Wirklichkeit*, Paderborn 2009.

¹¹ BAKER, Lee, *2. světová válka na východní frontě*, Praha 2012.

¹² FITZPATRICKOVÁ, Sheila, GEYER, Michael, *Za obzor totalitarismu*, Praha 2012.

¹³ SNYDER, Timothy, *Krvavé země*, Praha 2013.

¹⁴ SNYDER, Timothy, *Černá zem*, Praha 2015.

¹⁵ PAUL, Gerhard, MALLMANN, Klaus – Michael, *GESTAPO za druhé světové války*, Praha 2010.

¹⁶ FIGES, Orlando, *Natašin tanec*, Praha–Plzeň 2004.

Ještě více autentického německého postoje k civilnímu obyvatelstvu i k partyzánskému odboji v Sovětském svazu přináší publikace *Vojáci*,¹⁷ poskládaná v podstatě pouze z odposlechů zajatých německých vojáků, které autor obohacuje svými poznámkami a vysvětlivkami. Niterné dění a psychické vnímání války německými vojáky pootevřít kniha *Dopisy z wehrmachtu*.¹⁸ Organizování výsadku, jejich výcvik a přípravy pro partyzánskou válku výborně popisuje Jiří Šolc ve své knize *Za frontou na východě*.¹⁹

Vývoj odbojových organizací za druhé světové války ve zkoumaných regionech byl zpracován na základě užití archivních pramenů i odborné literatury. Velice cenné materiály poskytl Archiv Horáckého muzea v Novém Městě na Moravě.²⁰ Muzeum nabízí poměrně velké množství dokumentů o odbojových organizacích Rada tří, Obrana národa, ale také i o západních desantech. Další cenné prameny poskytlo regionální muzeum v Bystřici nad Pernštejnem. Výběr zajímavých a dosud nezpracovaných dokumentů k Radě tří jsem získala od historika Ondřeje Červeného, který mi mimo jiné poskytl nevydané rukopisy člena výsadku Calcium Karla Niemczyka.²¹ Výborným dílem o odbojové organizaci Rada tří a Obrana národa je diplomová práce Aleše Kříže *Úloha novoměstského obchodníka Eduarda Sošky v protinacistickém odboji*.²²

K výzkumu partyzánských oddílů jsem užila pramenů regionálních i státních archivů, přičemž v případě těch regionálních se nejvíce cenné ukázaly materiály z Archivu města Svatky. Zde se zachovaly písemné výpovědi, vzpomínky na odboj nejen místních, ale i obyvatel z širšího okolí. Podrobně popisují průběh spolupráce zejména s oddílem Vpřed – Orel, který na Svratecku působil. Výborným příspěvkem k náhledu na spolupráci s oddílem Mistr Jan Hus se staly vzpomínky hajného Adolfa Hamana a také Josefa Uhra. Oba se výrazně v partyzánském odboji angažovali, a proto

¹⁷ WELZER, Harald, NEITZEL, Sönke, VOJÁCI, *Protokoly o boji, zabíjení a umírání*, Praha 2014.

¹⁸ CHASSAIN-PICHON, Fanny, MOUTIEROVÁ, Marie, *Dopisy z wehrmachtu*, Praha 2015.

¹⁹ ŠOLC, Jiří, *Za frontou na východě*, Cheb 2003.

²⁰ AHM, f. II. světová válka – R-3, západní desanty.

²¹ ŘÍHA, Zdeněk, *Karel Niemczyk – Přítel stínů*, Nevydaný opravený rukopis ze vzpomínek Karla Niemczyka.

²² KŘÍŽ, Aleš, *Úloha novoměstského obchodníka Eduarda Sošky v protinacistickém odboji*, Diplomová práce, Katedra historie Pedagogické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2004.

prostudování jejich vzpomínek považuji za důležité. Dále jsem našla mnoho cenných dokumentů v soukromém archivu bývalého přímého účastníka partyzánského odboje plukovníka Jana Velíka. Bezvýhradně nejvíce zásadním dokumentem, který mapuje celkovou odbojovou činnost obcí za druhé světové války ve zkoumaných regionech, jsou nevydané rukopisy aktivních účastníků rezistence nesoucí název *Partyzánské obce okres Žďár nad Sázavou*.²³

Z vojenského historického archivu jsem prostudovala fond 308 a fond PJ 138b, materiály k oddílům Mistr Jan Hus, Jan Kozina, Zarevo, Vpřed – Orel a Stas. Dokumentaci o oddílech Mistr Jan Hus a Jan Kozina jsem prostudovala také v Archivu bezpečnostních složek na Struze. K vytvoření celkové analýzy partyzánského hnutí bylo třeba získat i dokumentaci nacistického bezpečnostního aparátu, jež poskytl Národní archiv, fond Úřad říšského protektora. Zde jsem prostudovala denní hlášení nacistického bezpečnostního aparátu takzvané Morgenmeldungen z let 1944–1945.²⁴

1.4 Dosavadní výzkum v dané oblasti

Nutno podotknout hned na začátku, že dostupných zdrojů, ať už se jedná o odborné publikace či beletrii, která romantizuje kategorii partyzánského odboje v Protektorátu Čechy a Morava, je poměrně mnoho. K posouzení jednotlivých studií je třeba si osvojit kritický pohled. Jednodušší a více konkrétní, nikoliv ale schůdnější cestou by bylo na tomto místě jmenovat jednotlivé publikace, jež přispěly ke vzniku předložené rigorózní práce a hodnotit jejich přínos pro dané téma v rámci historiografie a chápání dějin vůbec. Zásadní je ihned z kraje vymezit základní dělení všech použitých materiálů. Jednotlivé publikace mě vedou k závěru, že před a zejména po pomyslném mezním roce 1989 se cesty profesionálních i amatérských historiků, zabývajících se partyzánským odbojem, rozdělují třemi směry.

První z nich nese všechny nejružnější atributy oslavování sovětských bojovníků na území Protektorátu Čechy a Morava v době druhé světové války, vyzdvihuje jejich pomoc při osvobození a zejména pak v závěru války při květnovém povstání. Vehementně prosazuje a vyvyšuje činnost partyzánů, jejich organizovanost a dnes

²³ VELÍK, Jan, SKLENÁŘ, Jan, *Partyzánské obce okres Žďár nad Sázavou v letech 1939–1945*, 1988.

²⁴ Národní archiv, fond Úřad říšského protektora, karton 83, Hlášení velitele pořádkové policie u říšského protektora v Čechách a na Moravě.

ubírané zásluhy tomuto druhu odboje autoři silně kritizují. Některé z těchto prací lze bez okolků snadno klasifikovat jako oslavná díla partyzánského odboje. Takovéto knihy nejsou ale pouze zbytkovým artefaktem předrevoluční doby, je možné, a vlastně ani ne příliš obtížné, se s obdobnými publikacemi, které vyšly během posledních pětadvaceti let, setkat i dnes. Autoři těchto knih se svým bádáním mnohdy omezují pouze na přepisování starších publikací, do nichž zapojují textově stylistické úpravy, aby kniha byla napsána i pro širší veřejnost, které jsou určeny. Jako vzorový příklad oslavné literatury předlistopadové éry lze uvést knihu Františka Ťopka *Lidé stateční a ti druzí*.²⁵ Autor zde idylicky líčí odboj sovětských partyzánů v oblasti Vysočiny, zejména Žďárských vrchů. Až pohádkové bájení o hrdinných bojovnících, kteří do Protektorátu spadli z nebe a zachraňují český lid od útluaku nacismu, snadno nechává čtenáře strhnout v silnou náklonnost k tomuto druhu odboje. Ťopek v rámci své beletrie pracuje s reálnými daty, jmény i událostmi. Sovětské partyzány a jejich pomoc československému odboji heroicky vyzdvihuje a tímto slepě jednostranným přístupem celou publikaci sám okrádá o její věrohodnost. Obdobným nebeletristickým dílem k Ťopkově epopeji si stojí kniha Vojtěcha Žampacha *Partyzánské portréty*.²⁶ Předlistopadová etapa tvorby oslavující partyzánský odboj byla silně podporována politicky a také jí rovněž napomáhaly další prvky, jež v poválečné době postupně formovaly slepě pozitivní obraz sovětských partyzánů v Protektorátu za druhé světové války. Za tyto dílčí podpůrné prvky lze považovat dobový tisk, nesčetné závěrečné práce VUMLu, stavby pomníků a pokládání pamětních desek, a zejména také přímá setkání s doposud živými představiteli partyzánského hnutí, kteří opakovaně navštěvovali poválečné Československo u příležitosti oslav konce války.

Směr druhý, u něhož jediného je možné rok 1989 použít jako dělicí mezník, je literatura věnována problematice partyzánského odboje, která byla sepsána nejčastěji v raných devadesátých letech. Ani zde se ale čtenář neseťkává s příliš hodnotnými studiemi. Autoři takovýchto publikací představují nejčastěji historiky – amatéry. Tato druhá cesta se vydala směrem k celkovému zavrnutí a zapomenutí sovětských výsadků. Ne výjimečně se lze setkat se zesměšněním veškerých aktivit, vyzdvihováním všeho negativního. Autoři takto úpěnlivě působí na čtenáře v jeho ujištění se, že dané

²⁵ ŤOPEK, František, *Lidé stateční a ti druzí*, Ostrava 1961.

²⁶ ŽAMPACH, Vojtěch, *Partyzánské portréty*, Brno 1980.

informace byly čerpány z archiválií a jsou tedy *pravdivé* a že teprve po pádu komunistického režimu se ukazuje pravá tvář partyzánů ze Sovětského svazu.

I tato cesta se mi jeví jako slepá, neproduktivní a v posledku regresivní. Pokud se totiž historikové porevoluční doby postavili k otázce partyzánského odboje v Československu s cílem hledat na sovětských výsadcích pouze a jenom to negativní, pak jen recyklují tutéž chybu, již se dopustili jimi kritizovaní historikové minulého režimu, kteří psali pod přísnou ideologickou taktovkou. Exemplum této řady představují knihy Hynka Jurmana.²⁷ V dílech Jurmanových a jemu obdobných, se v převrácené podobě opakuje chyba, vůči níž se vymezují, neboť se distancují po způsobu abstraktní negace, jež ze své definice zůstává závislá na tom, co neguje. Pokud se této chyby historik nevyvaruje, myšlenkově zůstává uvězněn právě v těch ideologických šablonách, které chtěl překonat a jejichž překonání vidím jako jeden ze základních předpokladů kvalitní historické práce. A co hůř, tuto tendenčnost historikova myšlení v dnešní době nelze – jako to bylo možné u revolučních autorů – omluvit povahou této doby, když je chápána jako svobodná a deideologizovaná.

Směr třetí, který stejně jako první ze jmenovaných nepředpokládá mezní rok 1989, zůstává proto dodnes tím nejschůdnějším pro rozvoj dalšího výzkumu na základě sekundární literatury. Historici se při své tvorbě ubírali cestou *ad fontes* a prováděli ihned v začátku psaní své práce důkladnou kritiku pramenů. Do současnosti vzniklo nemalé množství prací, které svým obsahem čtenáři předkládají podrobnou interpretaci partyzánského odboje v českých zemích za druhé světové války. Mezi skvosty tohoto směru bezpochyby patří dosud nepřekonaná „bible“ partyzánského odboje kniha *Partyzáni v Československu 1941–1945*.²⁸ Zajisté i s ohledem na dobu vzniku lze tuto knihu hodnotit jako velice přínosný výstup mnohaletého bádání archivních i jiných pramenů. Stejným případem jsou všechny publikace historika Zdeňka Jelínka.²⁹

²⁷ JURMAN, Hynek, *Jak to bylo s partyzány*. Brno 1998. (knihy byla vydána pod pseudonymem Bořivoj Nebojsa, pozn. autora).

²⁸ GEBHÁRT, Jan, ŠIMOVČEK, Ján, *Partyzáni v Československu 1941–1945*, Praha 1984.

²⁹ JELÍNEK, Zdeněk, *Operace Silver A*, Praha 1984, JELÍNEK, Z., *Leškovice: z historie partyzánské brigády Mistra Jana Husa*, Havlíčkův Brod 1994; JELÍNEK, Z., *Noční výsadek: z historie partyzánského oddílu Miroslav Tyrš*, České Budějovice 1986; JELÍNEK, Z., *Partyzánský oddíl zvláštního určení Zarevo*, Kolín 1988.

Za zmínku v této kategorii určitě stojí i kniha Antonína Benčíka *Partyzánské hnutí v Československu*.³⁰ Tento třetí směr jako jediný z výše jmenovaných, lze z vědeckého hlediska považovat za relevantní, neboť umožňuje pokrok v dalším zpracování a výzkumu daného tématu. Dává za vznik takovým dílům, jakým je kniha Ondřeje Červeného *Osvobození Žďárska*.³¹ Tato publikace je názorným příkladem překonání negativního i pozitivního postoje k partyzánskému odboji v Československu. Autor pracuje s partyzánským odbojem jako s nezanedbatelnou složkou rezistence na Vysočině, nikterak partyzány od odboje neseparuje ani je zvlášť nehodnotí. Další přesah je možné vidět například v disertační práci Vladimíra Černého *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944–1945*,³² jak už název napovídá, jedná se o dílo, které nabízí čtenáři pohled na partyzánský odboj z druhé strany.

Přestože se poslední ze jmenovaných směrů vystříhává ideologických šablon a jeví tedy známky dalšího možného postupu v historickém bádání, nese i tato vývojová větev svá omezení. V tuto chvíli je docela jistě současnou generací historiků překonán odpor i nekritické zalíbení k dané problematice a tím pádem se jim tímto otevírá cesta nevidět pouze černobíle, ale to nic nemění na věci, že sice umožňuje předkládat poctivá řemeslná díla, která budou sice skvostně vynikat svou deskripcí a podrobnostmi jí zmíněnými, ale dozajista neumožní čtenáři pochopení širší souvislosti dávající nadhled a tedy i vhled do dané problematiky. To není možné na základě výčtu aktivit jednotlivých oddílů, souhrnných spisů jmen partyzánů a jejich pomahačů a jiných mikroskopických analýz. V těchto pracích provázanost konkrétního s obecným buď chybí úplně, anebo je pouze jejich okrajovou součástí, nikdy ale součástí nedílnou. Některé práce pak v důsledku toho vytvářejí vakuum, neboť se nepokouší dané téma zprostředkovat a vidět z hlediska vyšších celků a souvislostí. Na nabízející se otázku, co to je mít vědomí souvislostí, výstižně odpověděl Vladislav Vančura:

„Kdybych měl odpovědět na otázku co je důležité a co má být na počátku práce zdůrazněno, řekl bych: vědomí souvislostí. Vědomí kladných i záporných vztahů, vědomí souběžných akcí, vědomí tradice a pohled, který dovede obsáhnouti široký

³⁰ BENČÍK, Antonín, *Partyzánské hnutí v Československu za druhé světové války*. Praha 1961.

³¹ ČERVENÝ, Ondřej, *Osvobození Žďárska*, Brno 2014.

³² ČERNÝ, Václav, *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944–1945*, Brno 2006, Disertační práce, Historický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

obzor. Odbornictví znamená pracovní metodu, znamená řadu, v níž má býti uskutečněn určitý tvar, ale vlastní smysl díla a úběžník tvorby leží v organizační jednotě, v poslání skloniti všechny pracovní řady a všechny hodnoty k potřebám života. Jen práce, která má podobné perspektivy, jen ta práce, jež si je vědoma závislosti na jiných řadách, a zároveň s nimi sleduje tento cíl, jen ta práce má obecnou platnost a může být včleněna v soudobý pohyb. Věci kultury, vzdělanosti a umění nelze oddělit od věcí života, svobody a dělnictví.³³

Zasadit téma do širších souvislostí předpokládá subjektivní výkon historika, čehož se mnohdy historik zdráhá, pokud je předmět výzkumu polemický; a takovým předmětem partyzánský odboj bezesporu je. Hlavně proto zůstává poslední desetiletí nezajímavý pro zpracování či nehodno zájmu historiků. Možná právě kvůli obavám, jak se k němu stavět. Tezi lze například snadno osvětlit porovnáním s popularitou *československých letců za druhé světové války*. U takových témat se polemika eliminuje, protože se do širších souvislostí zasadí jakoby sami a bez pozorovatelné subjektivní intervence historika. Neoprávněné obavy z uchopení tématu či volby přístupu historiografii partyzánského odboje téměř zcela umrtvily.

V rámci třetího směru výzkumu partyzánského odboje vzniklo mnoho publikací, u nichž vyvstávají nesrovnalosti z důvodu užití různých pramenů. Z tohoto pak logicky vychází, že je nejprve třeba zjistit, jaké prameny mají tu správnou výpovědní hodnotu a kterých je třeba k napsání práce užít. Jsou těmi vhodnějšími prameny kroniky přímo z daného regionu, nebo archiválie, jež převzaly vyšší instance v hierarchii archivů daného státu nebo snad států okolních, jichž se daná problematika rovněž týká?

Avšak, jak již bylo shora naznačeno, na základě snahy se vyvarovat ve jménu vědeckosti formující subjektivní intervence lze říci, že autory naposled zmíněného směru pohltil obsah. Následkem toho došlo k zapomenutí na formu, bez které obsah nijak nevyznívá, respektive působí na čtenáře obdobně jako telefonní seznam, snad jen s tím rozdílem, že formou zde není abecední pořadí, ale to, jak sukcesivně plynul čas a jak jedna událost střídala druhou. Tak vzniklo mnoho drobnohledných prací, které zůstávají uzavřeny v regionálních muzeích a místních knihovnách.

³³ VANČURA, Vladislav, *Vědomí souvislosti*, Praha 1958, úvodní slovo.

Předložená rigorózní práce si klade za cíl přistoupit k danému tématu zvoleným vlastním „čtvrtým“ směrem, v němž se pokusí vyvarovat nedostatků ostatních výše definovaných přístupů. Jako své východisko vidí nedostatek třetího směru, který staví na předpokladu, že historikova reflexe teprve přistupuje k analyzovanému obsahu a je tedy vůči němu něčím vnějším. Na tomto základě, že reflexe je cosi vnějšího, pak (přinejmenším implicitně) kritizuje první dva směry. Ty totiž svou ideologickou reflexí historický obsah zabarvují. Ale tuto kritiku považuji za nedostatečnou, jelikož historický obsah je ze své povahy vždy zabarvený a nic takového jako čirá objektivita, k níž se snaží třetí směr přiblížit, neexistuje. Neboť historie je vždy už nějak zpřítomněná, pak teprve ta je tím, k čemu historik přistupuje, neboť k žádné jiné nemá epistemický přístup.

Proto se tato rigorózní práce nesnaží vymezovat vůči ideologickým přístupům, spíše je ignoruje jako dobově podmíněné a jako přístupy, které sice ukázaly jistý aspekt partyzánského odboje, ale tuto svou perspektivu vyčerpaly a tu není proto důvod dále prohlubovat. Máme-li předestřít čtvrtý směr, pak je to jeho záměr podat o tématu partyzánského odboje tvůrčí výklad, který v sobě spojuje jak posouzení, tak pochopení dané problematiky na základě jejího navázání na širší souvislosti.

2 Teoretické vymezení pojmu partyzán v kontextu partyzánského odboje za druhé světové války

Již roku 1813 přikázal francouzský císař Napoleon Bonaparte generálu Lefévrovi: „S partyzány musíte bojovat jako partyzán.“³⁴ Partyzánské útoky, úprky, boje, bitvy i války lemují s menšími intermezzy celá staletí a je poměrně snadné pozorovat tento druh boje dodnes. Pojem gerilová válka se rozmohl právě při dobývání Španělska Napoleonem. Poražená španělská armáda se po roce 1808 rozdělila do malých nezávisle na sobě operujících skupin, které byly nově organizovány. Ze španělského slova *guerra*, tedy válka, vzniklo v této době slovo *guerrila*, neboli partyzánská válka.³⁵ Do jaké míry ale navazuje druhá světová válka na prvotní pojetí partyzánského boje?

Vysvětlení pojetí partyzánského odboje a samotného slova partyzán, jeho teoretický a etymologický náhled volají, zejména v kontextu současného historického bádání, po aktualizaci. V začátku je nutné definovat, o jakém druhu rezistence se tedy hovoří. Jaké jsou základní charakteristické rysy partyzánů a partyzánských bojů za druhé světové války v tehdejším Protektorátu Čechy a Morava? K dopátrání se správného vymezení pojmu slova může dopomoci etymologický slovník, v němž je o slovu partyzán psáno, že ve svém původním významu je partyzán členem bojové organizace působící na území obsazeném nepřítelem. Po druhé světové válce se význam slova pozměnil, partyzán je od druhé světové války považován za člena malého, samostatně působícího vojenského oddílu, v původním významu *přivrženec*, *straník* z italského slova *partigiano*.³⁶

³⁴ KITTLER, W. *Enlightened War: German Theories and Cultures of Warfare from Frederick the Great to Clausewitz*, NEW YORK 2011, s. 290.

³⁵ KUTGER, J., *Irreguläre Kriegführung im Zeitwandel – Krieg aus dem dunkel (20 Jahre kommunistische guerillakämpfe in aller welt)*, Kolín nad Rýnem 1962, s. 79 – 80.

³⁶ REJZEK, J. *Český etymologický slovník*, Praha 2004, s. 450.

Původní slovo, z něhož dnešní pojem *partyzán* vznikl, pochází z latinského slova *pars*, *sg – tis, pl*, nesoucí význam část.³⁷ Politická strana z lat. *partes*.³⁸

Významný politicko-právní myslitel 20. století Carl Schmitt³⁹ se podrobně zabýval studií partyzánského odboje v 60. letech a pokusil se jako jeden z ne mnoha definovat ve své publikaci *Teorie partyzána*⁴⁰ pojem *partyzán*. Schmitt klasifikoval partyzána čtyřmi kritérii: neregulérnost, vystupňovaná mobilita, intenzita politické angažovanosti a telurický charakter – tedy vztahující se k zemi. Neregulérní bojovník je ovšem Schmittem definován i jako vyslanec regulérní síly – vlády, státního zřízení. Partyzánem míní tedy také bojovníka v týlu fronty, jež jedná dle příkazů obdržených od armádního velení.

O výsadcích ze Sovětského svazu v Československu je historiky hovořeno jako o partyzánském odboji za druhé světové války. Tradiční dělení odboje, po desítky let bigotně popisovaného v učebnicích dějepisu i v podrobných odborných monografiích, ale ve svém dělení nepředpokládá hlubší teoretický rozbor pojmu *partyzán*. Pravdou zůstává fakt, že mnohé partyzánské boje – odboje, které byly v průběhu 20. století nazývány boji partyzánskými, by možná jen pouze z části vyhovovaly pojetí Schmittova partyzána.

³⁷ PRAŽÁK, J., NOVOTNÝ, F. *Latinsko-český slovník...*, s. 197 – 198.

³⁸ QUITT, Z., KUCHARSKÝ, P. *Česko-latinský slovník...*, Praha 1992, s. 646.

³⁹ Tento politický a právní myslitel, který žil v letech 1888 až 1985, je i v současnosti známý především kvůli vědecké kontroverzi. Jedněmi byl považován za „korunního právníka třetí říše“, pro jiné se stal klasikem politického myšlení. Často bývá také přirovnáván k Machiavellimu či Hobbesovi. V období Výmarské republiky striktně kritizoval tehdejší parlamentní demokracii a byl také silným zastáncem decisionismu a teoretikem novověkého suverénního státu. Jeho myšlenky mají kořeny v katolické víře, zabýval se zejména otázkou moci, násilím a nastolením práva. Srozumitelně a rétoricky brilantně dokázal formulovat pojmy jako výjimečný stav, diktatura, suverenita, dále také politická teologie, legalita a legitimita i pojmy přítel a nepřítel.

⁴⁰ Kniha *Teorie partyzána* byla vydána poprvé v roce 1963, v České republice vyšla v roce 2008 v nakladatelství OIKOYMENH. Pojem slova *partyzán* je zde rozpracováván zejména z pohledu právního. Kniha nabízí poměrně nevídaný pohled na partyzánské odboje v průřezu dějin a také dostačující množství idejí na vysvětlení tohoto výrazu z právního hlediska a může tedy být poměrně nápomocna při hledání a vysvětlení pojmu pro jiné obory. Čtenář by ale měl bezpochyby vzít v potaz fakt, že Schmitt knihu napsal před více než padesáti lety a je tím pádem nutné k ní přistupovat jako k vodítku, ale nikoliv jako k návodu, z něhož lze vycházet a znovu pojem definovat, což znamená prozkoumat, do jaké míry jeho definice partyzána obstála pod tíhou času.

Míněný ilegální – partyzánský odboj semílá ve své různorodosti průběh 20. století, čehož je důsledkem, že vymezení jednotných definitorních znaků partyzánského odboje je nelehký úkol. Partyzán se předešlá staletí klasifikoval pouze svou odlišností od loupeživých band, které se v důsledku bezútěšných podmínek ve své životní situaci staly nahodilou revoltou proti stávajícímu režimu. Svržení daného režimu a přípravy revolucí či povstání nebyly ani zdaleka hlavními cíli těchto zbojníků. Z toho plyne jasná odlišnost, partyzán totiž nevzdoroval stávající vládě či útlaku zvnějšku jenom z důvodu svého vlastního obohacení na úkor státního zřízení a na úkor druhých. Partyzán představoval rezistentní složku, která některými svými rysy bezpochyby koresponduje s dřívějším lumpenproletariátem, nicméně ve správném pojetí pouze proto, aby mohl vykonávat své vlastní vyšší cíle, které ho definují.

Dnes ale nelze hovořit o tomto typu bojovníka stejně tak jednoznačně jako bylo obvyklé vnímat partyzána v dřívější době. Až do druhé světové války býval totiž tento druh bojovníka – muže, zástupce země, občana, vnímán jako prostředník vzývaný momentální revoluční vládou k obrannému boji proti uchvatiteli. Chápáno autorem proti uchvatiteli z vnějšku, tedy vnějšímu nepříteli.

S jistotou lze prohlásit, že sovětští partyzáni v Československu vyhovují třem ze čtyř Schmittových definitorních znaků partyzána. Jeden z nich mne totiž uvádí do pochybností, a to telurický charakter. Toho se jim dozajista nedostává vzhledem k faktu vysazení těchto bojovníků do cizí země. Logicky vzato totiž nemají původní „autentický“ vztah k zemi, o patriotismu tím pádem ani nemluvě, ale k zemi se tedy vztahují instrumentálně. V příkladu nacistickým Německem okupovaného Československa to byl ale vztah k tehdejší strategicky významné zemi, geograficky velmi zásadně umístěné. Tento pragmatický až instrumentální zřetel partyzán telurického charakteru nemá. Proto tedy je nutno „netelurický“ vztah k zemi třeba vidět a vysvětlovat na pozadí komunistické ideologie, tehdy vládoucí v Sovětském svazu. Ačkoliv se s ní zacházelo dosti účelově, je ji přesto v tomto ohledu nutné vidět jako sílu působící na politiku Sovětského svazu. Z hlediska komunistické ideologie totiž pozbývá telurický charakter na významu, neboť komunistický partyzán nebojuje v poslední instanci proti tomu či onomu utlačovateli, ale proti anonymní moci kapitálu, jež nabývá na různých místech světa jiné podoby.

Proto boj proti utlačovateli na cizí půdě mimo svou vlast není pro komunistického partyzána tak odcizený, neboť slovy Manifestu komunistické strany: „Komunistům se dále vytýká, že prý chtějí odstranit vlast a národnost. Dělníci nemají vlast... S protikladem tříd uvnitř národů padne i vzájemné nepřátelství mezi národy.“⁴¹ Zkráceně řečeno, komunisté vlast nemají. A tento fakt zcela jistě vypovídá o absenci významu partyzána, jakožto posledního strážce své země, svého národa, své vlasti, pokud utlačovatel toho konkrétního národa je vlastně též jako utlačovatel národa jiného. Důsledkem toho je pak oslabena svébytnost vlasti či národa jakožto dosud významného elementu světových dějin. Schmitt dále logicky vysvětluje, že v průběhu dvacátého století se řízení elementárních telurických sil stojící tváří v tvář cizí invazi, dostává do područí internacionálního a nadnárodního centrálního řízení. Sověští partyzáni v Československu tedy představují manipulovaný nástroj světové revoluční agresivity, které druhá světová válka umožnila její vlastní existenci.⁴²

Oproti Schmittovi Ralf Schroers ve svém díle *Partisan, ein Beitrag zur politischen Anthropologie*⁴³ partyzána striktně odlišuje od revolučního agenta, v jeho pojetí je partyzán stoupencem hnutí odporu bez dalších politických záměrů. Schroersův partyzán je ale podle mého názoru pouze osvoboditelem od vnějšího nepřítele. Toto by znamenalo, že výsadky ze Sovětského svazu, byly pouze iniciátory partyzánského hnutí v Protektorátu Čechy a Morava. Musely by být definovány jako pomocníci, dodavatelé zbraní a techniky, v neposlední řadě také předavatelé zkušeností v boji. Sověští partyzáni se stali prostředníky pro vznícení živelné reakce civilního obyvatelstva proti okupaci vlastního území.⁴⁴ Iniciátory a následně pak také důslednými stimulátory pro vznik celého partyzánského hnutí v tehdejší Protektorátu Čechy a Morava.

Výsadky ze Sovětského svazu lze tedy logicky zařadit do kategorie partyzánských bojovníků, kteří již byli odkázáni na spolupráci s regulérní organizací. Možnost návaznosti spolupráce skupin bojovníků považovaných za neregulérní s organizacemi regulérními později ve druhé polovině dvacátého století přerodila na

⁴¹ MARX, Karl, ENGELS, Friedrich, *Manifest komunistické strany*. V: TÝŽ. *Spisy*, Praha 1958, svazek 4, s. 447.

⁴² SCHMITT, C., *Teorie partyzána...*, s. 70.

⁴³ SCHROERS, R. *Partisan, ein Beitrag zur politischen Anthropologie*, Kolín 1961.

⁴⁴ ŠOLC, J., *Za frontou na východě...*, s. 97.

nutnost, a to právě z důvodu vývoje technologií a potenciálu regulérních armád, které jaksi disponovali zbraněmi nesrovnatelně výkonnějšími než odbojáři ukrytí v lesích, v pralesích.

Spolupráce regulérních a neregulérních složek, ale může svést badatele do úzkých, neboť pak nutně musí vznikat četné mezistupně v rozlišování regulérního a neregulérního boje, boje legálního a ilegálního. Schmitt uvádí: „Regulérní charakter se projevuje uniformou vojáka, která je něčím víc než jen služebním oděvem, protože demonstruje určitou vládu nad veřejností a zároveň s uniformou je otevřeně demonstrativně vystavována a nošena zbraň.“⁴⁵ Pokud by teze byla převedena ve svém významu na bigotní fakt, nebylo pak ani v nejmenším možné partyzánský odboj v Československu označit za odboj partyzánský, neboť z archivních pramenů i sekundární literatury je poměrně dobře známo, že partyzáni ze Sovětského svazu se po svém seskoku v lesích na Vysočině poměrně často objevovali jen ve svých uniformách – uniformách Rudé armády, která nese jasný znak regulérních bojovníků. Nebývali ale jimi ošaceni v případě, když odcizili uniformy svých protivníků či ošacení místních obyvatel, aby si tímto vytvořili možnost usnadnění si obstarání kořisti bez protivníkovy vzetí na zřetel této skutečnosti. Partyzány by pak zůstali pouze místní odbojáři, kteří se k Sovětům přidali, neboť ti z řad regulérně vojenských nepocházeli. A toto mne přivádí k názoru, že je třeba v souvislosti s partyzánským hnutím uvažovat o jednotlivých představitelích tohoto typu rezistence jakožto o dílčích složkách, bezesporu svou úlohou v rámci celku nenahraditelných, které jsou ale součástí vyššího organického celku odboje – partyzánského hnutí.

Německý spisovatel Gerhard Nebel líčí partyzána ve svém válečném deníku *Unter Partisanen und Kreuzfahrern*⁴⁶ v mnohém podobně jako Schroers, jen zachází ještě dále – v závěru války se v jeho knize smývají rozdíly mezi ustupující nepřátelskou armádou a místními odbojáři. Obě výše zmíněné skupiny Nebel označuje jako partyzány – moderní nihilisty.⁴⁷

⁴⁵ SCHMITT, C., *Teorie partyzána...*, s. 20

⁴⁶ NEBEL, Gerhard, *Unter Partisanen und Kreuzfahrern*, Stuttgart 1950.

⁴⁷ KÄSTNER, Erhart, *Unter Partisanen und Kreuzfahrern*, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 09. 12. 1950, s. 16. srov. SCHMITT, C., *Teorie partyzána*, s. 25.

I tento příklad pojetí partyzána samozřejmě zčásti odpovídá charakteru partyzánského odboje v některých oblastech Protektorátu, a to zejména v souvislosti s nechvalně známým kolapsem, naprostým selháním tohoto druhu odboje – vypálením obce Ploštiny a masakrem místních obyvatel.⁴⁸

Více než zřejmý a dávno již také literaturou osvětlený fakt definuje oprávněně partyzánské hnutí v Protektorátu Čechy a Morava jako pouhý nástroj politiky. Zde je třeba souhlasit i oponovat zároveň. Popřít užitnost sovětských partyzánů jakožto nástroje moskevských záměrů po druhé světové válce samozřejmě nelze. Tento fakt jako klasifikace partyzánského odboje s ohledem na živelnou touhu po osvobození, nehledě na politickou orientaci československých vlastenců, ale rozhodně nedostačuje. Zredukovat poměrně významnou složku odboje na nástroj politiky jen z důvodu obecně známých výsledků jednání vysokých státníků a synchronizace vojsk v přípravě na poválečné uspořádání, nebere v potaz činy jednotlivců a reálná uskutečnění dílčích destrukcí a střetů s nepřítelem, kdy byla zaznamenávána hrdinství jednotlivců, aktivních účastníků partyzánského odboje. Veškerá živelnost a touha po osvobození vyvolaná vlastenci, kteří čekali na vojenskou podporu, by tímto čtením pozbyla svébytnosti. Celé partyzánské hnutí v Československu za druhé světové války přece nelze zredukovat na pouhý nástroj politiky.

Samotné omezení rozsahu významu tohoto odboje a jeho označení za nástroj, pokud bude vskutku viděn jako pouhý nástroj, však neznamená jen jeho celkovou dehonestaci a potažmo snižování skutků jejich aktérů. Je třeba si na tomto místě položit otázku, zda takováto redukce činu na nástroj, respektive zneuznání svébytnosti činu, je vůbec z pohledu vědeckého korektní. Dále je třeba se ptát, zda účel či cíl, který daný aktér tímto skutkem sledoval, je adekvátním měřítkem, podle něhož má být čin hodnocen, posuzován či vůbec poznáván. Čin se totiž nevyčerpává svým účelem, ale svým provedením. Čin je to, o čem lze říci, co to je, má objektivitu a jednající do něho ukrývá výpovědní hodnotu o něm samém. Skutek vypovídá pravdu o svém aktérovi, ale aktér nesmí být posuzován podle účelů, jež sledoval, ale podle činů samých.⁴⁹

⁴⁸ Ve zpracování např. MŇAČKO, Ladislav, *Smrt si říká Engelchen*, Praha 1963., CÍLEK, Roman, *Ploština – Příběh o lidech statečných i zbabělých, o životě a smrti, o zlobě a plamenech*, Brno 1990, FILGAS, Josef, *Ploština v plamenech*, Nový Jičín 1948.

⁴⁹ HEGEL, Fridrich, Wilhelm, Georg, *Fenomenologie ducha*, PRAHA 1960, s. 227.

Třebaže sovětští partyzáni měli postranní – (politické) úmysly a třebaže bojem proti nacistické okupaci sledovali své (moskevské) partikulární zájmy, smazává snad tento úmysl či zájem jejich skutky, totiž to, že přese vše výše zmíněné bojovali proti nacistické okupaci? Takováto úvaha by byla špatná. Není tomu tak, že čin je úmyslem osvětlován, ale spíše zatemňován. Pro daleký účel často mizí z dohledu, co má být do očí: skutek samotný. Ať už záměry vyslaných partyzánských výsadek do Protektorátu byly jakékoliv, vědecké práce logicky musí pojednávat o činech samotných, které o celkovém přínosu, nebo negativech odboje, vypovídají. Čin trvá, zato úmysly pomíjí. Proto i otázka, co čin je zač, trvá, a jelikož zůstává otevřená, trvá i smysl a důvod historické práce.

Samotným aktérům odboje je upíráno právo na připomenutí. Jednání má samo o sobě účel – samo v sobě, nejen z důvodu rozkazu vyšší instance. Je zapomínáno na jednání samo, dochází tak k dehonestování mnohých hrdinů, kteří obětovali svůj život pro osvobození Československa. Stejně tak jako mohl být pro Sovětský svaz partyzánský odboj nástrojem pro šíření revoluce, mohl být, a s největší pravděpodobností i byl, zoufalými místními odbojáři vnímán jako prostředek pro obstarání si zbraní, pomoc v bojích proti nepříteli a opora v přípravách a koordinaci závěrečného květnového povstání.

Když Německo napadlo Sovětský svaz, Sověti tápali v oblasti vedení regulérního i neregulérního boje.⁵⁰ Dle německého historika Waltera Jacobse: „Neregulérní vedení války zahrnuje všechny druhy vedení války, které jsou cizí konvenčnímu vedení války ve své době.“⁵¹ Neregulérní boj by pravděpodobně neprobíhal, alespoň ne v takové míře, kdyby wehrmacht na východní frontě s civilisty a válečnými zajatci nenakládal tak, jak nakládal. Sověti usilovali o zřízení centrály pro partyzánský odboj již v prvních měsících války, což znamená, že živelný partyzánský odboj se měl klasifikovat jako neregulérní síla, neregulérní bojovníci v týlu nepřítele. Takoví, kteří sice nemají status vojáka, ale ve strategii vedení války mají být organizováni, aby armádě dopomáhaly ke kýženým výsledkům v boji proti nepříteli.

⁵⁰ JACOBS, Walter, *Irreruläre Kriegführung und Sowjets – Krieg aus dem dunkel, (20 Jahre kommunistische guerillakämpfe in aller welt)*, Kolín nad Rýnem 1962, s. 104.

⁵¹ Tamtéž, s. 105.

Jejich ztráty prakticky armáda nepoznává, ale diverzní akce mnohdy značně ztížily vojákům wehrmachtu zásobování na frontě. Důležité je neplést se v pojetí sovětského partyzána na území Protektorátu s aktivním neregulérním bojovníkem, civilistou, jenž právě z důvodu nulového napojení na regulérní armádu nemá v podstatě žádný přínos pro celkové potlačení okupace nepřítelem. Z čehož tedy vyplývá, že existence sovětského partyzána a celého partyzánského hnutí v Sovětském svazu by bez napojení na legální státní organizaci nebyla možná. Právě díky tomuto napojení disponovali partyzáni dostačujícím vybavením a tedy i možností se postavit protivníkovi alespoň z části jako rovný k rovnému.

Pohyblivost, rychlost a překvapivé střídání útoku a ústupu, tedy jedním slovem vystupňovaná mobilita, by měly být obecně typizovanými znaky partyzánů, ale v souvislosti se sovětskými výsadky je třeba upozornit faktu, že mnohé z nich se pohybovali v rozmezí někdy i pouze několika desítek kilometrů čtverečních, což ve srovnání například s Titovými partyzány, kteří díky své mobilitě i vyššímu stupni organizace a spolupráce byli schopni osvobodit rozsáhlá území středního Srbska, Černé Hory, Bosny a Chorvatska, opravdu není mnoho.⁵² Vystupňovaná mobilita ale zajisté znamená kromě rozsahu oblasti, v níž se pohybovali, také možnosti nenadálých úprků či naopak útoků na nepřítele.⁵³

Intenzivní politickou angažovanost, která partyzána charakterizuje oproti ostatním bojovníkům,⁵⁴ nelze sovětským partyzánům upírat, zejména pak některým oddílům, u nichž zakládání národních výborů bylo v podstatě jedinou aktivitou, jíž se během války na území Protektorátu prokazovaly. Z toho snadno vyvstává otázka, zdali Češi, kteří se k partyzánskému odboji připojili, se rovněž charakterizovali touto intenzivní politickou angažovaností. Jelikož dnes není možné každého jednotlivce zpětně prověřit, což by v důsledku bylo i zbytečné, lze v teorii vycházet z partyzánské přísahy, kterou skládali místní odbojáři, kteří se přidávali k partyzánské brigádě Mistr Jan Hus.

⁵² PELIKÁN, Jan, *Dějiny Jugoslávie 1918–1991*, Praha 1994.

⁵³ SCHMITT, C., *Teorie partyzána...*, s. 22.

⁵⁴ Tamtéž, s. 21.

„Jako pravý Čech vím, že mé místo je mezi těmi, kdo bojují proti německým okupantům. Vstoupil jsem proto dobrovolně do řad partyzánského vojska, abych se zbraní v ruce bojoval a mstil svoji týranou vlast, za rychlejší osvobození ostatních bratrů a sester. Budu bojovat tak, jak bojovali praotci Husité, neznaje bázně, nereptaje ve svízelných situacích, nedám se chytout živý do zajetí, raději se sám zabiji. Budu se nelitostně mstít na německých okupantech za slzy českých matek, otců, sester, bratrů, za všechno zlo, které tito fašističtí tyrani na mém národě páchali a páchají... Slibuji věrně, že bez odmlouvání svědomitě a přesně budu vyplňovati rozkazy svých velitelů. Budu všemožně nápomocen svým kamarádům ve svízelných situacích, kdybych za ně měl nasadit i vlastní život. Za žádných okolností je nenechám raněné na bojišti na pospas nepříteli, ale postarám se, abych je dopravil do bezpečí. Budu pomáhat nově mobilizovaným bratrům v těžkých pro ně začátcích. Kdyby se však někdy stalo a já zradil brigádu, nebo se prohřešil jen maličkostí proti této přísaze, necht' mě stihne přísný, ale spravedlivý trest z rukou kamarádů z brigády. Tak i přísahám!“⁵⁵

Přestože v přísaze českého partyzána komunistická strana není slovem zmíněna, věta o plnění rozkazů svých velitelů umožnila sovětským partyzánům – konkrétně politickým komisařům těchto výsadků – místní odbojáře využít pro snazší a rychlejší zakládání nových národních výborů, které se v poválečném Československu staly opěrným bodem pro manipulaci obyvatelstva a jejich přípravu na volby roku 1948, což už jistě dnes není žádným velkým odhalením, stejně tak jako pozdější systematické utváření pozitivního mediálního obrazu partyzána v druhé polovině 40. let dvacátého století.⁵⁶

Už Lenin ve své eseji roku 1906, která byla věnována vedení partyzánské války, zmiňoval, že o mnoho více efektivní, je ovládnout nepřítelovy myšlenky, získat plány jeho akcí a tím se vyvarovat momentu překvapení při bojové akci. Lenin mimo jiné také zmiňoval, že je třeba partyzánským válkám věnovat dostatečnou pozornost, a také byl zastáncem teorie, že k boji s partyzány by se mělo přistupovat jako k jistému druhu formy vedení války.⁵⁷

⁵⁵ VÚA–VHA, 308-87-1, materiály oddílu Mistr Jan Hus.

⁵⁶ Viz DOLEŽALOVÁ, Ivana, *Obraz partyzána v československé společnosti v letech 1945–1948*, Bakalářská práce, Ústav světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2013.

⁵⁷ JACOBS, W., *Irreruläre Kriegführung und Sowjets - Krieg aus dem dunkel...*, s. 102.

Nesmí chybět dodatek, že politická angažovanost a souvislost partyzánů s šířením komunismu ve světě a tedy i posilování tendence upadat do hloubky Che Guevarova výroku „Partyzán je jezuitou války“⁵⁸ v případě sovětských výsadek nelze. Těsná souvztažnost komunismu a partyzánského odboje posílila až ve druhé polovině dvacátého století. Do té doby tu byla rovněž, ale umožňovala poměrně širokou spekulaci.

Národní výbory v průběhu války navyšovaly své členy a vznikaly díky nim sítě civilních partyzánských skupin (CPS), jejichž hlavními úkoly se staly informační a zpravodajská činnost. Tyto skupiny se staly nedílnou součástí pomoci sovětským partyzánským brigádám, nicméně klasifikovat jejich zástupce jako partyzány v rámci vymezení pojmu pro tuto práci by bylo unáhlené. K rozklíčování znaku politické angažovanosti je třeba v závěru dojít, že zástupci CPS byli ale v zásadě o mnoho více politicky angažovaní než civilisté, kteří se přidali k sovětským výsadekářům přímo v lesích, kdy se pro ně odchod do ilegality stal v podstatě jedinou možností pro záchranu života.

Partyzáni ze Sovětského svazu, kteří operovali v týlu fronty na území tehdejšího Protektorátu Čechy a Morava byli neregulárními bojovníky vyslanými regulérním vojenským velením. Kvůli dané misi prošli náročným fyzickým výcvikem i politickým školením. Sovětští partyzáni byli bezpochyby nástrojem komunistické ideologie, pro niž se partyzánský boj už v průběhu války stal novou formou pro šíření socialistické revoluce. Díky novým technickým prostředkům, které s dobou přišly, se sovětským partyzánům dostávalo podpory materiální i vojenské.⁵⁹ Výsadekáři ze Sovětského svazu v počtech, ve kterých byly do Protektorátu Čechy a Morava shazováni, by jen stěží sami bez regulérní sovětské vojenské podpory byli schopni iniciovat v některých oblastech vznik souvislého partyzánského hnutí, které se v posledních letech druhé světové války stalo prakticky jedinou účinnou složkou rezistence proti německému nepříteli.

⁵⁸ HETZER, Wolfgang, *A war on terror – The European Stance on a New Threat, Changing Laws and Human Rights Implications*, New York 2010, s. 290.

⁵⁹ ŠOLC, J., *Za frontou na východě...*, s. 97.

3 Živelný a organizovaný partyzánský odboj v Sovětském svazu a příprava vojenských výsadek

„Je-li válka akt násilí, pak nutně záleží na citu. I když z citu nevychází, přece se více nebo méně k němu vrací, a do jaké míry se to děje, nezávisí na stupni kultury, nýbrž na důležitosti a trvání protichůdných zájmů.“⁶⁰

Carl Clausewitz

3.1 Živelný partyzánský odboj a východní fronta

Nacisticko-sovětský konflikt představoval totální válku mezi dvěma zmilitarizovanými politickými zřízeními. Vedena byla na vnější i vnitřní straně fronty a vyvracela dosavadní vojenské tradice.⁶¹ Boje na východní frontě doposud nemají v historii vojenství obdoby. Jedním z prvotních projevů odporu proti nacistickému Německu se stalo spontánní partyzánské hnutí, jež v průběhu války přerostlo do centralizovaného a plně organizovaného projevu rezistence, která zejména v posledních letech války nezanedbatelně napomáhala k postupné likvidaci nepřítele.

Dne 20. června 1941 potvrdilo krycí heslo spuštění plánu Barbarossa a o dva dny později, v půl čtvrté ráno se tato výzva uskutečnila. Od počátku války zavládl v sovětském vojsku zmatek, ať už v záležitostech taktických, operačních, strategických či organizačních.⁶² V červnu roku 1941 se totiž Rudá armáda i letectvo nacházely v přechodné fázi. Měnila se jejich struktura, organizace, vybavení, velení, výcvik i rozmístění jednotek a obranné plány. Pokud by Hitler zaútočil o pár let dříve či o rok později, bývaly by byly sovětské síly wehrmachtu rovnocennějším soupeřem. Za jednu z hlavních příčin počáteční sovětské porážky se považuje institucionální nepřipravenost

⁶⁰ CLAUSEWITZ, C., *O válce...*, s. 24.

⁶¹ EDELE, Mark – GEYER, Michael, *Výjimečné stavy. Nacisticko-sovětská válka jako systém násilí (1939–1945)*, in: FITZPATRICKOVÁ, Sheila, GEYER, Michael, *Za obzor totalitarismu...*, s. 460, 469.

⁶² Směrnice č. 21 pro operaci Barbarossa byla vydána 18. prosince roku 1940, přípravy tohoto plánu měly být ukončeny k 15. květnu 1941, invaze na Sovětský svaz byla spuštěna časně ráno v neděli 22. června 1941. BELLAMY, Chris, *Absolutní válka...*, s. 190, dále také in: BAKER, Lee, *2. světová válka na východní frontě*, Praha 2012, s. 21–36; TREVOR-ROPER, Hugh, *Blitzkrieg to Defeat: Hitler's War Directives, 1939 – 1945*, New York 1965, s. 48–52.

Rudé armády. Ve srovnání s německou armádou, která se ocitla v mnohých ohledech roku 1941 na vrcholu svých sil.⁶³

Stalin po útoku Německa na Sovětský svaz, pronesl ve své řeči 3. července 1941 mimo jiné i toto: „V oblastech okupovaných nepřítelem musí být sestaveny partyzánské jednotky, jízdní i pěší, musí být sestaveny diverzní skupiny, aby bojovaly s nepřátelskými vojáky, aby na všech místech podněcovaly partyzánskou válku, aby vyhazovaly do povětří mosty a cesty, poškozovaly telefonní a telegrafní linky, zapalovaly lesy, skladiště i transporty...“⁶⁴ Stalin vyzýval ihned po vypuknutí války všechny národy Sovětského svazu, aby se chopily zbraně a bojovaly proti nacistickému Německu. Na tomto místě je velice důležité podotknout, že Stalin se ve svém projevu pragmaticky pokoušel vzbuzovat v jednotlivých národech zvýšený pocit individuality v rámci Sovětského svazu. Oslovoval Ukrajince, Bělorusy, Litevce, Lotyšy, Estonce, Uzbeky, Tatary, Moldavce, Gruzince, Armény, Azerbajdžance – všechny tyto národy jmenoval a požadoval po nich, aby bránily svou zemi, kulturu a národní existenci.⁶⁵

I Molotov ve své řeči ze dne 22. června 1941 hovořil o nastávající, vlastenecké válce, v níž jde především o to chránit vlast, čest a svobodu. Den na to přední list sovětské armády *Krasnaja zvězda* už hovořil o ‚svaté válce‘. Komunismus v sovětské válečné propagandě nápadně absentoval. Válka se měla bojovat ve jménu Ruska, ‚rodiny národů‘ Sovětského svazu, všeslovanského bratrství, případně ve jménu Stalina, ale nikdy ne ve jménu komunistického systému.“⁶⁶ Na druhou stranu byl ale ideologický prvek v oslabené formě jakožto mezinárodní boj proti fašismu zachován, jak dokládá následující Stalinovo prohlášení, že „cílem této všennárodní vlastenecké války proti fašistickým utlačovatelům není jen odstranit nebezpečí hrozící naší zemi, nýbrž i pomoci všem evropským národům úpějícím pod jařmem německého fašismu.“⁶⁷

Válku na východní frontě, kde proti sobě stálo nacistické Německo a Sovětský svaz, nelze z žádného hlediska považovat za běžnou válku. Nešlo totiž o konflikt, jenž se týkal pouze boje mezi dvěma armádami, ale o velkou válku sovětského

⁶³ GLANTZ, D., M. – HOUSE, J., M., *Souboj titánů. Jak rudá armáda zastavila Hitlera...*, s. 82.

⁶⁴ STALIN, Vissarionovič, Josif, *O Veliké vlastenecké válce Sovětského svazu*, Praha 1954, s. 9–17.

⁶⁵ Tamtéž, s. 10–12.

⁶⁶ FIGES, Orlando, *Natašin tanec*, Praha – Plzeň 2004, s. 415.

⁶⁷ STALIN, V., J., c. d., s. 9.

lidu proti německým nacistickým vojskům. Co se samotných vojenských tradic týče, znamenala dokonce revoluci. „Od samého počátku se jednalo o válku dvou ozbrojených táborů, kde se společnost stala nástrojem, ale i terčem boje“, domnívá se Figes.⁶⁸ Druhá světová válka dalece překonala Clausewitzovu tezi o tom, že „válka je tedy akt násilí s cílem donutit protivníka, aby se podřídil naší vůli.“⁶⁹ Ve druhé světové válce dávno nestál poražený jakožto podřízený vůli vítěze, poražený musel být nejprve zbaven své veškeré důstojnosti a teprve poté byl usmrcen. Právě v neúměrně tvrdých perzekucích konaných Němci na civilním obyvatelstvu tkví kořeny živelného partyzánského hnutí v Sovětském svazu. Vzápětí po německé invazi vzniklo v Sovětském svazu partyzánské hnutí, a postupně se z něho stalo největší neregulární hnutí odporu v dějinách vedení války, které do té doby nemělo obdoby.⁷⁰ Stalinovo ponoukání by s největší pravděpodobností, nebýt hrůz, jež s sebou wehrmacht přinesl, zůstalo bez následovatelů. Vznik živelného partyzánského odboje nelze ale vidět jednoznačně pozitivně pro Sovětský svaz, potažmo pro Stalina samotného, neboť i pro něho byla partyzánská válka velkým zdrojem nebezpečí – probíhala totiž mimo dosah jeho centralizovaného a podezřívavého státního aparátu.

Pro Sovětský svaz vedení partyzánského způsobu boje v rámci vedení válek ale nebylo žádné novum. Už v době Napoleonova tažení do Ruska roku 1812 se proti císařově armádě spontánně vzpíraly skupiny ozbrojených venkovanů. Později se partyzáni zapojovali i do občanských válek po boku bolševiků.⁷¹ Za druhé světové války si Stalin musel být vědom hrozby, v případě, že by se partyzánské hnutí nekontrolovaně šířilo a nebylo by pod jeho dohledem. Riskoval by tak, že se tyto neregulární bojovníci mohou jednoho dne postavit tímto způsobem i proti němu.⁷² V době napadení Sovětského svazu Německem neexistovala žádná všeobecně platná sovětská doktrína pro vedení neregulární války. V meziválečném období byla vypracována studie – principů a myšlenek pro vedení partyzánského boje, ale Stalinovy čistky z let 1936–1939 znemožnily uvést tyto principy do ozbrojených sil.

⁶⁸ FIGES, O., c. d., s. 465.

⁶⁹ CLAUSEWITZ, C., c. d., s. 23.

⁷⁰ KUTGER, Joseph, *Irreguläre Kriegführung im Zeitwandel*, in: *Krieg aus dem dunkel (20 Jahre kommunistische guerillakämpfe in aller welt)*, Kolín nad Rýnem 1962, s. 89.

⁷¹ OVERY, Richard, *Rusové ve válce 1941–1945*, Praha – Plzeň 2004, s. 181.

⁷² Tamtéž, s. 181.

Ten totiž v té době nepředpokládal, že by kdy mohlo dojít k napadení Sovětského svazu, a tak pro něho jakékoliv snahy o vytvoření doktríny pro vedení partyzánských bojů neměly smysl.⁷³ Prvním odbojářům tedy Stalin neposkytl v podstatě nic než odvahu. Později vzniknuvší nepravidelné jednotky obdržely kopii Leninova článku „Partyzánská válka“ z roku 1906. Lenin v něm teror popisuje jako legitimní nástroj třídního boje. Jedinou známkou závazku k partyzánské skupině se stala partyzánská přísaha, kterou musel složit každý nový člen jednotky.⁷⁴

Živelné partyzánské hnutí v Sovětském svazu doposud ve své velikosti nebylo překonáno. Jednou z hlavních příčin vzniku takto rozsáhlé rezistence na území Sovětského svazu byl způsob vedení války Německem na východní frontě. Armáda dostatečně nezajišťovala při svém bleskovém postupu dále na Východ válečná zápolí, z nichž se v menším či větším množství neustále trousily skupiny vojáků, utvořené z poražené Rudé armády, kterým se podařilo uprchnout před zajetím.⁷⁵ Článek trestního zákoníku č. 58 zakazoval sovětským vojákům, a to dokonce i v případě zranění, upadnout do zajetí. Ve slovníku vojáka Rudé armády znamenalo zajetí to samé co vlastizrada – odsouzení na smrt.⁷⁶ Prvními partyzány se tedy stávali vojáci, kteří zůstali v týlu fronty. Hnutí vznikalo zpočátku živelně, a proto operace těchto partyzánů nebyly ani příliš velké, a nestaly se tak ani zdaleka rovnoměrným rezistenčním prvkem vůči organizované armádě protivníka. Mylné jsou představy o plně vyzbrojených organizovaných tlupách, jež po pečlivém plánování provádí jednu diverzní akci za druhou.

Němci vynakládali od začátku války poměrně značné úsilí, aby tento druh odboje soustavně potlačovali, protože zjevně dobře tušili, do jaké míry mohou partyzáni ohrožovat jejich válečné cíle v případě, že by došlo k vysokému nárůstu tohoto typu rezistence. Sám Hitler se obával nebezpečí silného výskytu řádění band na Východě, neboť partyzáni významně ohrožovali zásobování fronty.⁷⁷

⁷³ KUTGER, J., *Irreruläre Kriegführung und Sowjets – Krieg aus dem dunkel...*, s. 104.

⁷⁴ OVERY, R., c. d., s. 181.

⁷⁵ MALLMANN, K. – M., PAUL, G., *GESTAPO za druhé světové války...*, s. 542–548.

⁷⁶ BELLAMY, Ch., c. d., s. 38.

⁷⁷ HUBATSCH, Walter, *Hitlers Weisungen für die Kriegführung 1939–1945*, Köln am Rhein 1999, in: OVERY, R., c. d., s. 181.

Německé operace proti partyzánům dostaly do nesnází zejména civilní obyvatelstvo vesnic a menších měst.⁷⁸ Brutalita, již se Němci dopouštěli, vůči sovětským civilistům neměla obdoby, Němci je považovali za „podlidi“.⁷⁹ Místní se pak pod tíhou veškerých perzekucí ze strany nepřátelských vojsk dostávali do situace, že už neměli co ztratit, a proto silný nárůst aktivních členů partyzánského odboje byl pouze logickým vyústěním jejich bezútěšné situace. Pro tyto partyzány nevojenského původu se stal onen způsob rezistence v podstatě jedinou šancí na přežití. Takoví „vesničané“ často utvářeli skupiny, které by prostřednictvím jejich aktivit mohl jen málokdo označit za partyzány nebo snad za jakékoliv neregulární bojovníky. Obdobně se k partyzánskému odboji přidávalo i židovské obyvatelstvo. Židé se živelně stávali partyzány rovněž proto, že v úprku do lesa a zapojení se do odboje spatřovali jedinou možnost záchrany před německou okupační správou.

„Partyzán si je vědom a vystavuje se tomu, že jej nepřítel staví mimo právo, zákon i čest...“, tvrdí Schmitt ve své knize.⁸⁰ Němečtí vojáci tuto tezi bezpochyby striktně dodržovali. S partyzány se zacházelo obdobně jako s židovským obyvatelstvem či bolševiky. Jak již bylo řečeno výše, protipartyzánským perzekucím se nevyhnulo ani civilní obyvatelstvo, které z napomáhání odbojářům ukrytých v lesích, kdykoliv a snadno nacisté usvědčili. Bití, násilné odebírání veškerých potravin a hospodářských zvířat, aby obyvatelé neměli ani nejmenší šanci dále přežívat, pokud nebyli ihned zabiti či upáleni ve svých stodolách, bylo na denním pořádku. Hauptsturmführer Artur Wilke uvádí ve svém deníkovém zápisu tyto údaje: „15 mužů, 41 žen, 50 dětí – celkem 106 osob podezřelých z příslušnosti k partyzánům nebo z jejich podpory podrobeno zvláštnímu postupu. Vesnice samý bandita, všude po domech nacházíme předměty z výstroje německých vojáků... Všichni obyvatelé nahnáni na jedno místo a podrobeni zvláštnímu postupu... Do Rudkowa, tam vyklizeno, vypáleno.“⁸¹

⁷⁸ BAKER, L., *2. světová válka na východní frontě*, Praha 2012, s. 75–76.

⁷⁹ Tamtéž, s. 49.

⁸⁰ SCHMITT, C., *Teorie partyzána...*, s. 34.

⁸¹ MALMANN, M., K. – GERHARD, P., c. d., s. 542 (Deníkový fragment hauptsturmführera Artura Wilkeho ze 17. 1. – 15. 2. 1943, Bundesarchiv Berlin, R 70 Sowjetunion/14).

Výše zmíněný deníkový záznam hovoří o partyzánech a banditech, Němci ale od léta roku 1942 bojovali pouze proti „záškodnickým bandám“ nikoliv už proti partyzánům. V pojetí německém měl totiž partyzán stejný status jako bojovník nebo voják. Sice jej nacisté stavěli do role neregulérního bojovníka, přesto však v té době bezpochyby počítali s tím, že tento bojovník, ač neregulérní, je dozajista podporován a vlastně i vyprodukován silou regulérní a v tomto tkvěl problém užívání výrazu partyzán. Himmler dobře věděl, jak je z hlediska psychologického důležité pojem jinak definovat. Vojákům wehrmachtu se přece logicky muselo lépe zasahovat proti neorganizovaným bandám beze zbraní, než proti cíleně organizovanému partyzánskému hnutí, kterému by navíc kromě Rudé armády museli čelit. Pojem se poměrně rychle ustálil a Němci tedy až do posledních dnů války bojovali proti banditům, kriminálním zločincům, zlodějům, franktiérům, nikoliv už proti partyzánům. Z tohoto lze snadno pocítit, jak důležitý se stal Němcům náhled na boj s neregulérní živelnou a později poměrně dobře organizovanou, ovšem neregulérní, armádou.

Nacisté ale zdaleka nelpěli jenom na správné definici pojmu. Zrovna tak důležité pro ně bylo rezolutně proti banditům fyzicky zasahovat a důsledně je likvidovat. Už roku 1941 dostal za úkol generál SS Erich von dem Bach-Zelewski⁸² organizovat likvidační akce proti sebemenším znakům partyzánské rezistence, která byla dle Overyho hodnocení velice úspěšná: „Na více než dvou třetinách okupovaného území byla vymýcena jakákoli významnější partyzánská činnost a v geograficky příznivějších severozápadních oblastech, pokrytých hustými lesy a nehostinnými bažinami, byly zaskočeny a postříleny nebo veřejně pověšeny tisíce partyzánů, pro výstrahu ostatním s plakátem pověšeným na hrudi a oznamujícím charakter jejich provinění.“⁸³ Němci neustále utvrzovali svůj přístup k likvidaci těchto protivníků.

⁸² Hannah Arendtová uvádí v knize *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, že generál SS Erich von dem Bach-Zelewski patřil k výjimečným případům těch, kteří se po své přímé účasti na masovém vraždění nervově zhroutili. Zelewski se po masakrech v běloruském Minsku a Mogilevě snažil Židy ochraňovat před Einsatzgruppen a po válce vystupoval v Norimberku jako svědek obhajoby. Dle Arendtové byl Bach-Zelewski údajně jediný, kdo se po válce roku 1952 označil za masového vraha. U soudu o deset let později, čelil obvinění z vraždy šesti německých komunistů z roku 1933, nikoliv však z činů, jichž se dopustil na východní frontě. ARENDTOVÁ, Hannah. *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha 1995, s. 26.

⁸³ OVERY, R., c. d., s. 184.

Z vedení se jim dostávalo právo střílet po každém, o kom jenom předpokládali, že je záškodník – bandita. Další opatření už požadovala, aby i proti ženám a dětem bylo bez omezení použito každého prostředku.⁸⁴

Partyzánské hnutí na východní frontě se rychle šířilo zejména v důsledku nezměrných perzekucí, jež nepřátelská armáda vykonávala na civilním obyvatelstvu. Takto si útočící wehrmacht vytvářel postupně sílicího protivníka v podobě partyzánské rezistence. Partyzány se živelně v oblastech Ukrajiny a Běloruska stávali zejména lidé v existenčně zoufalých situacích a kterých v průběhu války se zostřenými opatřeními vůči bandám ze strany nacistického Německa.⁸⁵ S každou vypálenou vesnicí nutně přibývalo pár náhodných přeživších, jimž v posledku nezbylo nic jiného, než se k partyzánům přidat. Ačkoliv sovětská propaganda líčila postavu partyzána jakožto chrabrého bojovníka za vlast, realita se těmito ideám na míle vzdalovala. Tito spontánní partyzáni přímé střety s protivníkem totiž příliš nevyhledávali a často se jejich obětmi, kromě německých vojáků, stávalo civilní obyvatelstvo – to mělo z partyzánů obdobné obavy jako z Němců.

Příliš tvrdá opatření vůči civilistům i válečným zajatcům ze strany nacistického Německa ale rovněž nevznikala bezdůvodně. Právě proto, že německá armáda neměla dostatek vojáků, jež by mohli kontinuálně zajišťovat týlové oblasti, se v rámci možností uchýlili k systematickému vyvražďování kohokoliv, kdo se stal i jen pouhým podezřelým. Hromadně tedy byly celé vesnice označovány za partyzánské, páleny a vyvražďovány. Sám Hitler nařídil zacházet s partyzány stejně tak jako s židovským obyvatelstvem. Už v srpnu roku 1942 vydal příkaz, že partyzáni v Bělorusku musí být do konce roku zlikvidováni – přičemž totéž se týkalo i běloruských Židů. „Znovu a

⁸⁴MALMANN, M., K. – GERHARD, P., *GESTAPO za druhé světové války...*, s. 543-547.

⁸⁵ Poměr počtu bojovníků partyzánského hnutí na území Běloruska ve srovnání s celým Sovětským svazem v časovém rozmezí od června roku 1942 do ledna 1944 uvádí Bogdan Musial ve své knize *Sowjetische Partisanen*. Poukazuje na to, že zatímco v letních měsících roku 1942 Bělorusové zastupovali necelých 10 % bojovníků v rámci partyzánského hnutí Sovětského svazu, o dva roky později v téže období tento počet v procentuálním zastoupení stoupl na 80 %. MUSIAL, Bogdan, *Sowjetische Partisanen 1941 – 1944...*, s. 319.

znovu se zdůrazňovalo rovnítka mezi Židy a partyzány a tato sestupná rétorická spirála mohla být završena výlučně úplným vyhlazením obou skupin.⁸⁶

Samotné vyhlazování partyzánů i celých vesnic na východní frontě bylo zcela racionálně opodstatněno a v myšlenkách německých vojáků také patřičně zakořeněno ve smyslu zbavení se možných svědků hrůz, kterých se v rámci války v této oblasti dopustili. Někteří z vykonavatelů hromadných poprav, přestože pro zabíjení byli podrobeni patřičnému výcviku, se odmítali dopouštět těchto činů na bezbranných ženách a dětech. Naprostá většina ovšem tyto příkazy vykonávala, neboť sovětské civilní obyvatelstvo považovalo nacistické Německo za podřadné národy, za zvířata, za úplně jiné lidi, za Asiaty. Na spodní hranici v zacházení se ocitlo například obyvatelstvo Ukrajiny, které bylo označováno za nejnižší lidský druh. Sám Herman Göring se dokonce zabíral důsledným řešením situace na tomto území, jehož výsledkem by na Ukrajině neměl zůstat jediný přeživší muž nad patnáct let.⁸⁷

V potaz tedy musí být ale bráno nejen to, že vojáci wehrmachtu partyzány, jimiž označovali Němci celé vesnice, likvidovali bez zaváhání, ale také to, že od počátku války na východní frontě bez jakýchkoliv okolů porušovali Haagské úmluvy, které byly formální kodifikací válečného práva. Stejným způsobem nakládali i s bojovníky regulárními – s vojáky Rudé armády. Bellamy částečně vztahuje podíl viny živelných násilností německé armády na nedostatek právních omezení Sovětského svazu pro kruté zacházení se zajatci, raněnými a v neposlední řadě také ochranu civilního obyvatelstva. Rusko se totiž po roce 1917 přestalo považovat za jednoho ze signatářů haagské konvence z roku 1907 a rovněž se dále nepodílelo na podpisech dalších dvou ženevských konvencí, které se vztahovaly k příslušníkům armád, jež padli do zajetí nepříteli a také na péči o raněné. Idea Němců o rychlém průběhu i zakončení války proti Sovětskému svazu se se zimními měsíci vzdalovala do nedohledna a zajatí vojáci Rudé armády se wehrmachtu stávali obrovskou přítěží. Sám Stalin dne 6. listopadu 1941 prohlásil, že do zajetí se od začátku konfliktu dostalo na 3,8 milionu sovětských vojáků.

⁸⁶ SNYDER, T., *Krvavé země...*, s. 237.

⁸⁷ OVERY, R., c. d., s. 170.

Ani v případě, že by snad Němci chtěli jakékoli konvence ve vztahu k zajatcům dodržovat, by při takovém počtu nebylo možné je realizovat.⁸⁸ Nechávali je tedy ve svém zajetí umírat hlady, jak vzpomíná voják wehrmachtu Graf: „Pěchota vyprávěla, když přepravovala Rusy nazpět, že zajatci nedostali nic k žrádlu, tři až čtyři dny, pak odpadli. To vždycky přišel strážný, dal mu ještě jednou po hlavě a bylo po něm. Ostatní se k němu seběhli, rozporcovali ho a sežrali, jak byl.“⁸⁹ Němci si v té době, kdy své zajaté nepřátele cíleně nechávali vyhladovět, ještě neuvědomovali, že tímto způsobem zcela beze smyslu přicházeli o možné a natolik potřebné pracovní síly. Na přístup wehrmachtu a zacházení se sovětskými zajatci vzpomíná nadporučík Verbeek z dělostřeleckého pluku 272: „Víte, kolik ruských zajatců vzalo za své v Německu v zimě roku 1941/42? Dva miliony vyloženě zdechly, nedostaly nic nažrat, do tábora jim k jídlu vozili vnitřnosti zvířat z jatek.“⁹⁰

Určitý obrat v německé politice vůči sovětským válečným zajatcům nastal teprve v roce 1942. Na základě výše zmíněných citací snad už nemůže nikoho překvapit fakt o taktice vypálení vesnice do základů v rámci podezřívání vesničanů ze součinnosti s partyzánským odbojem. V podstatě jakákoliv záminka mohla sloužit k usvědčení celé obce z pomáhání partyzánskému odboji a jejímu následnému spálení, ponížení místních obyvatel a jejich úplnému fyzickému zničení. V jednom ze záznamu rozhovoru dvou zajatých vojáků wehrmachtu vychází signální myšlenka. Voják wehrmachtu, jakkoliv znechucen nad hromadným vražděním civilního obyvatelstva na východní frontě na sklonku války trefně poznamenal, že když už se s tímto začalo, mělo by se toto do důsledku a beze zbytků plnit. Jednoduše pak z toho lze vyvodit fakt, že přeživší obyvatelé z vesnic, jež byly doslova vymazány z mapy, se přidali k partyzánskému odboji a pokud válku nakonec jakousi náhodou přežijí – mohou přece poté o všech hrůzách promluvit.

⁸⁸ Konvence z roku 1941 byly nahrazeny ženevskými úmluvami roku 1949. Sovětský svaz je podepsal až roku 1955. BELLAMY, Ch., c. d., s. 37–38, 668.

⁸⁹ WELZER, Harald – NEITZEL, Sönke, *VOJÁCI, Protokoly o boji, zabíjení a umírání*, Praha 2014, s. 144. (z SRA 2957, 9. 8. 1942, TNA, WO 208/4127. Srov. SRA 5681, 21. 12. 1944, TNA, WO 208/4135.

⁹⁰ WELZER, H. – NEITZEL, S., c. d., s. 147. (z SRA 735, 1. 8. 1944, TNA, WO 208/4138. Srov. také SRA 5681, 21. 12. 1944, TNA, WO 208/4132).

Na konci roku 1942 se ještě zvýšila opatření proti už tehdy označovaným banditům, v rámci dalších rozšiřujících nařízení byly strženy veškeré bariéry. Tyto výnosy umožňovaly vůči ženám i dětem užít jakéhokoliv prostředku, pokud jen trochu povede toto užití k úspěšnému vymazání případných projevů partyzánské rezistence. Dekret zároveň zavedl opatření, že žádný Němec za své činy v boji proti bandám nebo jejich spolupracovníkům nebude veden disciplinárně, ani cestou válečného soudu, k odpovědnosti. Toto zcela vyvinilo takové skutky, jež se beze zbytku vykonávaly i do té doby. Sovětské civilní obyvatelstvo bylo perzekuováno neomezeně, žen a dětí nevyjímaje, a to i na základě konspiračních předpokladů o spolupráci s partyzány. Znásilňování žen bylo po řadu let zaznamenáváno a vytýkáno zejména vojákům Rudé armády. S partyzánským odbojem je znásilňování také neodmyslitelně spjato. Logicky by se i z předchozího textu jevilo, že když Němci považovali civilisty Sovětského svazu za podřadnou rasu, pak by s nimi dle ideologie vlastně neměli ani přijít do blízkého kontaktu. Ale toto vyvrací teze: „Pokud budou lidé tak jako tak zabiti, pak se na nich mohou i před zavražděním páchat nebo od nich požadovat věci, které by za jiných podmínek nebyly realizovatelné či dosažitelné.“⁹¹ Němci běžně při dobývání Ukrajiny a Běloruska ženy brutálně znásilňovali a pak popravovali, v případě, že tuto brutalitu vůbec přežily.⁹²

V únoru roku 1942 podal polní maršál Günther von Klüge, velitel Skupiny armád Střed, hlášení wehrmachtu o nebezpečí a komplikacích spojených se zesilujícím partyzánským odbojem: „Počet nepřátelských vojáků za naší frontou neustále roste a stejně hrozivě se rozrůstá i partyzánská aktivita v týlu našich armád. Situace se v tomto ohledu začíná jevit natolik hrozivá, že mne to nutí se vši vážností upozornit na potenciální nebezpečí, které pro nás z takového stavu věci plyne. Zatímco dříve se partyzáni omezovali na narušování komunikací a útoky na jednotlivá vozidla a malá zařízení nebo budovy s nepočetnou posádkou, nyní, kdy už jsou dobře organizováni, řízení odhodlanými sovětskými důstojníky a vybaveni velkým množstvím nejrozličnějších zbraní, urputně bojují o získání kontroly nad některými kraji. Oblasti, jichž se zmocnili, fungují jako jejich základny, ze kterých podnikají rozsáhlé bojové akce. V mnohých rozsáhlých teritoriích tak již přešla iniciativa do rukou nepřítele,

⁹¹ WELZER, H. – NEITZEL, S., c. d., s. 169.

⁹² Tamtéž, s. 222–235.

zatímco pro německou administrativu, a tedy i ekonomické využití, jsou tyto oblasti nedostupné“⁹³

⁹³ MICHÁLEK, Petr st. – MICHÁLEK, Petr ml., *Pravda o východní frontě (1941–1944)*, Praha 2010, s. 356. (Z hlášení velitele Skupiny armád Střed Günthera von Kluge, únor 1942.)

3.2 Organizace partyzánského hnutí v Sovětském svazu, příprava výsadek do Protektorátu Čechy a Morava

Sověti se ihned po Hitlerově útoku nutně museli zamyslet nad hodnotami neregulérního boje proti nepříteli. V prvních měsících bojů začalo sovětské vojenské velení vypracovávat metodiku partyzánského boje. Ta obsahovala instrukce, jak škodit nepříteli, provádět sabotáže na mostech, železničních tratích a způsoby, jak ničit německé sklady se zásobami a válečným materiálem. Řádná koordinace partyzánského způsobu boje začala až od jara 1942. Dne 30. května toho roku byl zřízen Ústřední štáb partyzánského hnutí a v jeho čele stanul Pantělejmon Ponomarenko – tajemník Běloruské komunistické strany. Své pevné stanovisko zaujal partyzánský boj v rámci Rudé armády od července roku 1942.⁹⁴ V této době už přicházeli k partyzánským oddílům parašutistickým způsobem či průnikem v německých liniích vyškolení velitelé – většinou příslušníci NKVD.⁹⁵ Až do roku 1943 mělo partyzánské hnutí fungovat jako hlavní prostředek síly internacionální pomoci vůči nacistické okupaci Sovětského svazu. Mimo jiné vznikla také oficiální organizace z hlavního vedení pro politickou propagandu Rudé armády.⁹⁶ Z živelných band se tedy postupně stávaly centrálně řízené partyzánské jednotky napojené nejdříve na centrum v Moskvě a později, když se hnutí rozrostlo, se velení přerazovalo na pravidelnou armádu. Svou vnitřní organizací už partyzánské oddíly odpovídaly armádní struktuře a kromě diverzních akcí byla jejich neméně důležitým úkolem aktivní zpravodajská činnost.

Situace na frontě, konsolidace partyzánského hnutí v Sovětském svazu a mezinárodní úmluvy umožnily rozšíření tohoto druhu rezistence do mnoha zemí střední a východní Evropy jako například Rumunsko, Polsko, Maďarsko a Bulharsko. Ústředím pro rozvoj organizovaného partyzánského hnutí v Protektorátu Čechy a Morava se stal Ukrajinský štáb partyzánského hnutí (UŠPH), ten organizoval, cvičil a materiálně zabezpečoval operační skupiny. Faktické vysazování skupin předával UŠPH štábům jednotlivých frontů.⁹⁷

⁹⁴ MUSIAL, B., *Sowjetische Partisanen 1941 – 1944: Mythos und Wirklichkeit...*, s. 169.

⁹⁵ MICHÁLEK, P. st., – MICHÁLEK, P. ml., c. d., s. 355.

⁹⁶ JACOBS, W., *Irreruläre Kriegführung und Sowjets - Krieg aus dem dunkel...*, s. 105, srov. také HOWELL, Edgar, *The Soviet Partisan Movement*, Washington 1946, s. 47.

⁹⁷ ŠOLC, J., *Za frontou na východě...*, s. 97–100.

Velitel partyzánského štábu generál Strokač zřídil československý výcvikový prapor s dočasnou posádkou ve výcvikovém středisku Obarov u Rovna. Rovněž byla zřízena zvláštní operační skupina pro plánování operací na území bývalého Československa, jejíž velitelství se nacházelo v Kyjevě.⁹⁸ Většina z výsadek do Protektorátu se skládala i ze zajatých slovenských vojáků, nebo Čechů, členů KSČ, kteří přešli do řad Rudé armády. Jedním z vojáků, jenž se dostal ze zajateckého tábora k výcviku pro organizované partyzánské skupiny do Českých zemí, byl i plukovník Jan Velík. Stejně tak jako mnozí další musel nejprve přestát dobu ve velmi těžkých podmínkách sběrného tábora Usman, kam ho umístili společně s Němci. Dle výpovědi Velíka zde měli zajatci nesrovnatelně horší podmínky než v německých pracovních táborech.⁹⁹

Doplňovat sovětské partyzány o muže té národnosti, do jejichž země operace směřovala, bylo nutné zejména z důvodu politicko-ideologických. Češi a Slováci ve výsadech většinou zaujímalí pozici politických komisařů. Ti měli za úkol zřizovat národní revoluční výbory a organizovat místní obyvatelstvo do takzvaných civilních partyzánských skupin.¹⁰⁰ Ne všechny partyzánské oddíly měly politické úkoly a ne všichni političtí komisaři byli jako Miroslav Pich – Tůma.¹⁰¹

⁹⁸ Tamtéž, s. 97–100.

⁹⁹ Plukovník Jan Velík se narodil 2. srpna 1921 v Hodoníně. Po ukončení gymnázia byl v roce 1941 totálně nasazen v Německu nedaleko Hamburгу, odtud se mu po několika měsících podařilo uprchnout, ale později padl do zajetí. V říjnu roku 1942 ho propustili z vězení, aby mohl narukovat k 1. p. pl. slovenské armády v Trnavě, v červnu roku 1943 byl odeslán na východní frontu, odtud přešel do sovětského zajetí. Ze zajateckého tábora Usmaň se přihlásil do československého vojska v SSSR. Později se zařadil do 2. čs. p. db v Jefremově a 15. března 1944 se dostal k rotě zvláštního určení. Dalším výcvikem – tentokrát zpravodajským – prošel v Moskvě od srpna 1944 do února 1945, tedy až do jeho vysazení v rámci operace Stas do Protektorátu Čechy a Morava. V rámci své odbojové činnosti se dostal až do oblasti Železných hor, kde se také po skončení války usadil. VÚA–VHA PJ 138b, Zpráva Jana Velíka.

¹⁰⁰ Civilní partyzánské skupiny (CPS) zaujímaly nedílnou součást v komplexním partyzánském hnutí. Místní obyvatelstvo, které fungovalo pro partyzánské oddíly jako CPS, mělo za úkol zejména informační a průzkumnou činnost. Partyzánům CPS podávaly zejména zprávy o pohybu místních jednotek německých bezpečnostních složek a o celkové situaci v jejich lokalitě. KYNČLOVÁ, Vlasta. *Partyzánský odboj a vojenské výsadky ze Sovětského svazu na Žďársku a Novoměstsku Příspěvek k dějinám protinacistické rezistence na území Protektorátu Čechy a Morava v letech 1944–1945*, Diplomová práce, Ústav světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2015, s. 53–54.

Výcvik partyzánů se prováděl důsledně a prověřoval jednotlivé osobnostní složky, nešlo totiž jen o výcvik fyzický, ale samozřejmě zde vojáci museli podstoupit proškolení ideologické. Ač se může zdát, že z výcviku každý vyšel jako partyzán, skutečnost byla jiná. Fyzický výcvik sám o sobě vyřadil mnohé. Velík, který rovněž tento výcvik před svým shozem absolvoval, vzpomíná: „Taky nás často budili třeba i uprostřed noci a my museli, tak jak jsme vylezli z postele, v tom šíleném mrazu ručkovat po laně dvacet metrů tam a zpátky, pořád dokola. Ruce nám přimrzaly k lanu a mnozí padali vyčerpáním na zem. Pak jsme šli třeba na hodinu ještě spát a ráno začal klasický výcvik. My si tehdy mysleli, že je to hrozná buzerace, ale myslím, že nás spíš chtěli připravit na všechno. Byli jsme pod hrozným tlakem psychiky a na pokraji fyzických sil v podstatě po celou dobu výcviku.“¹⁰²

Do organizátorských výsadek se pak dostala asi polovina těch, jež v náročném výcviku obstála. Operační skupiny se průměrně stávaly z 15 – 25 osob a měly jasnou organizační strukturu. Standardně se skládaly z velitele, zástupce velitele, politického komisaře, náčelníka štábu, zpravodajského důstojníka, ženisty, radisty, šifranta, zásobovacího poddůstojníka a lékaře. Pro vykonávání lékařského ošetření se v mnohých výsadech objevovaly ženy. Každý člen skupiny byl vybaven samopalem, pistolí, střelivem a několika ručními granáty. S sebou měli také zásobu potravin na deset dní, oblečení byli partyzáni do uniforem, civilní odění si museli opatřit na místě.¹⁰³ Kromě organizátorských výsadek vysílal Sovětský svaz do Protektorátu také menší zpravodajské skupiny. Radisté museli absolvovat fyzický výcvik a poté ještě několika měsíční zpravodajské školení.¹⁰⁴

¹⁰¹ Miroslav Pich – Tůma měl funkci politického komisaře ve výsadku Mistr Jan Hus (později partyzánská brigáda). Jeho kontroverzní postava je spjata s mnohými násilnostmi a údajnou kolaborací. Zároveň se stala jednou z nejvíce známých osobností v povědomí o partyzánském odboji. Mimo jiné je i obviněn z udání svých vlastních spolubojovníků, které záhy objevili Němci v Leškovicích dne 26. března 1945. Celá tato skupina po odhalení padla v následném souboji. KOUBSKÝ, Milan, *Průvodce expozicí památníku partyzánské brigády Mistr Jan Hus v Leškovicích*, Havlíčkův Brod 1987, také v KUBÍN, Milan a kol. *Partyzánská odysea a osud Věry Pilařové*, Brno 2014.

¹⁰² Autorky rozhovor s plukovníkem Janem Velíkem z 16. března 2011.

¹⁰³ ŠOLC, Jiří, *Za frontou na východě*, Praha 2003, s. 101.

¹⁰⁴ Takovým výsadkem byla například paradesantní skupina Stas. Skládala se ze tří členů: četař Štefan Bandúr, četař Jan Velík a rotný Emil Šimko. Skupina byla vysazena do Protektorátu 20. února 1945 a

Výrazným impulsem pro rozvoj partyzánského způsobu boje v Protektorátu Čechy a Morava se stalo Slovenské národní povstání na konci léta a na podzim 1944. Právě na Slovensko mířily první sovětské partyzánské výsadky a od léta 1944 organizoval Sovětský svaz podobné výsadky i do českých zemí.¹⁰⁵ Partyzánské organizátorské jednotky se do Protektorátu dostávaly dvojím způsobem. V první variantě UŠPH využil povstaleckého území na Slovensku a již vysazené oddíly pověřil přesunem do českých zemí. První takovou partyzánskou skupinou, která tento přechod absolvovala, byla brigáda Jan Žižka.¹⁰⁶ V druhém případě byly jednotky vysazovány přímo do plánovaného operačního prostoru.¹⁰⁷

Každý ze sovětských partyzánů, jenž se dostal na podzim roku 1944 do Protektorátu, měl již za sebou patřičné zkušenosti s válkou na východní frontě. Ať už byl pouhým důstojníkem Rudé armády či snad organizátorem partyzánského hnutí pro určitou oblast východní fronty, nikomu z nich nebyla úloha partyzánského boje proti nepříteli první válečnou zkušeností. Výsadbáři dobře věděli, že je nutné bojovat v týlu fronty, která je postupně zatlačována na západ. Logicky vzato zde potřebovali opěrné body, a ty představovalo místní obyvatelstvo, z nějž intenzivně formovali souvislé partyzánské hnutí. Sovětští i českoslovenští partyzáni, z nichž se skládaly jednotlivé oddíly, byli v naprosté většině přímými účastníky bojů na východní frontě. Do

měla za úkol podávat zprávy o situaci v oblasti Žďárských vrchů. Fungovala jako předvoj organizátorského výsadku Vpřed – Orel. VÚA – VHA, PJ 138b, Zpráva Emila Šimka z roku 1947, více v: KYNCLOVÁ, Vlasta. *Partyzánský odboj na Svratecku v letech 1944–1945*, Bakalářská práce, Katedra dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2011, s. 35–37.

¹⁰⁵ DOLEŽALOVÁ, Ivana, *Obraz partyzána v československé společnosti v letech 1945–1948*, Bakalářská práce, Ústav světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2013, s. 16.

¹⁰⁶ 1. čs. partyzánská brigáda Jana Žižky byla nejpočetnější partyzánskou jednotkou, jejímž původním jádrem se stávalo z 21 osob. Partyzáni seskočili ve dvou skupinách dne 21. srpna 1944. Výsadku velel J. Ušiak a jeho příslušníci se účastnili bojů u Strečna a Vrútek. Jejich přechod do českých zemí se uskutečnil až na druhý pokus, kdy se rozhodli partyzáni dostat přes hranice po menších skupinách. Partyzánská brigáda Jan Žižka operovala v Moravskoslezských Beskydech a rozrostla společně i s civilními spolupracovníky až do 2 000 členů. KROUPA, Vlastislav, *Český antifašismus a odboj*, Praha 1988, s. 268.

¹⁰⁷ BENČÍK, A. *Partyzánské hnutí v Československu za druhé světové války...*, s. 320.

tehdejšího Protektorátu tedy s sebou nesli všechny své zkušenosti získané nejen ve výcviku pro svou operační činnost.

Válka na východní frontě, již mnozí autoři označují jako „absolutní válku“ ve své úplné podobě názorně představovala Clausewitzovu „trojici“. ¹⁰⁸ Z počátku paralyzovaný Sovětský svaz a nefunkční Rudá armáda, nakonec záhy dokázaly potlačit bleskově postupující wehrmacht. Prvotní živelná fáze partyzánského způsobu boje a jeho poloozbrojení aktéři se s průběhem války proměnili na centrálně organizovanou údernou sílu v týlu fronty, jež nemálo ztěžovala akceschopnost německé armády. Vyvrcholením organizovaného partyzánského hnutí na východní frontě se staly sovětské výsadky do dalších zemí, které nesly za úkol začlenit místní obyvatelstvo do rezistence proti nacistickému Německu v závěrečné fázi druhé světové války. V průběhu druhé světové války bylo v Sovětském svazu zabito partyzány více než 300 000 Němců, z toho 30 generálů, 6336 důstojníků a 520 příslušníků Německé Luftwaffe. Partyzáni zneškodnili na 3000 vlaků, vyhodili do povětří 3262 železničních i jiných mostů, 1191 tanků a obrněných vozů, 4027 nákladních aut a 895 muničních skladů. ¹⁰⁹

Stejně tak i v Protektorátu Čechy a Morava měly sovětské organizátorské skupiny za úkol ve svých operačních oblastech provádět zejména diverzní a zpravodajskou činnost, což se mnohým z nich, přes současné pochybnosti, dařilo. Aby však partyzáni mohli aktivně diverze vykonávat, museli do partyzánského odboje integrovat místní obyvatelstvo a vytvořit tak v některých regionech souvislé partyzánské hnutí. Po celkové konsolidaci v místě určení a rozrůstání se skupin, žádali partyzáni o shozy zbraní, protože bylo třeba nově příchozí členy vyzbrojit a připravit tak na konec války. Nemalou roli sehrály partyzánské oddíly při závěrečném květnovém povstání, v němž některé ze skupin prokázaly svou organizační schopnost, jiné situaci nezvládly a nastala tak v mnohých případech zbytečná krveprolití. Výsadky do Protektorátu Čechy a Morava i do dalších okupovaných zemí střední a východní Evropy

¹⁰⁸ Základní Clausewitzova „trojice“ je dle Bellamyho často nesprávně vykládána a citována. Trojice se skládá z několika zásadních prvků, a to: násilí, štěstí a šťastné náhody a podřízení politickým cílům. Vláda, vojenští velitelé i lid jsou sice hlavními, nikoliv ale jedinými činiteli, kterých se tyto souvztažné oblasti týkají. BELLAMY, Ch., c. d., s. 669.

¹⁰⁹ DIXON, Aubrey Cecil – HEIBRUNN, Otto, *Communist Guerilla Warfare*, New York 1955, s. 56.

lze považovat za vrcholnou fázi organizovaného partyzánského odboje v Sovětském svazu, jenž prvotně započal spontánními bojovými skupinami v zápolí fronty.

4 Odbojové organizace v regionech Žďársko a Novoměstsko

Jednou z oblastí, kam cílil Sovětský svaz své shozy organizovaných partyzánských skupin v Protektorátu Čechy a Morava, se stala Vysočina. Díky svým hustým lesům a kopcovitému terénu se regiony Žďársko a Novoměstsko staly vhodným zázemím pro jejich operační činnost. Partyzánské organizátorské výsadky do Protektorátu byly vysílány od podzimu roku 1944. Odbojová činnost na Vysočině ovšem byla zastoupena i před příchodem partyzánů, proto tedy nebyla pomoc partyzánskému odboji a diverzním akcím vůči nepříteli v takto pokročilé fázi války ničím cizím.

Vysočina bezpochyby představovala oblast hojného zastoupení nejrozličnějších odbojových skupin. Prakticky od počátku války a vlastně už v době vzniku Protektorátu Čechy a Morava se místní pokoušeli spontánně vytvářet ilegální odbojové aktivity, tyto skupiny prvních místních odbojářů se později konsolidovaly do odbojových organizací, ať už se jednalo o organizace místní či celonárodní. Společným cílem těchto skupin bylo nejčastěji vybudování podzemní armády a příprava povstání proti německým okupantům. Nikdo ale v této době nemohl předpokládat dobu trvání válečného konfliktu, a proto se zračí společné znaky těchto prvotních nadšenců – naivita a celková nepřipravenost proti propracovanému nacistickému bezpečnostnímu aparátu.¹¹⁰ Jelikož Protektorát sehrával v německých přípravách na válku důležitou roli, bylo nutné od března 1939 do něho své represivní složky co nejrychleji adaptovat. Struktura represivního aparátu se ještě důsledně proměnila v souvislosti s vypuknutím války. Pro Němce znamenal Protektorát zdroj průmyslové výroby, nástupní prostor pro německá vojska a také tranzitní území, přes které vedly důležité komunikační spoje. To všechno byly důvody mít Protektorát pod kontrolou a udržovat v něm stabilitu.¹¹¹

Regiony Žďársko a Novoměstsko spadají do oblasti Českomoravské vrchoviny. V těchto krajích se ale s odbojem nezapočalo teprve s příchodem sovětských partyzánů. Stejně tak jako i v jiných oblastech se i zde od začátku okupace utvořilo několik místních odbojových organizací a každá z nich nese jistá specifika, jak ve svém

¹¹⁰ SLÁDEK, Oldřich, *Ve znamení smrtihlava*, Praha 1991.

¹¹¹ VAJSKEBR, Jan, ŠUSTROVÁ, Radka, *Německá bezpečnostní opatření v Protektorátu Čechy a Morava na začátku války*, in *Paměť a dějiny*, č. 3, 2009, s. 90–95.

utváření, tak i v cílech a provedeních, která k nim měla vést. Nadbytečně by působilo zde podrobně popisovat každou z nich zvlášť, stejně jako líčit veškeré činnosti, jež v průběhu války vykonávaly. Zaměřeno tedy ve výkladu bude na různorodost odbojových skupin a jejich pozdější kooperaci. Ta nutně vznikla z důvodu rozsáhlých perzekucí, jež téměř všechny organizace v průběhu války silně zasáhly, poškodily či zcela zničily.

4.1 Vývoj místních odbojových organizací

V Novém Městě na Moravě se první vlna odbojářů řadila k Obráně národa. Odbojová vojenská organizace Obrana národa (ON)¹¹² vznikla zčásti řízeným procesem, částečně živelně. Toto uskupení, jež začalo vznikat brzy po obsazení, bylo v poměrně krátké době zastoupeno velkým počtem skupin profesionálních i záložních důstojníků, poddůstojníků a prostých vojáků. Seskupení vyrůstala v rámci jednotlivých předmnichovských pluků, v organizacích záložních vojáků, v branných jednotách či Sokole.¹¹³ Vznikla síť různých skupin, které se postupně snažily dobudovat a zorganizovat ústředí, jehož cílem bylo vybudovat velitelskou strukturu předmnichovské armády v podzemí, která by mohla být ve vhodném čase doplněna tak, aby byla schopna vojenského vystoupení proti okupantům.

Organizační struktura této odbojové organizace se podobala prvorepublikové armádě. V čele bylo vrchní velitelství se štábem, třem zemským velitelstvím (Praha, Čechy, Morava) podléhala velitelství krajská, okresní a místní, jimž odpovídaly určité jednotky od praporů a rot až po jednotlivé čety.¹¹⁴ Při velitelstvích byly zřízeny speciální skupiny, které měly na starosti zbraně, sabotáže, finance, spojení atd., ale

¹¹² Obrana národa – nekomunistická odbojová organizace, která se svou činností soustředila na osvobození Československa od německé okupace za pomoci západních velmocí. Vznikla v druhé polovině března 1939. Podnět ke vzniku dali generálové J. Bílý, S. Vojtechovský, A. Eliáš, H. Vojta. Už na přelomu let 1939 a 1940 se gestapu podařilo proniknout k řídicímu centru v Praze a následně vážně postihlo celou ilegální síť. V polovině roku 1940 došlo k faktickému rozbití této odbojové organizace. KROUPA, Vlastislav, *Český antifašismus a odboj*, Praha 1988, s. 268.

¹¹³ KRÍŽ, Aleš, *Úloha novoměstského obchodníka Eduarda Sošky v protinacistickém odboji*, Diplomová práce, Katedra historie Pedagogické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2004, s. 17.

¹¹⁴ KURAL, V. *Vlastenci proti okupaci, Ústřední vedení odboje domácího 1940-1943*, s. 19-20.

nejdůležitější z nich byly skupiny politické a zpravodajské. V náplni činnosti se nacházelo zpravodajství, organizování přechodů přes hranice, vydávání ilegálních tiskovin, finanční pomoc rodinám členů odboje perzekuovaných nacisty, shromažďování zbraní, rovněž i sabotáže a diverze. Zásadním úkolem byla pro Obranu národa příprava povstání v příhodnou dobu. Avšak organizaci Obrana národa po dobu své existence tvořila pouze velitelství, přičemž mužstvo pro jednotlivé útvary bylo většinou pouze vyhlédnuto a mělo nastoupit až v případě vojenské akce při provedení místní mobilizace. Přes tyto velké cíle se ale odbojáři ON potýkali se silným nedostatkem zbraní, navíc systém vojenské organizace nebyl pro ilegalitu zrovna nejvhodnější a zjednodušoval možnosti odhalení.¹¹⁵ Neznamená to ale, že tímto se potírá celková účelnost této odbojové organizace. Na Novoměstsku měla ON od začátku okupace poměrně silnou členskou základnu. Místní odbojáři zde dokázali vytvořit dostatečně velkou síť informátorů, kteří i v pozdějších letech války, kdy už byla organizace rozbitá, nadále spolupracovali s jinými odbojovými skupinami. Dále měli spojky v místní nemocnici a díky nim bylo možné za pomoci lékařů zamezit odvodu mladých lidí na nucené práce z důvodu náhlého vážného onemocnění. Aktivně také pomáhali perzekuovaným rodinám v podobě charity. Jejich úkony v oblasti vojenské se ale omezily pouze na průzkumy terénu a hledání nouzových úkrytů pro ilegality.

Nejvýrazněji se do obrazu odboje promítla ve zkoumané oblasti organizace Rada tří (R3).¹¹⁶ Zformovala se ze zbytku Obrany národa a Petičního výboru věrni zůstaneme (PVVZ).¹¹⁷ Vojensky se orientovala na závěrečné ozbrojené povstání. Její jádro se od

¹¹⁵ KURAL, Václav, *Vlastenci proti okupaci, Ústřední vedení odboje domácího 1940-1943*, Praha 1997, s. 19–20.

¹¹⁶ Původně nesla tato organizace název Přípravný revoluční výbor, počátkem roku 1944 se už skupina nazývala Jaro, a to až do 17. července roku 1944. Přejmenována byla opět po navázání radiotelegrafického spojení s Londýnem, které bylo potvrzeno heslem „*Jaro volá*“. KROUPA, V., *Český antifašismus a odboj*, s. 389.

¹¹⁷ Petiční výbor věrni zůstaneme: Byl odbojovou organizací, která se začala utvářet ihned po začátku okupace, tedy po 15. březnu 1939. Jejimi iniciátory byli především levicově orientovaní intelektuálové kolem *Dělnické akademie* a okolo petičního výboru „*Věrni zůstaneme!*“. Jejimi zakladateli byli např. doc. dr. J. Fischer, prof. V. Jankovec, prof. V. Čížek jakožto představitel zpravodajské skupiny YMCA. Stejně tak jako Obrana národa i PVVZ postihlo od října roku 1941 do jara roku 1942 rozsáhlé zatýkání a ještě téhož podzimu byla tato zatýkání umocněna, což neslo za důsledek praktické rozbití celé organizace. KROUPA, V., *Český antifašismus a odboj*, s. 349.

prvopočátku nacházelo na Vysočině. Tato organizace se právem řadí mezi všemi dále zmíněnými na první místo, neboť svými aktivitami oblast Vysočiny dalece přesahovala. Svou činnost soustředila totiž na Novoměstsko, Poličsko, Velkomeziříčsko, nemalý vliv měla i na Pardubicku, v Železných horách, Pelhřimovsku a v Posázaví.¹¹⁸ Prim mezi regionálními odbojáři jí ale nenáleží z důvodu poměrně širokého rozvinutí se do dalších lokalit tehdejšího Protektorátu. R3 se prokázala jako schopný organizátor dalších odbojových skupin, které se v oblasti Žďárska a Novoměstska v průběhu války objevovaly.

U zrodu organizace R3 stáli prof. dr. Josefa Grňa,¹¹⁹ divizní generál Vojtěch Boris Luža,¹²⁰ kapitán generálního štábu Karel Štainer.¹²¹ V oblasti regionu Novoměstska působila skupina „Generál Svatoň“.¹²² Právě ta patřila mezi nejvýraznější

¹¹⁸ AHM, f. II. světová válka – R-3, západní desanty, kartón č. 76, 12- 716 NM-B.

¹¹⁹ Josef Grňa (1897-1967) – pochází z Předklášteří u Tišnova, vystudoval práva, poté pracoval jako úředník Finanční prokuratury v Brně a zde také nastoupil jako profesor právní vědy na technice, kde patřil mezi přední kapacity oboru. Brzy po okupaci se zapojil do odboje a stal se vedoucím činitelem brněnského vedení organizace PVVZ. Před vlnou zatýkání se 2. října 1941 uchyluje do ilegality a čtyři dny nato odchází na Českomoravskou vrchovinu. Zdeněk JELÍNEK, *Cyril Musil, Kapitoly z historie odboje na Českomoravské vysočině*, Nové Město na Moravě 1992, s. 41., též v GRŇA, Josef, *Sedm roků na domácí frontě*, Brno 1968.

¹²⁰ Vojtěch Boris Luža (1891-1944) – narozen v Uherském Brodě. V první světové válce sloužil na východní frontě, padl do ruského zajetí a poté vstoupil jako dobrovolník do srbské divize. Bojoval s československými legionáři v bitvě u Zborova a prodělal celou slavnou legionářskou anabázi na sibiřské magistrále. V začátku druhé světové války se ihned zapojil do odboje a stal se členem velení Obrany národa. Roku 1941 odchází on i celá jeho rodina do ilegality, krátce po zatčení ministerského předsedy A. Eliáše. Do odboje se později zapojuje i jeho syn Radomír Luža, který se stává organizátorem oddílu Lambda R 3. Lužova cesta odbojem skončila v Hřišti u Přibyslavi dne 2. října 1944, kde byl zabit v místním hostinci přibyslavskými četníky.

¹²¹ Karel Štainer se narodil ve Vídni 2. prosince 1906. Byl důstojníkem z povolání v čsl. armádě a ihned v začátku okupace se zapojil do organizace PVVZ. V dubnu roku 1940 odešel Štainer do ilegality. Patřil k nevýznamnějším postavám československého odboje za druhé světové války. Stal se jedním z čelných představitelů Rady tří a aktivně se podílel na organizování odporu. Spolupracoval jak s výsadbáři z Anglie tak se sovětskými uprchlíky ze zajetí. Po válce byl vězněn a rehabilitace se dočkal až v roce 1965. Zemřel 27. 11. 1993. ČERVENÝ, O., *Osvobození Žďárska*, s. 13., také JELÍNEK, Z., *Cyril Musil, Kapitoly z historie odboje na Českomoravské vysočině...*, s. 46-47.

¹²² Tento název však oddíl získal až po smrti generála Josefa Svatoň, tedy v době, kdy byl vedením pro oblast Novoměstska pověřen Otto Kafka. Podplukovník Josef Svatoň se narodil 8. března 1896 v Dolní

a postupně navazovala kontakty s dalšími odbojovými organizacemi a ilegalisty. Vznik skupiny, která později nesla název „Generál Svatoň“, se datuje do roku 1940 a lze ji považovat za mateřskou skupinu Rady tří. Organizátorem této skupiny se stal Karel Štainer přezdívaný Veselý,¹²³ ten navázal kontakt s Dr. Josefem Grňou v roce 1941 – pozdějším politickým představitelem R3.¹²⁴ Odbojová organizace Rada tří – Generál Svatoň zůstává dodnes v povědomí místních jakožto nezastupitelná složka odboje v regionu Novoměstska. Od roku 1942 převzala totiž v této oblasti hlavní roli v odbojové činnosti. Nové Město na Moravě a jemu blízké okolí jí bylo pevnou základnou až do samého konce války. Na první místo je řazena právě z důvodu obratné součinnosti s jinými odbojáři a také pro svou pevnou organizační strukturu. Ta po tragických podzimních událostech v roce 1944 prošla nutnou reorganizací z důvodu faktické likvidace zásadních postav, jež stály u zrodu celé organizace. Po smrti generála Luži se odbojáři Novoměstské skupiny Rada tří se museli vyrovnat se ztrátou dvou svých čelných představitelů – Svatoně a Sošky.¹²⁵

Rovni na Pardubicku. První světovou válku prožil na východní frontě, zde byl zajat, vstoupil do československých legií, sloužil u 1. střeleckého pluku Mistra Jana Husa a s ním se zúčastnil bitvy u Zborova. V říjnu 1918 byl povýšen na podporučíka a současně jmenován velitelem jedné z eskadron 1. jízdního pluku Jana Jiskry z Brandýsa. Koncem léta 1920 se vrátil již jako nadporučík do Československa a stal se důstojníkem z povolání. V květnu 1936 byl již v hodnosti podplukovníka převelen do Vysokého Mýta. Během mobilizace v září 1938 velel kombinovanému praporu rozmístěnému v jižních Čechách a po Mnichovské dohodě se vrátil zpět do Vysokého Mýta. V polovině následujícího roku byl demobilizován a zaměstnán na obecním úřadu ve městě, krátce nato však sám na vlastní žádost odešel do penze. ČERVENÝ, O., *Osvobození Žďárska...*, s. 312.

¹²³ Ale také Karel, Josef, Richard. AHM, f. II. světová válka – R-3, západní desanty, kartón č. 76, 12- 716 NM-B.

¹²⁴ AHM, f. II. světová válka – R-3, západní desanty, kartón č. 76, 12- 716 NM-B.

¹²⁵ Eduard Soška, narozen 2. června roku 1913, byl obchodníkem z Nového Města na Moravě, člen výboru Sportovního klubu a TJ Sokol. Vedle Obrany národa se zapojil začátkem zimy 1942 do pomoci uprchlým ilegalistům prostřednictvím Cyrila Musila z nedalekých Studnic. V červenci roku 1944 odešel do ilegality (krycí jméno Skřivánek) a od té doby vykonával službu pobočníka pplk. Josefa Svatoně. Soška padl na dušičky roku 1944 při pokusu o záchranu svého velitele na Pasekách. TULIS, Josef, *Obrana národa na Novoměstsku. Kapitoly z historie odboje na Českomoravské vysočině*. Nové město na Moravě 1995, s. 33.

Na přelomu let 1943 a 1944 už organizační síť „Generál Svatoň“ zasahovala v prostoru Českomoravské Vysočiny do Telecího, Jimramova, Bystřice nad Pernštejnem, Žďáru nad Sázavou, Kobyly a Velkého Meziříčí.¹²⁶ R3 stejně tak jako Obrana národa nesly až do příchodů sovětských výsadkářů zásadní význam pro odboj v regionech Žďársko a Novoměstsko.

Sovětští výsadkáři ale nebyli jedinými vojáky Rudé armády, kteří se v kraji za dobu války objevili. Odbojová organizace R3 spolupracovala s partyzánským oddílem Černý – Čapajev. Jejich spolupráci a celkovou provázanost završil incident vykonání pomsty za smrt generála Luži. Zakladatelem a současně i velitelem oddílu Černý, jak mu také všichni říkali, byl uprchlík z romského integračního tábora v Letech u Písku Josef Serinek.¹²⁷ On sám v tomto táboře přišel o celou rodinu. Uprchnout se mu podařilo v polovině září roku 1942. Po dlouhé cestě se na jaře 1943 dostal až do prostoru Českomoravské vrchoviny, kde stejně jako mnozí ostatní uprchlíci, našel i on vhodný dlouhodobý úkryt. Serinek kolem sebe začal organizovat sovětské uprchlíky ze zajetí a z původní čtyřčlenné skupiny se oddíl rozrostl téměř na 30 členů. Jedním z nejvýraznějších partyzánů v této skupině byl nadporučík ruského letectva Nikolaj P. Bachmutskij.¹²⁸ Komplikace ve spolupráci s R3 nastaly zejména z důvodu téměř nulových diverzních akcí proti nepříteli. Serinek neustále žádal Svatoně o dodání zbraní, ale marně. Nakonec si je se svými partyzány musel začít obstarávat sám – přepadáváním a krádežemi. Neshody gradovaly už během léta a na podzim roku 1944 ještě posílily.

¹²⁶ AHM, f. II. světová válka – R-3, západní desanty, kartón č. 76, 12- 716 NM-B.

¹²⁷ Ziegeunerlager, neboli cikánské tábory měly charakter sběrných táborů, pracovních táborů nebo táborů nucených prací. V Protektorátu Čechy a Morava byly zřízeny v Letech u Písku a Hodoníně. Táborem v Letech prošlo celkem 1239 vězňů a 341 z toho zde zaplatilo svým životem. Po té, co tábor na podzim roku 1942 zachvátila tyfová epidemie, byl dne 9. srpna 1943 zrušen. V Hodoníně bylo vězněno na 1337 Romů, z nichž v tomto místě asi 200 zemřelo. Většinu vězňů z obou táborů nacisté odváželi v letech 1942–1944 k likvidaci do Birkenau a Osvětimi. KROUPA, V., *Český antifašismus a odboj...*, s. 459.

¹²⁸ Bachmutskij utekl ze zajateckého tábora v Norimberku a přes Klatovsko se ve zuboženém stavu v listopadu 1943 dostal až na Novoměstsko. Ujal se ho rolník František Laštovička z Koníkova, který jej ukryl v hájovně Jaroslava Zeleného z Roženeckých Pasek. Bachmutskij se s pomocí Anny Zelené a MUDr. Škrdlí z Nového Města na Moravě nakonec dostal z těžkého zápalu plic. Později se mu podařilo navázat kontakt se Serinkem a Eduardem Soškou. Po uzdravení přešel k Sovětům ukrytým v bunkrech v okolí Daňkovic, později byl označován za velitele oddílu.

Serinkovi muži byli navíc nedisciplinovaní a právě oni prosluli jako ti, kteří loupežili a popíjeli více, než bylo za války u odbojářů zvykem. Oddíl Černý – Čapajev zanikl s příchodem partyzánských organizátorských výsadek. Ke dni 15. prosince roku 1944 bylo definitivně ukončeno jednání o převzetí všech Čechů Serinkovy skupiny do oddílu Dr. Miroslav Tyrš¹²⁹ a sovětští uprchlíci přešli do řad Jermaku.¹³⁰

Dalšími blízkými spolupracovníky R3 se stal čtyřčlenný výsadek z Velké Británie – Calcium. Skupina Calcium, která prodělala výcvik pod anglickou Tajnou zpravodajskou službou, patřila ke třetí vlně výsadek československé armády z Velké Británie.¹³¹ Velením byl pověřen ppor. JUDr. Jaroslav Odstrčil. Výsadek byl dále složen ze zástupce velitele rotmistra Josefa Gemrota, druhého zástupce velitele Františka Širokého a radiotelegrafisty rotného Karla Niemczyka. Čtyřčlenná skupina byla vysazena do Protektorátu dne 4. dubna 1944 z letadla Halifax Mk. IILW284/GR-T společně s tříčlennou paraskupinou Barium¹³². V momentě, kdy se letoun přiblížil k Českomoravské vysočině a zaznamenal opěrný bod i pro mnohé další výsadky – rybník Velké Dářko, se parašutisté připravili k seskoku, ale výsadek nakonec proběhl u obce Deblov – Čejkovice u Chrudimi, což bylo asi 15 kilometrů od místa určení.

¹²⁹ Jednotka, která se vytvořila kolem výsadku Dr. Miroslav Tyrš, jehož shoz proběhl v oblasti Pelhřimovska 25. října roku 1944. Z původních 15 členů výsadku se tato skupina rozrostla na 192 členů. Více v JELÍNEK, Zdeněk, KAMENÍK, Václav, *Noční výsadek*, České Budějovice 1986.

¹³⁰ Organizátorský výsadek Jermak byl na území Protektorátu Čechy a Morava shozen v počtu 15 osob dne 30. září 1944. VELÍK, Jan, JELÍNEK, Zdeněk, *Partyzánské a zpravodajské desanty působící na Českomoravské vysočině v letech 1944–1945*, nevydaný dokument, soukromý archiv plukovníka Jana Velíka.

¹³¹ Do třetí vlny výsadek ze Západu, které probíhaly od dubna do července roku 1944, patřily dále Barium Sulphur, Potash, Carbon, Spelter, Manganese, Glucinium. KROUPA, V. *Český antifašismus a odboj...*, s. 90.

¹³² Desant Barium tvořili velitel nadporučík Josef Šandera, jeho zástupce a šifrant četař Tomáš Býček, radiotelegrafista četař, aspirant Josef Žižka. Parašutisté seskočili u Vysoké nad Labem, jejich operační oblastí se mělo stát Hradecko a Pardubicko. Tento výsadek byl ale ihned po seskoku 15. ledna 1944 zlikvidován a jejich obě radiostanice zabaveny. AHM, f. II. světová válka – R-3, západní desanty, kartón č. 76, 12- 716 NM-B.

Členové ihned po vysazení nenalezli ale jeden z padáků s balíkem a tak přišli o jednu radiostanici.¹³³

Osud oddílu by jistě zasluhoval samostatného knižního zpracování, zejména pak červnový incident z roku 1944, kde se všichni výsadkáři Calcia dostali do přímého boje s brněnským gestapem, z něhož se ne všem podařilo uprchnout. Skupina byla do Protektorátu shozena, aby celkově posílila četnost radiodepeší s Londýnem. Tento úkol byl beze zbytku plněn až do konce války zbylými dvěma členy výsadku. Jistě by dnes bylo možné celkovou činnost parašutistů hodnotit mnohem výše, pokud by nedošlo k jistým nedorozuměním s odbojovou organizací Rada tří – Generál Svatoň, a to zejména s Karlem Štainerem. Oprávněně vzniklá nedůvěra ze strany přeživších výsadkářů Calcia zapříčinila po netínském incidentu faktické umrtvení aktivní spolupráce mezi parašutisty a místními odbojáři. Což vzhledem ke skutečnosti, že obě skupiny, byly řízeny Londýnem, vede k zamyšlení, na kolik byly upřednostňovány příkazy vyšší instance ve srovnání s osobními sympatiemi.

¹³³ MIKULKA, Jiří, *Rád bych sloužil pro bezpečnost našeho státu dále...* sborník ABS, 2010/08, kap.09 – Biografie Josefa Gemrota. s. 231-233.

4.2 Zhodnocení odbojové činnosti a vzájemné spolupráce

Odbojová činnost ve zkoumaných regionech bezesporu bujela od prvopočátku okupace nacistickým Německem. Výzkum je zaměřen zejména na Novoměstsko, region kopcovitý, jehož centrem bylo a dodnes i zůstává Nové Město na Moravě. Právě to se stalo centrem veškeré konspirační činnosti, zdrojem zásadních informací pro odbojáře, kteří se skrývali v lesích. Od začátku války zde fungovala Obrana národa, mezi jejími zástupci byli mnohdy úředníci, poštmistři a četníci. Díky nim získávali ilegalisté informace, bez nichž by nemohli nacistickému bezpečnostnímu aparátu unikat. Po její faktické likvidaci v polovině roku 1940 její příslušníci, kteří do té doby nedoplatili na svou ilegální činnost zatčením nebo dokonce svým životem i nadále ve svých aktivitách setrvaly.¹³⁴ Přestože vojenské cíle této organizace nebyly naplněny a nacistický bezpečnostní aparát důsledně veškeré odbojové organizace likvidoval, lidí, kteří se do odboje chtěli zapojit, v dalších letech stále přibývalo. Pomyslnou „pochodeň“ ve vedení odboje po Obraně národa převzala Rada tří. Velení této skupiny si jasně uvědomovalo svou bezmoc v případě, že nezapočnou shozy zbraní z Velké Británie. Skupiny Rada tří – Generál Svatoň v oblasti Žďárska a Novoměstska neváhala s připojením prakticky každého, kdo se ukázal důvěryhodný. Takto započala i spolupráce s místním partyzánským oddílem Černý – Čapajev. Nelze popřít, že veškeré snahy odbojářů měly dopad na region jako takový po všech stránkách. Ovšem i tyto organizace se podílely na akcích, u nichž je rovněž možné pochybovat, zdali svým uskutečněním nezpůsobily více problémů než užitku.

Jednu z nich provedla R3 společně za doprovodu Serinkových partyzánů. Šlo o odplatu za smrt generála Luži. Tato trestná výprava, vzhledem k brutalitě, jíž se zde odbojáři vůči přibyslavským četníkům dopustili, zůstává dodnes temnou stránkou organizace. Záměrně adresováno R3. Bylo by totiž snadné z této akce R3 vyvinut, neboť jejími hlavními aktéry se stali zejména partyzáni oddílu Černý – Čapajev.¹³⁵ Ovšem

¹³⁴ Jen v Novém Městě na Moravě bylo 9 členů ON popraveno, 3 padli při zteči s Němci, 13 bylo zatčeno a následně uvězněno v koncentračních táborech. TULIS, J., *Obrana národa na Novoměstsku. Kapitoly z historie odboje na Českomoravské vysočině...*, s. 18–20.

¹³⁵ Odplata za smrt generála Luži se uskutečnila dne 21. října 1944. Akce se kromě Bachmutského a Serinka účastnil také Lužův syn Radomír, dále Adolf Šedý, Rusové Tumajev, Barjačnyj, Martynov,

realizátory vybral sám generál Svatoň a také pověřil jejím velením Serinka a Bachmutského. Tato akce se důkladně předem plánovala. Měla být výstrahou všem českým četníkům, kteří chtěli být Němcům nápomocni a byli ochotni se stát prodlouženou rukou nacistickému bezpečnostnímu aparátu. Toto se bezpochyby podařilo, týráni a následně zabiti zde ale byli i nevinní.¹³⁶

Další pochybnosti vzbuzuje tehdy už Štainerem zorganizovaná akce u Netína, kam se měli vypravit členové výsadku Calcium společně s odbojáři R3 – Generál Svatoň, aby zprovoznili amatérskou vysílačku. Problém v komunikaci mezi R3 a Calcium lze pozorovat od počátku jejich spolupráce a po smrti generála Svatoně se celá věc ještě vyhrotila. Štainer totiž jednal s výsadkáři arogantně a vůbec ze své pozice nechápal, že celá akce je nesmyslná, neboť opravu vysílačky s vybavením, které měli parašutisté u sebe, nebylo možné realizovat.¹³⁷ Nakonec se ale na výpravu k Netínu stejně vydali, došlo zde k přestřelce s brněnským gestapem a následnému rychlému úprku. V důsledku této akce se výsadek Calcium od R3 doslova odtrhl. Svou zpravodajskou činnost vykonával do konce války samostatně a dále už se na žádné akci s R3 nepodílel.¹³⁸

Odbojová organizace R3 – Generál Svatoň se podobně jako Obrana národa potýkala s problémem nedostatku zbraní. Tento fakt v posledku bohužel způsobil i mnohá nedorozumění a odklonění spřízněných odbojářů k později příchodním sovětským partyzánům, neboť ti zbraně dokázali obstarat odzbrojením protivníka či krádežemi.

Romanov, Komarov, Pogorelov a Čursin. AHM, f. II. světová válka – R-3, západní desanty, kartón č. 76, 12- 716 NM-B, také v GRŇA, J., *Sedm roků na domácí frontě...*, s. 250–251.

¹³⁶ Zabiti přímo v budově četnické stanice byli strážmistři Stanislav Kunderka, Ondřej Otevřel, Bohuslav Mečír a Karel Sojka. Jediný náhodný přeživší, kterého partyzáni pravděpodobně špatně zkontrolovali, byl Jiří Hörner. Ten mohl později potvrdit, že strážmistři se po zajetí prakticky ihned chtěli přidat do řad odbojářů a navíc se na likvidaci Luži podílel pouze jediný z nich. To jim ale k přežití nedopomohlo. KŘÍŽ, A., *Úloha novoměstského obchodníka Eduarda Sošky v protinacistickém odboji...*, s. 79–81.

¹³⁷ K opravě amatérské vysílačky „Jarča“, která se nacházela na půdě hájovny Františka Pavlase u Netína bylo třeba 4 krystalů, parašutisté ale u sebe měli pouze dva. Dále pak měl u sebe radista skupiny Niemczyk jenom jeden šifrovací klíč, o druhý by musel požádat Londýn. Také Štainerovi oponoval s tím, že není technik, ale radista. ŘÍHA, Zdeněk, *Karel Niemczyk – Přítel stínů*, Nevydaný opravený rukopis ze vzpomínek Karla Niemczyka.

¹³⁸ ŘÍHA, Z., c. d., s. 18–22.

Z mnoha četných žádostí Rady tří do Londýna o shozy se na Novoměstsku uskutečnil pouze jeden, a to až v závěru války.¹³⁹ Ze strany R3 ale proběhly pokusy o navázání spolupráce se sovětskými výsadkáři. V regionu Novoměstsko v podstatě bez problémů fungovala kooperace prozápadních i komunistických odbojářů. Žďársko ale samo o sobě bylo ryze partyzánským krajem. Zde totiž převažovala činnost partyzánské skupiny Mistr Jan Hus a zejména se tu v hojné míře vyskytoval komisař Pich – Tůma, ten zajistil praktické umrtvení veškerých kontaktů sovětských partyzánů s dalšími odbojovými skupinami v okolí Cikháje.¹⁴⁰ Na Kamenném vrchu, kótě 801 se na rozdíl od penzionu u Musilů¹⁴¹ ve Studnici v jeden den nikdy nesešlo vícero odbojových skupin, pouze vícero sovětských výsadků.

Výsledkem tedy nepochybně zůstává, že Žďársko bylo oblastí ryze partyzánskou, byť i zde další organizace operovaly, nijak výrazně se ovšem do příchodu výsadkářů neprojevovaly a ve srovnání s Novým Městem na Moravě byla jejich činnost zanedbatelná. Stejně tak jako lze spatřit rozdílnost spolupráce odboje ve dvou sobě si jinak blízkých regionech, lze také na základě porovnání zmíněných organizací jednoduše rozpoznat specifika aktivit v odboji u každé z nich.

¹³⁹ AHM, f. II. světová válka – R-3, západní desanty, kartón č. 76, 12- 716 NM-B.

¹⁴⁰ Ještě před novým rokem proběhla schůzka komisaře Tůmy s farářem Kadlecem – zástupcem odbojové skupiny R3. Tímto setkáním R3 od komisaře oddílu Mistr Jan Hus žádala, aby svou činností partyzáni nenarušovali klid v Železných horách a v oblasti Žďárských vrchů, neboť tu v brzké době R3 očekávala shoz zbraní. Tůma však tento požadavek odmítl a argumentoval slovy, že tato oblast je operačním prostorem Rudé armády, tím pádem by tu R3, která je napojena na Londýn neměla vůbec působit. STRUŽINSKÝ, Josef, *II. odboj v okrese Chrudim 1939 – 1945*, s. 37.

¹⁴¹ Cyril Musil (1907-1977) – významný představitel demokratického odboje na Novoměstsku, bývalý vynikající lyžařský závodník s mnoha úspěchy a účastník Zimních olympijských her v Garmisch-Partenkirchenu v roce 1936, kde se umístil hned za reprezentanty ze severských zemí. Lyžařskému sportu se věnoval společně se svými kamarády Bohumilem Kosourem, Vitem Fouskem a dalšími. V roce 1928 na lyžařském kurzu ve Vysokých Tatrách se seznámil s Karlem Štainerem, se kterým později za války spolupracoval. Ve Studnicích žil Musil na statku čp. 21, který upravil na lyžařský penzion, z něho se postupem času stalo stále oblíbenější letní i zimní lyžařské středisko. Jezdila sem mimo jiné celá řada hostů, jež se později zúčastnila odboje, jako např. prof. dr. Josef Grňa s chotí, hospodářský úředník Otto Kafka z Nového Města na Moravě, lyžař František Zajiček z Radňovic a mnoho dalších. Cyril Musil se stal jednou z nejvýraznějších osobností protinacistického odboje na Vysočině, na jeho penzionu dnes visí pamětní deska, která jeho zásluhy připomíná. JELÍNEK, Z., *Cyril Musil, Kapitoly z historie odboje na Českomoravské vysočině...*, s. 5.

5 Činnost sovětských výsadků ve zkoumané oblasti

Partyzánské hnutí na jaře roku 1945 představovalo jedinou rezistenční složkou, která nemálo komplikovala nacistickému režimu situaci.¹⁴² Jinak tomu nebylo ani v oblasti Novoměstska a Žďárska. Předchozí kapitola uvedla na pravou míru, na kolik místní organizace v posledních letech války fungovaly. Celková činnost jednotlivých partyzánských oddílů by tuto práci doslova zahltila daty a tím pádem by logicky vzniklo další deskriptivní dílo o partyzánském odboji v Protektorátu Čechy a Morava. Na základě rozsáhlého bádání bylo nutné souhrnnou činnost každého ze zmíněných oddílů podrobit diverzifikaci. Jednotlivé výsadky nesou svá vlastní specifika, v rámci této kapitoly jsem se tedy pokusila zobecnit veškeré aktivity, ty poté rozrůznit a pojmenovat. Na základě výzkumu vzešly složky organizované odbojové činnosti. Ty budou v následujících podkapitolách představeny. Kategorie jsou kromě vlastního bádání tedy určeny ze specifikací zkoumaných oddílů. Veškeré aktivity výsadkářů lze na dle získaných vědomostí rozdělit na integraci místního obyvatelstva, politickou, diverzní, zpravodajskou činnost a koordinaci závěrečného povstání. Tento výčet zahrnuje komplexně veškeré aktivity všech partyzánských oddílů ve zkoumané oblasti.

5.1 Integrace místního obyvatelstva

Ihned po seskoku partyzáni museli najít útočiště vhodné pro své skrytí. Ne všechny výsadky měly s sebou v terénu znalého Čecha či Slováka, který by byl schopen se zorientovat. Bohužel ani v případě, kdy terén perfektně znali, v orientaci místa shozu jim toto nepomohlo. Shozy totiž velice často dopadaly do vzdáleného bodu od místa určení pro svou činnost. Nejtragičtěji ze zmiňovaných výsadků dopadl shoz pro skupinu Jan Kozina, kdy vysazení partyzánů proběhlo ve dvou vlnách a předčasně, neboť se letoun při přeletu fronty dostal do protiletadlové palby. První část skupiny byla okamžitě zlikvidována gestapem a z původních patnácti členů výsadku, zůstalo šest.¹⁴³

¹⁴² HRBEK, Jaroslav, SMETANA, Vít, *Draze zaplacená svoboda*, (Svazek 1), Praha 2009, s. 161.

¹⁴³ Výsadek oddílu Jan Kozina byl proveden 16. října 1944. První část výsadku při svém shozu dopadla do prostoru obcí Tuchořice a Lipno, 12 kilometrů jihozápadně od Loun a druhá, která byla ihned po svém dopadu zlikvidována, dopadla nedaleko lounského náměstí. Partyzáni ihned po vysazení ztratili vysílačku, tři kontejnery se zbraněmi, střelivo, výbušniny a devět osobních padáků. KYNCLOVÁ, V., *Partyzánský odboj na Svratecku v letech 1944–1945...*, s. 29.

V jiných případech jako například u oddílu Vpřed – Orel se podařilo ihned po seskoku navázat styk s místním obyvatelstvem a prakticky se také okamžitě po seskoku bez větších problémů sejít.¹⁴⁴ Toto se nepodařilo ani u výsadku Mistr Jan Hus, kde se při seskoku zranila lékařka a s oddílem se setkala až v polovině listopadu.¹⁴⁵

Prvotním úkolem, jež měl zajistit výsadbám jejich následovné fungování v dané lokalitě, bylo nalézt důvěryhodné spolupracovníky z řad civilního obyvatelstva. Dobře vystihnul situaci výsadbů vzápětí po shozu Antonín Benčík: „chce-li se partyzánská jednotka vůbec uchovat, musí manévrovat, a aby mohla bezpečně manévrovat, musí mít připraveny civilní základny na různých místech.“¹⁴⁶ Partyzáni potřebovali co možná nejdříve navázat kontakty s místními, neboť ti jim v důsledku umožňovali snazší realizaci svěřených úkolů v počátcích jejich činnosti a také svou znalostí terénu jim dopomohli najít vhodné místo, kde by se partyzáni utábořili. Z těchto míst pak v podstatě vzápětí a nepřetržitě vysílal velitel výsadku výzvědné skupiny do okolních obcí, aby partyzáni co možná nejdříve navázali spolupráci s obyvatelstvem a rovněž aby se mohli průběžně snáze informovat o situaci i doplňovat své nepříliš velké potravinové zásoby. Jelikož je zde hovořeno o výsadbách, které se ve zkoumaném regionu objevily na podzim roku 1944, kdy už v podstatě i v zapadlých vesnicích místní očekávali, že konec války přijde v dohledné době, o pomoc místních občanů nebyla nouze. Vysočina pokrytá hustými lesy a v zimě na přelomu let 1944–1945 také velkým množstvím sněhu skýtala ideální zázemí pro partyzány. Úkryty výsadkářům poskytovali zejména lesní dělníci, hajní, nadlesní a myslivci. Právě tito se později hojně zapojovali do řad partyzánských oddílů a odcházeli do ilegality, neboť svými odbojovými aktivitami ohrožovali nejen své rodiny, ale celé obce.¹⁴⁷

¹⁴⁴ VÚA–VHA, 138 b, Materiály skupiny Vpřed Orel.

¹⁴⁵ VÚA–VHA, 308-87-2 Materiály oddílu Mistr Jan Hus.

¹⁴⁶ BENČÍK, A. *Partyzánské hnutí v Československu za druhé světové války...*, s. 352.

¹⁴⁷ Tak tomu bylo například u hajného z Cikháje Adolfa Hamana, který pomáhal partyzánům z oddílu Mistr Jan Hus. Aby nedošlo ve vsi k dalšímu zatýkání a aby zároveň výsadkáři nacistům vyvrátili jejich podezření, rozhodli se Hamana po cestě na jihlavské gestapo, kam se měl neprodleně dne 16. prosince 1944 dostavit, přepadnout v lese – a to za účasti dalších svědků. Označili ho před nimi za kolaboranta a odvěklí do svého tábořiště. Ti poté na gestapu po pravdě vypověděli, že hajný byl partyzány označen za zrádce a patrně jej v lese popravili. VÚA–VHA, 308-87-2 Materiály oddílu Mistr Jan Hus.

Předchozí bádání ukázalo, že spolehlivost a pomoc obyvatel malých obcí roztroušených v kopcích na úpatí lesů, byla nezměrná, a to i po silné protipartyzánské ofenzivě, kterou Němci uskutečnili na začátku roku 1945, kdy probíhala rozsáhlá zatýkání, prohlídky i vypalování domů, mučení. Občané byli v mnoha případech posíláni do koncentračních táborů nebo popravováni. Ani tyto události nepozměnily postoj k pomoci partyzánskému boji.¹⁴⁸ Jelikož šlo o nezanedbatelnou podporu pro sovětské výsadkáře, je nutné upozornit, že pomoc se nevztahovala pouze k jednotlivým rodinám, ale v podstatě byla rozvinutá plošně do všech domů v dané obci. Proto tyto vesnice, kde doslova každý partyzánům poskytl stravu, ubytování i úkryt, po válce začaly být nazývány „Partyzánské obce“ a tento úzus se dodnes používá i v regionální literatuře věnované odboji za druhé světové války. V těchto malých obcích lze nalézt stopy po partyzánech i nyní v podobě pamětních desek nebo pomníků připomínajících odvahu místních a jejich oddanou spolupráci v partyzánské odbojové činnosti. V souvislosti s touto informací musím podotknout, že právě tyto vesnice svou místní pamětí vytvářejí rozličný kolorit názorů na partyzánský odboj ve zkoumaných regionech.¹⁴⁹

V závěru války se počty příslušníků partyzánských oddílů šplhají do neuvěřitelných počtů. Hranici sta členů překonávají s koncem války téměř všechny skupiny. V mnohých případech se samozřejmě jedná o civilisty, kteří se stali partyzány v posledních dnech války, ale tvorba organizované sítě spolupracovníků z řad místních obyvatel byla základním faktorem umožňujícím přežití v neznámém terénu. Ne ale

¹⁴⁸ V rámci zimní protipartyzánské ofenzivy došlo k rozsáhlému zatýkání v řadách obyvatelstva. Toto se týkalo obcí Cikháj, Nová Huť, Licoměřice, Křížová, Lipovec. Nejsilněji perzekuce postihly Krucemburk, kdy 23. ledna 1945 byla celá obec obklíčena vojskem s kulomety, kolonou nákladních aut, kamionů a autobusů. Zatčeno bylo místní četnictvo i civilní obyvatelstvo. Při výslechu byl ubit rolník František Šešulka a dalších 23 mužů a žen bylo gestapem odvečeno, následně byli poslání do terezínské Malé pevnosti. Zde přišlo o život 11 lidí. SLÁDEK, O..., *Ve znamení smrtihlava...*, s. 238. srov. také z *Partyzánské hnutí na Havlíčkovobrodsku – vzpomínky, kroniky, dokumenty*, Havlíčkův Brod 1976, materiály skupiny Mistr Jan Hus.

¹⁴⁹ Pamětní desky i pomníky se nacházejí v mnoha obcích, například ve Svatce, na Cikháji, Fryšavě, Koníkově, Roženeckých Pasekách a Samotíně. Název Partyzánské obce nese i nevydaný dokument podrobně popisující dějiny obcí na Žďársku během druhé světové války, k němuž jsem se dostala právě díky rozhovorům s plukovníkem Janem Velíkem, který je sám spoluautorem díla *Partyzánské obce okres Žďár nad Sázavou v letech 1939–1945*.

každý z výše zmiňovaných oddílů k sobě poutal silnou základnu místních. Například partyzánská jednotka zvláštního určení Zarevo ve srovnání s jinými zkoumanými výsadky nikde nevytvářela stabilní základny ani žádné stálé sítě spojek.

5.2 Průzkumná a zpravodajská činnost

Výsadky ze Sovětského svazu byly pověřeny i zpravodajskou činností. Jelikož byli zpravidla členy výsadku i zpravodajský důstojník a radisté, jednou ze zásadních úloh partyzánských oddílů se stala komunikace se štábem. Jak již bylo řečeno v první kapitole, partyzáni byli bojovníky v týlu fronty, proto museli podávat o situaci v místě své operační činnosti hlášení. Mezi jejich vybavení zpravidla patřily i dva radiové komplety. Prostřednictvím těchto vysílacích stanic partyzáni ihned po seskoku navazovali kontakt se svým velením. Úkolem bylo co možná nejdříve informovat o situaci v místě dopadu – případně v místě své působnosti, které mnohdy se zadáním regionu pro svou operační činnost nekorespondovalo.¹⁵⁰ Každý radiotelegrafista se musel řídit při volbě stanoviště následujícími zásadami: „nejvyšší místo v terénu, co nejméně drátů v blízkosti, hlavně ve větší vzdálenosti od vysokého napětí, dobré maskování.“¹⁵¹ Maximální doba trvání relace měla být do 60 minut. Často se však relace z důvodu špatné slyšitelnosti či rušení druhých stanic prodloužily až na dvojnásobek času. Dále se partyzáni museli chránit proti goniozaměrování častými změnami stanovišť, změnou vln i změnou relační doby.¹⁵² Nedodržení výše uvedených zásad mohlo mít pro partyzány fatální následky. S největší pravděpodobností právě z těchto důvodů došlo k likvidaci štábu partyzánské brigády Mistr Jan Hus u Leškovic.¹⁵³

Předmětem zájmu výzvědné služby se partyzánům staly v první řadě informace o počtu nepřátelských vojáků, jejich rozmístění a základny v jednotlivých obcích a městech. Důležité bylo rozlišovat, zdali se jedná o vojáky z fronty nebo stále umístěné

¹⁵⁰ Například výsadek Jan Kozina měl původně operovat v západních Čechách, především na Chodsku. Nebývalo výjimkou, že kvůli nepříznivým podmínkám v oblasti pro plánovanou operační činnost se partyzáni museli záhy přesunout do jiného regionu. VÚA–VHA, 308-87-1, materiály skupiny Jan Kozina.

¹⁵¹ VÚA–VHA, PJ 138b.

¹⁵² VÚA–VHA, PJ 138b.

¹⁵³ Viz KYNCL, Vojtěch. *Velitel kolínského gestapa Paul Feustel. Dopadený válečný zločinec*, Východočeský sborník historický, č. 20, 2011, s. 125–174.

jednotky SS, služebny gestapa či o jagdkomanda. Tyto informace byly základní jak pro partyzány samotné, tak pro velení Rudé armády, s nímž komunikovali.

Dále pro provádění následných diverzních akcí bylo nutné zjistit informace o rozmístění průmyslových objektů. Středem zájmu sovětských výsadků se staly tedy průmyslové závody a hospodářské podniky, které Němcům sloužily jakožto opora v dodávkách pohonných hmot i jiného materiálu, jenž byl zásadní pro zásobování místních vojenských posádek i pro vojáky wehrmachtu na frontě. Dále informátoři měli za úkol zjistit kolik a jakých vlaků projede na určité trati během 24 hodin, v jakém směru a jaký náklad převázejí. Informátoři museli předávat partyzánům i nákresy či fotografické snímky mostů.¹⁵⁴

Jako informátoři sloužili partyzánům zejména představitelé bezpečnostního aparátu z řad místního civilního obyvatelstva, pro partyzány důležité spojky se rekrutovaly z řad poštovních úředníků a starostů jednotlivých obcí, v neposlední řadě výsadkářům v přežití pomáhali lesní dělníci a hajní, kteří nejen že byli výborně terénu znalí, ale měli také přehled o pročesávání lesů a hlídkách nepřítelů.

Ve zkoumaných regionech zpravodajskou činnost od konce února 1945 zajišťoval zejména paradesant Stas.¹⁵⁵ Ryze zpravodajský oddíl, který měl mapovat lokalitu Žďárských vrchů, aby tímto snáze umožnil příchod dalších sovětských výsadků v této oblasti. Zpravodajci se vždy po svém seskoku museli přesunout na místo určení. Jejich výzvědná činnost a napojení se na místní informátory byla nesmírně cenná právě z důvodu předejití rychlé likvidace následných shozů partyzánských oddílů. Skupině se od 20. února 1945 do konce války podařilo odeslat asi 40 telegramů, a zpět jich přijala sedm. Dle výpovědí členů paradesantu byl spojovací materiál naprosto dostačující¹⁵⁶

¹⁵⁴ VÚA–VHA, 308-87-1, Materiály oddílu Mistr Jan Hus, CHMELA, Miroslav, *Naplňný čas života*, Hradec Králové 1980, s. 71–79.

¹⁵⁵ Paradesant Staz byl vysazen na území Protektorátu Čechy a Morava dne 20. února 1945 ve složení Štefan Bandúr, Jan Velík, Emil Šimko. Radisté dopadli nedaleko od Heřmanče u Jidřichova Hradce. Následně se dle příkazu museli přesunout do určeného operačního prostoru Žďárské vrchy, kde sloužili jako informační kanál pro další připravovaný výsadek, jemuž Stas stal předvojem – oddíl Vpřed – Orel. Až do konce války zpravodajci úzce spolupracovali i s oddílem Kirov. VÚA–VHA, PJ 138b, Zpráva Jana Velíka z roku 1947.

¹⁵⁶ Spojovací materiál paradesantu: 2 stanice Sever II. na baterie, 3 sady baterií, 3 sady záložních lamp, záložní součástky – kondensátory, odpory. VÚA–VHA, PJ 138b.

5.3 Diverzní akce

Diverzními akcemi se rozumí boj v týlu nepřítele – znemožňování patřičného zásobování vojenským materiálem, přesunu dalších vojenských jednotek na frontu a přerušování telegrafního spojení mezi městy. K přímému útoku na německé vojáky, který by byl iniciován partyzány samotnými, příliš nedocházelo. Takové akce se jevily oddílovým velitelům, a to zcela logicky – riskantní na to, aby byly realizovány. Hrozilo totiž velké nebezpečí, že následně bude ze strany nepřítele docházet k velkým perzekucím na civilním obyvatelstvu a faktickému zlikvidování celého oddílu. Nárůst diverzní činnosti je zaznamenán všemi oddíly zejména v dubnu a v květnu roku 1945, v době kdy už Němci nestíhali důsledně hlídat okupovaný prostor zkoumaných regionů.

Veškerá diverzní činnost byla všemi oddíly předem důkladně plánována. Vždy bylo zapotřebí obstarat trhavinu. Ty partyzáni získávali většinou od dělníků z nedalekých kamenolomů, kteří se tímto stali zásadními pro navázání spolupráce. Dále díky civilním partyzánským skupinám byli dostatečně předem informováni o pohybu vlaků na železničních tratích. Diverzní činnost byla nedílnou složkou všech sovětských výsadků operujících v oblasti Vysočiny, ale právě kvůli těmto aktivitám partyzáni často ohrožovali místní obyvatelstvo perzekucemi ze strany nacistického bezpečnostního aparátu nebo přímou reakcí napadených vojáků.¹⁵⁷ Pro některé z nich se staly detonace na železnici, přepadávání četnických stanic a přerušování telegrafního spojení činnostmi výhradními. Bylo tomu tak například u oddílu zvláštního určení Zarevo. Dle celkového souhrnu aktivit v Kroupově knize *Český antifašismus a odboj* totiž tyto partyzáni: „V době svého působení v nepřátelském týlu oddíl zničil 18 vlaků, 22 lokomotiv a 120 vagónů, dále 27 plošinových vagónů s vojenskou technikou, 6 mostů a 3 vedení vysokého napětí. Vyřadil z provozu 4 lihovary a pobil kolem 1000 nepřátelských vojáků

¹⁵⁷ Jedním z takových případů byla destrukce na železnici, kterou provedli partyzáni výsadku Vpřed – Orel dne 1. května 1945 na trati mezi Čachnovem a Pustou Kamenicí. Detonace připravené nálože způsobila vykolejení vlakové soupravy obsazené mladými německými vojáky. Zatímco partyzáni stačili včas uprchnout, rozběsnění přeživší vojáci začali střílet okolo, ihned na to se pustili do prohledávání lesa a vsi. Následkem této akce bylo 5 mrtvých vesničanů, kteří se v podstatě ocitli v daný čas v bezprostřední blízkosti diverzní partyzánské akce. Na druhé straně bylo 10 mrtvých a 7 zraněných Němců. ŽÁK František, CHVOJKA, Josef, *Události v obci Čachnov před a po 5. květnu 1945*, s. 3. (Městský archiv Svratka – Materiály k období 2. světové války)

a důstojníků (mnohé akce byly uskutečněny v součinnosti s brigádami Mistr Jan Hus a Jan Kozina).¹⁵⁸

Poslední citovaná věta je ze všech údajů nejvíce zásadní. Jelikož sovětští partyzáni byli záměrně vysazováni do regionů, kde již jiné výsadky působily, aby se tímto vytvořil silný operační prostor. Předpokládala se jejich vzájemná spolupráce a tím celkové posílení diverzních akcí. Toto se náležitě uskutečňovalo. Výsledná čísla mohou klamat. Každá skupina je v závěru války zřejmě o něco navyšovala. Dalším zvýšením počty detonací prošly v rámci propagandy partyzánského odboje za minulého režimu. Unáhlené by však bylo předpokládat, že jsou čísla zcela smyšlená. O mnohých detonacích na železnici vypovídá dobový tisk i zprávy německé pořádkové policie, které fakticky zpochybnit z důvodu přehnaného úspěchu partyzánů v dané oblasti nelze.¹⁵⁹

¹⁵⁸ KROUPA, V., *Český antifašismus a odboj...*, s. 337., srov. s VÚA–VHA, 308-57-6, materiály skupiny Zarevo.

¹⁵⁹ NA, f. (ÚŘP), karton 83, Hlášení velitele pořádkové policie u říšského protektora v Čechách a na Moravě.

5.4 Politická činnost

Politická činnost byla v oddílu reprezentována vždy politickým komisařem. Logicky se jím stával občan té národnosti, v jehož zemi oddíl operoval, a to právě kvůli případné jazykové bariéře. Představu o upřednostnění politických zájmů nad zájmy vojenskými je ale třeba vyvrátit. Je nutné si na tomto místě uvědomit, že kromě partyzánské brigády Mistr Jan Hus v čele s politickým komisařem Miroslavem Pichem Tůmou v tehdejší Protektorátu a zejména ve zkoumaném regionu operovaly i jiné výsadky, které ve své propagandě nebyly zdaleka tak aktivní.¹⁶⁰

Hlavním úkolem plnění funkce politického komisaře bylo zakládání národních revolučních výborů, vytváření sítí civilních partyzánských spojek, od nichž pak získávali nezbytně důležité informace, zásadní pro uskutečňování shozů zbraní a diverzních akcí. Politický komisař musel být výhradně členem KSS nebo KSČ. Dvě podmínky politického komisaře: členství ve straně a národnost příslušná operačnímu prostředí jasně vyvozují politickou angažovanost.¹⁶¹

Politický komisař partyzánského oddílu Mistr Jan Hus v dokumentaci o politické činnosti uvádí: „Do konce roku 1944 tak bylo založeno 37 ilegálních národních výborů na Čáslavsku a Chrudimsku a 13 na Žďársku. V lednu roku 1945 ustavil štáb skupiny Mistr Jan Hus také ilegální okresní výbory v Havlíčkově Brodě a Přibyslavi, při nichž byly zřízeny tzv. civilní partyzánské spojky.“¹⁶² Nutno také podotknout, že mnozí z řad civilního obyvatelstva, kteří se k partyzánské brigádě Mistr Jan Hus přidali ani nebyli členy komunistické strany a neměli ani žádné politické ambice po ukončení válečného konfliktu. Do čela ilegálních národních výborů se ale zpravidla dostávali zástupci civilního obyvatelstva, kteří se pro stranu angažovali a po válce zůstávali v čele této už legální organizace.¹⁶³

Ze zmíněných výsadků se svou politickou činností tedy nejvíce projevovala partyzánská brigáda Mistr Jan Hus. Národní výbory partyzáni zakládali ve vesnicích i

¹⁶⁰ Jde o Zarevo, Vpřed – Orel, Stas, Kirov.

¹⁶¹ ŠOLC, Jiří, *Za frontou na východě...*, s. 98 – 101.

¹⁶² Partyzánské hnutí na Havlíčkobrodsku – vzpomínky, kroniky, dokumenty, Havlíčkův Brod 1976, materiály oddílu Mistr Jan Hus.

¹⁶³ Lze vysledovat z: SKLENÁŘ, Jan, VELÍK, Jan, *Partyzánské obce okres Žďár nad Sázavou*, 1988.

městech. Tůmovy pokyny pro vedoucí Národních výborů naznačují, kdo se mohl stát členem:

- a) jeho opravdovost v nenávisti proti německým okupantům
- b) vlastenecké chování od roku 1938 až do dnešního dne
- c) obliba u ostatních občanů
- d) spořádaný a střídavý soukromý život
- e) neohroženost, zdravý úsudek a mlčenlivost
- f) obětavost¹⁶⁴

¹⁶⁴ VÚA–VHA, 308-87-2 Materiály oddílu Mistr Jan Hus.

5.5 Koordinace závěrečného povstání

Tímto úkolem byly veškeré partyzánské boje na území Protektorátu Čechy a Morava završeny. Přípravy závěrečného povstání byly v posledku cílem všech zmíněných odbojových organizací. Nicméně je třeba zdůraznit, že místní odbojové organizace, a to i ty, kterým se v pozdější době podařilo díky výsadbům z Británie navázat spojení s Londýnem, nedisponovali zbraněmi a tudíž by se povstání, jak již bylo uvedeno, ve zkoumaných regionech jen stěží bez pomoci partyzánů realizovalo. Ovšem ne vždy ku prospěchu a pořádku zakončení šestiletých útrap. Uvedeny tedy budou dva případy z oblasti Žďárska a Novoměstska, kde koordinace závěrečného povstání a bojů dopadly zcela protichůdně.

Závěrečnému povstání předcházely v jarních měsících roku 1945 požadavky na shozy zbraní. Protože se zejména v tomto období značně rozšiřovaly počty místních, kteří se k partyzánům přidávali, bylo třeba neustále řešit otázku dostatečného zbrojení. Přepadávání četnických stanic zdaleka nedostačovalo pro důkladnou přípravu květnových dní, a proto pomocí radiostanic žádali velitelé výsadbů o shozy zbraní. Ve zkoumané lokalitě došlo k významnému shozu na konci dubna. Na potřebný vojenský materiál čekali partyzáni ze dvou oddílů, a to Vpřed – Orel a výsadek Kirov. O plánovaném shozu se však dozvěděli Němci, a tak proběhla velká přestřelka, z níž se podařilo partyzánům uprchnout jenom díky pomoci terénu znalého hajného Josefa Uhra. Při tomto shozu se potvrdila zásada, v níž je instruováno, že partyzán nutí nepřítele vstoupit do cizího prostoru. Němci v hustých lesích, kde proběhl shoz, neměli v noci nejmenší šanci proti bojovníkům, pro něž se tento prostor stal útočištěm.¹⁶⁵

Ve svém předchozím výzkumu jsem se zabývala partyzánským odbojem v oblasti Svratecka. Město Svratka a jeho závěrečné květnové povstání se také stalo předmětem zájmu, neboť právě při koordinaci odsunu německých vojáků museli partyzáni prokazovat vysoké organizační i vojenské schopnosti. Když nastal chaos,

¹⁶⁵ Shoz zbraní proběhl v noci 27. dubna 1945, o shoz zřejmě žádal oddíl Kirov, v čele s velitelem oddílu Zedgenidzem. Celou akci přebírali vaků a rozeřování partyzánů, stejně tak jako útok proti Němcům a následný úprk organizoval major Melničuk, velitel oddílu Vpřed – Orel. VÚA–VHA, PJ 138b, Zpráva Jana Velíka z roku 1947, také v VÚA–VHA, PJ 138b Materiály oddílu Vpřed – Orel, Zápisky Josefa Uhra. Podrobnosti shozu popsány v KYNCLOVÁ, V., *Partyzánský odboj na Svratecku v letech 1944–1945...*, s. 42–45.

ukázalo se, do jaké míry se partyzáni zachovali profesionálně a do jaké míry zvládali poměrně náročnou nastalou situaci. Výborně tento nápor zvládl právě oddíl Vpřed – Orel, jehož velitel major Melničuk,¹⁶⁶ na základě svých předešlých vojenských zkušeností dokázal za pomoci svých nejbližších spolubojovníků zkoordinovat závěrečné květnové povstání ve Svatce i jejím okolí.¹⁶⁷ Jeho čistě racionální přístup, umožnil pověřit velením organizačně schopné lidi a nejen díky tomuto faktoru se průchod prchající německé armády obešel bez zbytečného krveprolití. Velmi důležitý krok, který učinil ihned po vyhlášení všeobecné mobilizace, byl přísný zákaz prodeje i pití alkoholu pod trestem smrti a stejně tak vycházení z domů místních obyvatel, kteří se nestali přímými účastníky povstání.¹⁶⁸ Tato rozhodnutí se ukázala, vzhledem ke srovnání jinými obcemi ve zkoumané oblasti, jako zásadní. Melničuk těmito příkazy projevil svou prozíravost a nadhled, neboť dobře věděl, k jakým událostem na základě šestiletého útlaču českého obyvatelstva by mohlo v případě selhání morálky dojít.

Schopnost organizace povstání a disciplína nepovolovaly prakticky až do průchodu posledního německého vojáka v hlídaných lokalitách v okolí Svatky. Ty zásadní znaky ale chyběly v nedaleké obci na Novoměstsku – na Fryšavě.¹⁶⁹ Zde se po velkých oslavách konce války, jež proběhly v noci 8. května o den později, odehrál

¹⁶⁶ Nikolaj Jemeljanovič Melničuk – velitel partyzánského oddílu Vpřed – Orel, jehož přezdívka právem přešla do přízviska oddílu, sloužil v Rudé armádě od roku 1934. Teprve o šest let později vstoupil do Komunistické strany Sovětského svazu. V rámci války na východní frontě byl pověřen organizací partyzánského hnutí v Kyjevě. Později byl ukrajinským štábem partyzánského hnutí jmenován velitelem výsadekové zpravodajské partyzánské skupiny Vpřed. VÚA–VHA, PJ 138b, Materiály oddílu Vpřed – Orel, složení skupiny., ŽAMPACH, V., *Partyzánské portréty...*, s. 337–344.

¹⁶⁷ Konkrétně šlo o koordinaci povstání ve Svatce, Herálci, Kameničkách, Svatouchu, Cikháji, Čachnově, Krouně, Křižánkách.

¹⁶⁸ Všeobecná mobilizace byla vyhlášena 5. května 1945 a týkala se všech mužů ve věku od 17 do 50 let. VÚA–VHA PJ 138b, Materiály oddílu Vpřed – Orel, Hlášení Jana Uhra, Jana Víška a Josefa Unčovského z léta 1945.

¹⁶⁹ Obec Fryšava leží uprostřed nejmohutnější části Žďárských vrchů. Nachází se v novoměstském regionu, v okrese Žďár nad Sázavou. Od vrcholu Devíti skal ji dělí 5 km. Její domky jsou vystavěny v nadmořské výšce 713 m. n. m. a je rozložena do délky dvou kilometrů po obou březích potoka Fryšávky. Vesnici ze všech stran lemují husté lesy, a proto byla ideálním úkrytem pro uprchlíky ze zajateckých táborů i pro vytvoření jedné ze základů partyzánského odboje v tomto kraji. SKLENÁŘ, J., VELÍK, J., *Partyzánské obce okres Žďár nad Sázavou...*, s. 17-24.

masakr německých vojáků, kteří obcí procházeli k městu Žďáru. Tomuto aktu předcházela přestřelka s jinou skupinou německých vojáků, při níž padlo několik místních a také partyzáni z oddílu Zarevo. Umocněná nenávist přinesla s sebou akt, o němž dlouhá léta místní mlčeli.

Dodnes zůstává přesný počet popravených neznámý, odhady se různí, pravděpodobně šlo o sto padesát mužů a jednu ženu.¹⁷⁰ Tuto událost nelze popřít, ale ani omluvit. Bývala by byla možná dodnes utajována, pokud by se jednomu z Němců nepodařilo z poprav uprchnout. Předlistopadová literatura tuto skutečnost buď popírá zcela, nebo ji obhazuje těmito slovy:

„Z pod ocelových přilbic esesáků hleděly oči lesknoucí se strachem a touhou vraždit. V tom zazněl výstřel z lovecké pušky... Bylo nutno přijmout boj uprostřed vesnice. Partyzánům přicházely posily z blízkého lesa a mezi Němci nastal zmatek. Zbylí však dostali posilu v podobě dvou tanků. V tomto boji nemohlo být zajatců.“¹⁷¹

Specifický průběh konce války se svými rozmanitými osudy a mnohými obětmi s sebou nese každá obec z obou regionů. Nelze ale partyzánům upřít značné zásluhy v koordinaci závěrečného povstání. Velitelé oddílů měli zkušenosti z bojů na frontě a byli tedy schopni zajistit zbraně, dát nutné příkazy ke zbudování zátarasů a hlídek, aby Němci neprocházeli vesnicemi a nedocházelo k obdobným událostem jako na Fryšavě. Celkový přínos sovětských výsadkářů v posledních dnech války na Vysočině byl nejen nepopíratelný, ale soudě dle mého vlastního hodnocení, se stali partyzáni hlavní složkou koordinace povstání v celé zkoumané oblasti.

¹⁷⁰ Exhumace prokázala celkem 51 těl. Ze vzpomínek pamětníků a zápisů výpovědí šlo ale přibližně minimálně o 100 zavražděných. Některé zprávy podávají informace o počtu až 186 vojáků, přičemž žena, která s nimi cestovala, byla mnohokrát znásilněna a nakonec jí jeden z mužů vrazil do pochvy krumpáč. I mrtvá těla vojáků byla místními značně znetvořena – pošlapána, pobodána. ČERVENÝ, O., *Osvobození Žďárska...*, s. 389.

¹⁷¹ SKLENÁŘ, J., VELÍK, J., *Partyzánské obce okres Žďár nad Sázavou...*, s. 23.

6 Typologie partyzánů

Klasifikace partyzánů v rámci komplexního partyzánského hnutí celou práci uzavírá. Na základě získaných vědomostí o problematice partyzánského odboje vymezím jednotlivé kategorie partyzánů, kdy každá z nich nese svá specifika. V rámci studia a zpracování této problematiky by na ně měl být brán zřetel. V tuto chvíli je stav přístupu českých historiků metodologicky stagnující, a proto jeden z dílčích záměrů práce je nastínit jiné hledisko, které napomůže pozměnit přístup k věci. Doposud totiž žádná klasifikace takto rozsáhlého odboje v rámci druhé světové války neexistuje, proto tedy také není možné dojít ke komplexním závěrům v otázkách přínosu či negativního vlivu sovětských partyzánů v Protektorátu Čechy a Morava. Závěrečný přehled tedy předkládá návrh, jak by mohlo být v budoucnu užitečné v rámci této diverzifikace získat celkový náhled na věc. Jednotlivé kategorie berou na zřetel celkovou analýzu partyzánského odboje ve zkoumaných regionech Novoměstsko a Žďársko.

6.1 Sovětští partyzáni (výsadkáři)

Z předchozí analýzy se jasně tato kategorie vymezuje, a to zejména v kapitole druhé a třetí. Jednoznačná definice sovětského partyzána je tedy poměrně snadná a logicky vyplývající z již napsaného textu. Jednalo se o člena organizovaného výsadku, vojáka Rudé armády (různé národnosti, avšak nejčastěji ukrajinské a ruské). Pověřen byl jasnými úkoly, jimiž měl dopomáhat fungování celé partyzánské skupiny. Měl být vycvičený k vykonávání těchto úkolů. Společný cíl všech partyzánských výsadek v českých zemích byla koordinace závěrečného povstání českého lidu a boj v týlu fronty, znesnadňování zásobování nepřítele, diverzní činnost, iniciace místního obyvatelstva pro partyzánský boj a aktivní zapojení do napomáhání celkové likvidace nacistické okupace. Na základě teoretického rozboru tyto partyzáni odpovídají třem ze čtyř definitorních znaků partyzána, z nichž v práci vycházím. Tito partyzáni nehájí vlastní zemi. Jsou to rovněž političtí revoluční bojovníci, komunisté bez vlasti, kteří ale mohou svými pohnutkami hájit nutnou likvidaci imperialistického nepřítele. V české historiografii mimo knihu Vojtěcha Žampacha v současné době chybí publikace, jež by faktograficky objektivně představila sovětské partyzány či se zabývala celkovou analýzou výsadkářů a jejich poválečnými osudy po návratu do Sovětského svazu.

6.2 Čeští partyzáni (výsadkáři)

Druhým vymezeným typem partyzána je Čech či Slovák, který se ať už emigrací či ze zajateckého tábora dostal do příprav a výcviku partyzánských organizátorských výsadků. Členy výsadku byli zpravidla i uprchlí komunisté či zajatci z Protektorátu. Často, vzhledem k jazykovým možnostem, zastávali funkci politického komisaře či zástupce skupiny pro styk s civilním obyvatelstvem. V případě, že nešlo o partyzánské skupiny, ale pouze zpravodajské paradesanty, nebylo výjimkou, že se celý výsadek skládal pouze z Čechů a Slováků.¹⁷² Zdůrazněno musí být, že tito vojáci prošli rovněž klasickým partyzánským výcvikem a v případě radistů výcvik ještě pokračoval několikaměsíčním zpravodajským školením.

V souvislosti s funkcí politického komisaře se proslavila osobnost Miroslava Picha–Tůmy. V podstatě nejslavnější český partyzán, který se stal členem výsadku. Opakovaně kritizován v podstatě veškerou současnou literaturou. Autoři z Tůmy vytvořili ústředního představitele partyzánského odboje za druhé světové války. Pich–Tůma je zásadní ikonou obrazu partyzánského odboje v předlistopadové i polistopadové éře autorů. Právě díky němu bylo vůbec možné vysledovat oba dva směry. Celá partyzánská brigáda zůstala pošpiněna jeho jménem. Agresivní Pich–Tůma, nelitostný, kopající do lidí, komunista tělem i duší. V posledku se literatura zaměřila na masakr části výsadku u Leškovic na jaře roku 1945, kde byl zabit i velitel skupiny major Fomin. Pich–Tůma se pravděpodobně sám stal informátorem gestapa a udal místo, kde se nacházel zbytek jeho oddílu.¹⁷³ Spolupráce Picha–Tůmy s gestapem, jeho neoprávněné popravy a psychická labilita, poválečné aktivity, umožnily skrýt veškeré přínosy nejen této partyzánské brigády. Na tomto místě je třeba uvést citaci Jiřího Šolce: „Politictí

¹⁷² Ve zkoumaném regionu je to například paradesant Stas.

¹⁷³ V boji u Leškovic, kde partyzáni zůstali obklíčeni více než 250 příslušníky branné moci z Chrudimi a Habrů, dále se akce účastnila 2 jagdkomanda ochranné policie (9. a 10. rota) III SS policejního pluku 20, sonderkomando, stíhací četa FAT 322 jako úderná skupina a 3 radiové a zpravodajské pátrací roty 966. Partyzáni usilovali obstojně o svůj život a souboj s Němci trval od zhruba od 19. hodin až do 4. hodiny ranní. Padli zde Ivan Vasilijevič Perchun, Lydia Alexandrovna Smyková, Marija Nikiforovna Poljaková, Alexandr Nikolajevič Čepurov, čeští partyzáni Josef Coufal a Jan Janáček. VÚA–VHA, 308-87-1, Materiály oddílu Jan Hus., srov. KUBÍN, Milan a kol. *Partyzánská odysea a osud Věry Pilařové*. Brno 2014, Okresní muzeum Havlíčkův Brod – Dokumenty odboje 2. světové války, KOUBSKÝ, Milan, *Průvodce expozicí památníku partyzánské brigády Mistr Jan Hus v Leškovících*, Havlíčkův Brod 1987.

komisaři nebyli v naprosté většině zavrženíhodnými a obávanými diktátory či despoty a jejich činnost je nutno posuzovat individuálně. Pich–Tůma byl jenom jeden!“¹⁷⁴

¹⁷⁴ ŠOLC, J., *Za frontou na východě...*, s. 101.

6.3 Čeští partyzáni

Český partyzán, nikoliv člen výsadků, ale jeho nedílná součást po navázání styku. Vymezuje se úzkou spoluprací s oddílem a následným členstvím v něm. Českých partyzánů, kteří byli ochotni pomáhat výsadkářům ze Sovětského svazu a připojit se k parašutistům v lesích, příliš mnoho nebylo. Jde o výrazné osobnosti z jednotlivých oblastí. Jedná se o civilistu, který se stal členem partyzánského oddílu ještě v průběhu války a za všudypřítomných perzekucí ze strany nacistických bezpečnostních složek Protektorátu. Zpravidla se českými partyzány stávali místní hajní a lesní dělníci. Tito zmiňovaní často spolupracovali od začátku války i s jinými odbojovými organizacemi. V partyzánském odboji, ale vzhledem k rezistentní funkčnosti ostatních odbojářů inklinovali podstatně více. Čeští partyzáni se stali pro výsadkáře zásadními zejména v těžkých začátcích po seskoku, neboť byli terénu znalí a s ohledem na jejich předchozí činnost už věděli, komu mohou důvěřovat. Navíc měli nesrovnatelné množství informací a zkušeností s nacistickým bezpečnostním aparátem, dokázali být patřičně nápomocni i při hledání úkrytů v lesích. Aktivně se podíleli na diverzních činnostech. Ani u těchto partyzánů nebylo pravidlem, že se po změně režimu dostávali do vyšších funkcí v rámci strany. Členy komunistické strany tito partyzáni v podstatě bez výhrad byli, avšak po válce zpravidla politické ambice nemívali. Jelikož šlo zejména o nadlesní, hajné a myslivce, v naprosté většině případů se po porážce Německa vrátili ke svým profesím. Obvykle se místní k partyzánskému oddílu přidávali z důvodu odhalení konspirační činnosti daného pomocníka v rámci civilní partyzánské skupiny. Do lesů k partyzánům dobrovolně nikdo neodcházel, pokud se nutně neobával zatčení a následné fyzické likvidace.

6.4 Civilní partyzánské skupiny

Civilní partyzánské skupiny¹⁷⁵ se staly nedílnou složkou partyzánského odboje. Podstatně rozsáhlou síť CPS vytvářeli ihned po dopadu partyzáni oddílu Mistr Jan Hus. Bezpochyby tímto vnesli do partyzánského způsobu boje nový organizační prvek. V této kategorii je třeba věnovat zvýšenu pozornost tomu, kdo všechno vlastně spadá do jejího rámce. Tradičně organizování a napojování dalších civilistů pod CPS bylo kladeno za úkol zejména vedoucím národních výborů. V rámci nové klasifikace třídění do CPS ale nespádají pouze informátoři napojení k národním výborům. Takto to by bylo možné tuto kategorii vymezit pouze u tohoto jednoho z výsadek. Propůjčený název v nové typologii představuje jednak CPS utvářených národními revolučními výbory, dále pak ale i civilisty, kteří se stali nápomocni partyzánskému odboji, aniž by jakkoliv byli napojeni na komunistickou stranu, neboť pro přežití partyzánské jednotky bylo nezbytně nutné od počátku své působnosti v dané oblasti vytvářet silnou základnu, jež se ujme činnosti vojenské rozvědky. Sovětští výsadkáři museli ve svém operačním prostoru neustále manévrovat, ač mnohdy bez hlubšího smyslu a vytvářet tak neustále nové opěrné body mezi civilním obyvatelstvem.¹⁷⁶

Do této kategorie tedy spadá veškeré venkovské obyvatelstvo, jež sovětským výsadkářům poskytovalo zázemí v podobě potravin a úkrytu. Tito civilisté byli velmi spolehlivými informátory, navíc, na rozdíl od obyvatelstva měst tu neexistovala v době války žádná anonymita, čili pokud se v obci objevil někdo, kdo kolaboroval, partyzáni o tomto byli vždy vzápětí informováni. Mezi CPS se řadí i obyvatelstvo, jež se rovněž zapojovalo do destrukční činnosti, ačkoliv po jejich provedení neodcházeli s partyzány do lesů, ale zpět do svých domovů. Zajímavý postřeh zaznamenal v souvislosti s partyzánskými civilními skupinami ve své knize už Antonín Benčík, který namísto označení CPS používal pojmu „místní oddíl“, neboť CPS dle jeho názoru nebyl dostatečně výstižný, jelikož náležitě nevyjadřoval svázanost těchto partyzánských skupin s danou lokalitou: „K vyjádření pojmu uvedeného obsahu budeme nadále používat termínu „místní oddíl“. Chceme tím zdůraznit tu základní odlišnost, že

¹⁷⁵ Dále už jen CPS.

¹⁷⁶ BENČÍK, A. *Partyzánské hnutí v Československu...*, s. 253.

zatímco „lesní“ oddíl má plnou volnost manévru, potom oddíl složený z „legálně“ žijících osob, je vázán na úzký okruh bydliště svých příslušníků.“¹⁷⁷

CPS, které se nacházely ve městech, byly zpravidla napojeny na ilegální národní výbory a kromě informací o celkové situaci v dané lokalitě, podávaly také zprávy o pohybu místních jednotek německých bezpečnostních složek. Dále pro partyzány připravovaly podklady k přípravě diverzních akcí, obstarávaly tisk informačních letáků o stavu na frontě, v neposlední řadě měly také za úkol vyhledávat další civilisty, kteří byli dostatečně důvěryhodní se do ilegální činnosti zapojit. Přestože se tito civilisté do střetů s Němci příliš nezapojovali, byli mnohdy díky informacím, které partyzánům předávali o mnoho cennější než přímí účastníci bojů.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 357.

¹⁷⁸ Viz příběh informátorky Marty, která spolupracovala s partyzánskou brigádou Jan Žižka v MŇAČKO, Ladislav, *Smrt si říká Engelchen*, Praha 1959.

6.5 Partyzáni posledních dní

Ve všeobecném povědomí o partyzánském odboji v Československu se nese nazírání na partyzány, jakožto na účastníky květnového povstání, kteří se stali partyzány mnohdy jen proto, aby zahladili v posledních dnech nacistické okupace stopy po svých neblahých činech, jichž se v průběhu předešlých šesti let dopustili nebo snad jen proto, aby i oni mohli po válce vyprávět, že se také aktivně zapojili do odboje. Proto pro upřesnění této kategorie je třeba uvést rozdíly v celkovém počtu aktivních partyzánů z Protektorátu v průřezu času. Na počátku roku 1945 nedosahovaly počty aktivních partyzánů ani desetiny květnových čísel.¹⁷⁹

Partyzáni posledních dní se nutně museli vymezit právě z důvodu, aby v dalším bádání nebyli zaměňováni s aktivními spolupracovníky partyzánů, kteří se připojili k sovětským výsadbům již v průběhu války a mnohdy také kvůli své informační či diverzní činnosti museli odejít do ilegality a zbytek války strávili v lesích společně s partyzánským oddílem, jehož členství jim také rovněž příslušelo. Na problematiku této kategorie je třeba nahlížet s jistým odstupem, neboť ne všichni, kteří se partyzány stali až v průběhu května roku 1945, se chtěli na svých činech z konce války v poválečném oslavování tohoto typu odboje obohatit. Masový nárůst nových členů byl nutný i proto, že partyzánské oddíly organizovaly závěrečné květnové povstání v tomto regionu a rovněž také v jiných oblastech tehdejšího Protektorátu. Jelikož místní, kteří byli partyzány organizováni do skupin, měli za úkol budovat zátarasy, odzbrojovat prchající vojáky wehrmachtu a podávat hlášení velení příslušného oddílu, se nutně museli stát jeho členy, aby se tímto vytvořila jasná organizační struktura. Ta totiž klasicky měla vojenský řád, aby bylo jasné, kdo se komu za své činy zodpovídá a na kolik je plný.¹⁸⁰

¹⁷⁹ Například oddíl Mistr Jan Hus se z původních 12 mužů vyšplhal celkem na 444 partyzánů, skupina majora Melničuka Vpřed – Orel s 11 výsadkáři měla po necelém měsíci a půl fungování v oblasti Svratecka v závěru války také přes 100 členů, stejně tak tomu bylo i s oddílem Jan Kozina, k němuž patřilo po 8. květnu 1945 okolo 500 osob. VÚA–VHA, 308-87-1, Materiály oddílu Jan Hus.

¹⁸⁰ Například květnové povstání ve Svratce, zde byli 5. května povoláni všichni muži ve věku od 17 do 50 let. Ze Svratky bylo organizováno povstání ve všech jí přilehlých obcích. Muži, kteří byli mobilizováni a aktivně se v posledních dnech války na povstání a koordinaci odsunu německých vojáků podílely, se bez výhrad takřka všichni stali členy partyzánského oddílu Vpřed – Orel. (Na Herálecku a Kamenicku už

Rčení o tom, že na konci války byl každý partyzánem, do značné míry platí i pro zkoumané regiony. Nicméně není pochyb o tom, že v těchto posledních dnech války měli všichni jistě jediný cíl, a to být nápomocni při osvobození své země od německé okupace. Jistě se mezi těmito lidmi našli i takoví, kteří byli členy komunistické strany, zpravidla ale neměli v podstatě žádnou politickou angažovanost. Neregulárními bojovníky ovšem byli a své životy i v těchto pár dnech mnohdy riskovali. V závěru je k této kategorii také nutné podotknout, že pokud lze v některých oblastech Protektorátu Čechy a Morava hovořit o partyzánském odboji jakožto o souvislém partyzánském hnutí, tak pouze na sklonku druhé světové války, a to právě díky živelnému se zapojení všech mužů v květnových dnech k těm partyzánským oddílům, které květnové povstání v daných oblastech organizovaly.

podléhali partyzánskému oddílu Jan Kozina, v oblasti okolo Cikháje to byli členové brigády Mistr Jan Hus atp.) VÚA–VHA, PJ 138B, Materiály oddílu Vpřed – Orel.

7 Závěr

Cílem předložené rigorózní práce je analýza partyzánského hnutí jako rezistenční složky proti nacistickému Německu za druhé světové války v Protektorátu Čechy a Morava. Konkrétnímu výzkumu pak předmětně posloužily k vyobrazení dva regiony kraje Vysočiny – Žďársko a Novoměstsko. Mnohaleté bádání i neutuchající zájem o problematiku dovolily v rámci této práce předložit ve svém výsledku dílo analytické, takové, které přinese můj vlastní tvůrčí výklad a zároveň napojí partyzánský odboj do širších souvislostí, jichž se bezpochyby tato rezistenční složka druhého odboje týká.

Prázdná mezera, jejíž velikost vzhledem k rozměrům působení sovětských výsadků v Protektorátu Čechy a Morava je poměrně rozsáhlá, má být ve zkoumaných regionech touto prací vyplněna. Bádání problematiky partyzánského odboje jsem v jeho jednotlivých kapitolách, uchopila analytickým zpracováním a rozhodla jsem se nezabývat dopodrobna každou menší událostí a aktivitou, která byla ze strany výsadkářů provedena. K tomu, aby se výzkum mohl uzavřít, bylo nutné zohledňovat širší souvislosti, jež už nadále nebudou podmiňovány zbytečnými drobnohledy způsobujícími v posledku jen další polemizace.

Úvodní kapitola si vymezila definovat pojem *partyzán* a zasadit jej do kontextu druhé světové války a v jejím závěru byly určeny hlavní rysy partyzánů, které se vtahují k výsadkářům ze sovětského svazu ve zkoumané oblasti. Teoretický rozbor bez větších problémů vymezil specifika partyzánů, a víceméně také ověřil, že o tento typ rezistence vskutku v lesích Vysočiny opravdu šlo.

Kapitola, která předložila vývoj partyzánského odboje na východní frontě, nesla rovněž za úkol vykreslit postoje dvou znepřátelených stran a jejich střet, jež svou surovostí neměl do té doby období. Stala se nedílnou součástí rigorózní práce, neboť v doposud vydaných monografiích nepřikládali autoři na prostředí, z něhož se později partyzánské organizátorské výsadky do Protektorátu Čechy a Morava rekrutovaly, dostatečný důraz. Naprostá většina členů jednotlivých oddílů měla předešlé válečné zkušenosti z východní fronty, nelze tedy od jejich původu a zformování odhlédnout. Dodnes zůstávají vyzdvihovány negativní počiny brutálních a chováním

nezvladatelných partyzánů. Tato kapitola provedla exkurz do východní fronty, abych mohla v závěru posoudit, do jaké míry jsou obvinění relevantní.

Došla jsem záhy ke konkrétnímu závěru, že vzhledem ke krutostem, které sovětští vojáci při bojích na východní frontě prožili, až na výjimečné případy, ve zkoumané oblasti nevyvolávali žádnou zbytečnou agresivitu ani neprováděli zločiny na civilním obyvatelstvu. Cílem této kapitoly ale nebylo ve vyobrazení hrůz východní fronty zastínit krádeže a často neúnosně brutální chování některých z partyzánů ve zkoumaném prostoru. Mělo by být ale takto upozorněno na fakt, že jeden zapřísáhlý komunista či duševně chorý a agresivní jedinec¹⁸¹ by v žádném případě neměl pozměňovat celkový pohled historiků na přínosy a celkové výsledky partyzánského hnutí v Protektorátu Čechy a Morava.

Ve čtvrté kapitole práce se již věnuji vývoji, aktivitám a spolupráci místních odbojových organizací ve zkoumaných regionech. V krátkosti jsem představila výčet těch, jejichž činnost do značné míry oblast v odboji ovlivňovala. Představení těchto skupin prokázalo, že do odboje se promítala kromě vcelku neúspěšných příprav závěrečného povstání také aktivita v oblasti konspirační, informátorské a charitativní. Přestože se ani zdaleka tyto organizace neprojevovaly svou odbojovou činností tak výrazně jako sovětští výsadkáři, rozhodně měly kladný vliv na sklíčující nálady okupovaného obyvatelstva. Bohužel ale způsobila kooperace nejrozličnějších místních odbojových skupin a západních výsadků nepřehlednost ve vztahu nadřízenosti a podřízenosti. Tedy kromě rozsáhlých perzekucí, kterými v průběhu války musely organizace projít, je postupně likvidovaly i špatné mezilidské vztahy a zmařená očekávání podpory ve formě shozů tolik potřebných zbraní.

Dalším výstupem rigorózní práce se stalo mé vlastní rozdělení činnosti partyzánských oddílů ve zkoumané oblasti, tedy v regionech Žďársko a Novoměstsko. Činnost partyzánských oddílů byla v práci rozčleněna do pěti kategorií, a to: Integrační, Zpravodajská, Diverzní, Politická činnost a Koordinace závěrečného květnového povstání. Toto účelné dělení vzešlo z nepřehlednosti dosavadních knižních publikací. Na základě třídění aktivit jednotlivých partyzánských oddílů je totiž možné třídit i oddíly samotné, provádět analýzu dle regionů, a to jaké druhy oddílů se v dané oblasti nejvíce vyskytovaly, na jaké činnosti byly zaměřeny, do jaké míry své úkoly plnily a

¹⁸¹ Míněn zejména Miroslav Pich–Tůma.

jaký vliv měla jejich činnost pro vývoj druhé světové války ve zkoumané oblasti. Z jednotlivých dílčích analýz by pak mělo být možné celkově zhodnotit partyzánský odboj v Protektorátu Čechy a Morava. Dále potom logicky může takový výzkum dát vzniku komparativním pracím, v nichž bude porovnáváno partyzánské hnutí i s jinými evropskými zeměmi, v nichž byl tento typ odboje za druhé světové války rovněž zastoupen.

Výsledky zapojení se sovětských výsadkářů do odboje ve zkoumaných regionech hodnotím jako celek velice pozitivně. S přihlédnutím na minimálně funkční stav místních odbojových organizací v době příchodu partyzánů, lze poměrně snadno zaznamenat nebývalý nárůst odbojové činnosti v souvztažnosti s podzemními shozy sovětských partyzánů v roce 1944 do dané oblasti. Integrace místního obyvatelstva narostla do vysokých čísel. Důkazem toho je síť partyzánských obcí jak v regionu Žďársko, tak Novoměstsko. Výčet obyvatel, kteří byli ochotni pomáhat a opravdu dobrovolně s partyzány spolupracovat, by byl opravdu dlouhý. Mezi těmi se samozřejmě našli i kolaboranti. I na ně je ale potřeba brát „dvojí metr“. Někteří pouze ze strachu z možné perzekuce, po návštěvě partyzánů, jednoduše zazmatkovali a o jejich pobytu s povědomím o záchraně svého života, podali nepříteli zprávu. Došlo samozřejmě i na situace, kdy partyzáni neprávem popravili podezřelého kolaboranta. Většinou ale nebyl problém, a to právě díky spolupracovníkům z řad místních, zrádce odhalit a na základě relevantních dokazů zlikvidovat.¹⁸²

Dalšími hodnocenými subčinnostmi byly aktivity v oblastech zpravodajství a informátorství. Všechny výsadky, které v daných regionech působily, měly ve svých pokynech zpravodajskou činnost. Zde je na místě vyzdvihnout předvoj zpravodajského desantu Staz na konci února roku 1945, který měl v oblasti Železných hor důsledně zmapovat situaci pro později přichozí výsadkáře do této oblasti, což se beze zbytku podařilo. Jako informátoři sloužili výsadbům civilisté, zejména z větších měst, kde se vyskytovaly i služebny německé pořádkové policie a jagdkomanda. Ne všechny partyzánské oddíly však využívaly pomoci stálých spojek. Namísto toho se více

¹⁸² Například dne 25. listopadu 1944 partyzáni oddílu Mistr Jan Hus v čele s Chimičem zcela oprávněně popravili fryšavského hajného Josefa Brdického za kolaboraci. VÚA–VHA, 308-87-1, Materiály oddílu Jan Hus.

spoléhali ve své vlastní ochraně na rychlé přesuny, nezakládání stálých tábořišť – udržování své identity v naprostém utajení.

Diverzní činnost rovněž po příchodu sovětských partyzánů velice vzrostla. Partyzánům v součinnosti s civilním obyvatelstvem se poměrně dařilo vykonávat veškeré záškodnické aktivity. Zejména se pak tyto akce navýšily v jarních měsících roku 1945. Neznamená to ale, že do té doby nečinně partyzáni obohaceni nakradeným alkoholem vyčkávali na konec války. Jednou z hlavních komplikací byla tuhá zima a obrovské množství sněhu. Logicky vzato byl poměrně problém se kamkoliv přesunout a rychlý úprk lesem se také neprováděl snadno, navíc stopy ve sněhu Němci mohli bez obtíží lehce nalézt. Přes tyto nehostinné podmínky partyzáni vykazovali aktivity i během zimy – často na lyžích zapůjčených od jejich pomahačů. Vysoké počty diverzních akcí nutně neznamenají jen komunistickou propagandu v literatuře, ale hlavně fakt, že na většině akcí se podíleli členové třeba i tří skupin najednou, proto se pak tyto akce načítají do neuvěřitelných čísel. Pozornost byla zaměřena na ty nejvíce zásadní a ověřeny byly prostřednictvím nacistické protektorátní dokumentace a ta v podstatě žádnou z velkých destrukcí či střetů Němců s partyzány nevyvrací.

Politická činnost bezesporu patřila k většině výsadků. Stala se nedílnou součástí partyzánského hnutí v celém Protektorátu Čechy a Morava. Samozřejmě ani Vysočina nebyla výjimkou. Nelze ji ale přičítat pouze oddílu Mistr Jan Hus, poměrně dosti své politické zájmy prosazovaly i skupiny Vpřed – Orel a Jan Kozina. Zakládání Národních výborů a jejich následné úkony v podobě integrace dalších členů pro rozvoj odboje, a tedy i pro přípravu závěrečného povstání, byly pro partyzány zásadní. Samozřejmě měla v důsledku politická činnost poměrně velký poválečný přesah. Mnozí, kteří měli ve výborech vedoucí pozice, po skončení bojů zůstali i nadále prokomunisticky aktivní. Jelikož se z těchto civilních partyzánů stali po válce hrdinové, snadno získali podporu ve volbách a byli voleni jako starostové obcí. Takovéto politické ambice měli zejména ti, kteří se nestali přímými členy výsadků v terénu, tedy nešlo o aktivní odbojáře, jež ať dobrovolně či nuceně odešli s partyzány do lesů a účastnili se diverzních akcí nebo bojů s Němci. Závěrem lze ale říci, že rozsáhlé partyzánské hnutí v daných regionech mělo značný vliv na předúnorový vývoj. Koordinace závěrečného květnového povstání se v oblasti Žďárských vrchů důsledně prováděla.

Záleželo samozřejmě na organizačních schopnostech velitele výsadku, což byl nejvíce zásadní faktor pro jeho bezproblémovost.

Z práce dále vzešla klasifikace partyzánů v rámci celého partyzánského hnutí. Tato klasifikace představuje pět základních skupin účastníků, kteří se na tomto typu odboje podíleli. Jde o sovětské partyzány, vojáky rudé armády pověřené určitými úkoly v rámci snazšího ukončení druhé světové války. Bojovníky v týlu fronty, neregulérní bojovníky, ale regulérní partyzány, v případě pominutí faktu, že území, na jehož osvobození se podíleli, nebyla jejich rodnou domovinou, a tedy tímto jejich aktivity zpochybňuje fakt, že neosvobozovali vlastní zemi, okupovanou nepřítelem, ale jim velmi vzdálenou a charakterem své samostatnosti pro ně nepřesvědčivou. Dalšími partyzány jsou českoslovenští vojáci, kteří uprchli ze zajetí, byli zapojeni do výcviku partyzánů v Sovětském svazu a následně byli shozeni s vojáky Rudé armády na území tehdejšího Protektorátu Čechy a Morava. Místní civilisté, kteří odboji pomáhali, se v mnohých případech později stali pomocníky – opěrnými body pro výsadky ze sovětského svazu a v rámci svých aktivit se takto často dostali do podezření nacistického pořádkového aparátu, což následně způsobilo, že nechtíc či kvůli nadšení z aktivního se zapojení do odboje přešli do ilegality a po složení přísahy se stali členy partyzánských oddílů.

Specifickou kategorií jsou civilní partyzánské skupiny, které z výše zmíněných partyzánských oddílů hojně využívala brigáda Mistr Jan Hus. Ať už civilní obyvatelstvo partyzáni zapojovali výhradně z důvodu pomoci při zakládání národních výborů či kvůli jim tolik potřebnému získávání informací, i tito lidé se stávali součástí partyzánských oddílů. Přestože nebyli nápomocni ve ztečích s nepřítelem, jejich přínos nelze zpochybňovat, neboť bez informátorů by jednak jistě pozbylo život mnoho jiných partyzánů, ale také se díky nim mohly realizovat diverzní akce. Tito lidé byli vystavováni stejnému, ne-li většímu nebezpečí ze strany nepřítele.

Kategorie partyzánů uzavírají partyzáni posledních dní. Už z názvu lze poměrně snadno dedukcí rozkrýt, o jakých partyzánech se hovoří. V závěru války byl přece každý partyzán, ale zpětně je nutné umět partyzána zařadit do určité skupiny. Klasifikace umožní výzkum vytvářet na základě jednotlivých kategorií, respektive jej alespoň rozlišit na sovětské výsadky a zapojení místního obyvatelstva do partyzánského

hnutí. Bude možné provést analýzu jednotlivých typů nebo výzkum zaměřit například pouze na spolupráci s civilními partyzánskými skupinami.

8 Prameny a literatura

8.1 Prameny

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv

fond 308

- 308-87-2 Materiály partyzánského oddílu Mistr Jan Hus
308-87-1
308-87-3
308-85-4 Materiály partyzánského oddílu Jan Kozina
308-85-5
308-57-6 Materiály partyzánského oddílu zvláštního určení – Zarevo

fond PJ 138 b

- PJ 138b Materiály partyzánského oddílu Vpřed – Orel
PJ 138b Materiály paradesantu Stas

Národní archiv

NA, f. (ÚŘP), karton 83, Hlášení velitele pořádkové policie u říšského protektora v Čechách a na Moravě.

Archiv bezpečnostních složek

fond 302

fond 308

- 302-153-1 Materiály oddílu Mistr Jan Hus
308-0-183

Z 989

fond 325

- 325-140-21 Materiály oddílu Jan Kozina

325-140-39

Horácké muzeum Nové Město na Moravě

Fond II. světová válka – R-3, západní desanty

Státní okresní archiv Žďár nad Sázavou

Dokumentace odboje v okrese Žďár nad Sázavou

Městské muzeum a archiv Svatka

Materiály k období 2. světové války

Rozhovory s pamětníky

Jan Velík

Jiří Kudrna

Vlastimil Kyncl st.

Nevydané dokumenty

HAMAN, Adolf, *Zápisník vzpomínek z druhé světové války*. Nevydaný rukopis, soukr. archiv plukovníka Jana Velíka.

ŘÍHA, Zdeněk, *Karel Niemczyk – Přítel stínů*, Nevydaný opravený rukopis ze vzpomínek Karla Niemczyka.

SÁDOVSKÝ, František, *Svratecko v Národním odboji*, 1946.

SÁDOVSKÝ, Josef, *Zpráva o odbojové činnosti obce Svatouchu v roce 1945*.

UHER, Josef.: *Zápisník o činnosti za druhé světové války*, 1945.

VELÍK, Jan, *Činnost zpravodajského oddílu Stas*, 1946.

VELÍK, Jan, JELÍNEK, Zdeněk, *Partyzánské a zpravodajské desanty působící na Českomoravské vysočině v letech 1944–1945*, 1988.

VELÍK, Jan, SKLENÁŘ, Jan, *Partyzánské obce okres Žďár nad Sázavou*, 1988.

8.2 Literatura

- ARENDTOVÁ, Hannah, *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha 1995.
- BAKER, Lee, *2. světová válka na východní frontě*, Brno 2012.
- BAXTER, Ian, *Východní fronta z tajných archivů SS*, Praha 2005.
- BELLAMY, Chris, *Absolutní válka. Sovětský svaz za druhé světové války*. Praha 2011.
- BENČÍK, Antonín, *Partyzánské hnutí v Československu za druhé světové války*. Praha 1961.
- BUTLER, Rupert, *Gestapo: dějiny Hitlerovy tajné policie 1933-1945*, Praha 2004.
- CARELL, Paul, *Operace Barbarossa*, Olomouc 1996.
- CLAUSEWITZ, Carl, *O válce*, Praha 2008.
- ČERNÝ, Jaromír, *Byli jedni z nás: vzpomínka na naše novoměstské spoluobčany, oběti holocaustu*, Nové Město na Moravě 2003.
- ČERNÝ, Karel, *Říkali mu Ivan-učitel... Žďár nad Sázavou* 1988.
- ČERVENÝ, Ondřej, *Osvobození Žďárska*, Brno 2014.
- ČERVENÝ, Ondřej, *Mnoho siroteků a vdov*, Velké Meziříčí 2015.
- DOLEŽAL, Jiří, *Jediná cesta*. Praha 1966.
- FIGES, Orlando, *Natašin tanec*, Praha–Plzeň 2004.
- FITZPATRICKOVÁ, Sheila, GEYER, Michael. *Za obzor totalitarismu*, Praha 2012.
- FRAJDL, Jiří. *Květnové povstání ve východních Čechách 1945*. Hradec Králové 1975.
- GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan, *Dramatické i všední dny protektorátu*, Praha 1996.
- GEBHART, Jan, ŠIMOVČEK, Ján, *Partyzáni v Československu 1941 – 1945*. Praha 1984.
- GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan, *Velké dějiny zemí Koruny české XV. a*. Praha 1997.
- GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan, *Velké dějiny zemí Koruny české XV. b*. Praha 1997.

- GLANTZ, David, *Souboj Titánů. Jak Rudá armáda zastavila Hitlera*. Brno 2005.
- GRŇA, Josef, *Sedm roků na domácí frontě*, Brno 1968.
- HEGEL, Fridrich, Wilhelm, Georg, *Fenomenologie ducha*, PRAHA 1960.
- HEGENBART, Rudolf, *Cikháj ve druhé světové válce a problémy po jejím skončení*, Žďár nad Sázavou 2004.
- HETZER, Wolfgang, *A war on terror – The European Stance on a New Threat, Changing Laws and Human Rights Implications*, New York 2010.
- HRBEK, Jaroslav, SMETANA, Vít, *Draze zaplacená svoboda*, (Svazek 1), Praha 2009.
- HRBEK, Jaroslav, SMETANA, Vít, *Draze zaplacená svoboda*, (Svazek 2), Praha 2009.
- HROŠOVÁ, Marie, *Na každém kroku boj: historie I. československé partyzánské brigády Jana Žižky (srpen 1944 - květen 1945)*, Vsetín 2012.
- CHASSAIN-PICHON, Fanny, MOUTIEROVÁ, Marie, *Dopisy z wehrmachtu*, Praha 2015.
- CHMELA, Miroslav, *Naplněný čas života*. Praha 1989.
- JELÍNEK, Zdeněk, Cyril Musil, *Kapitoly z historie odboje na Českomoravské vysočině*, Nové Město na Moravě 1992.
- JELÍNEK, Zdeněk, *Leškovice. Z historie partyzánské brigády Mistra Jana Husa*. Havlíčkův Brod 1994.
- JELÍNEK, Zdeněk, *Noční výsadek*, České Budějovice 1986.
- JELÍNEK, Zdeněk, *Operace Silver A*, Praha 1984.
- JELÍNEK, Zdeněk, *Partyzánské organizátorské desanty v českých zemích v letech 1944 – 1945*. Roztoky u Prahy 1984.
- JELÍNEK, Zdeněk, *Partyzánský oddíl zvláštního určení Zarevo*. Kolín 1988.

- JURMAN, Hynek, *Žďársko*. Tišnov 1999.
- JOŽÁK, Jiří a kol. *Za obnovu státu Čechů a Slováků 1938–1945*. Praha 1992.
- KOŽNÁR, Zdeněk, *Oddíl Jana Koziny – první skupinový výsadek z SSSR*, kand. disertační práce, Praha : VHÚ, 1969.
- KROUPA, Vlastislav, *Český antifašismus a odboj*, Praha 1988.
- KROUPA, Vlastislav, MOULIS, Miloslav, KAMENEC, Ivan, *Fašistický režim v českých zemích a na Slovensku (1939–1945)*, Praha 1983.
- KUBÍN, Milan a kol. *Partyzánská odysea a osud Věry Pilařové*. Brno 2014.
- KURAL, Václav, *České národní povstání v květnu 1945*, Praha 2008.
- KURAL, Václav, *Vlastenci proti okupaci, Ústřední vedení odboje domácího 1940-1943*, Praha 1997.
- KVAŠ, Karel, *Partyzánské hnutí na Havlíčkobrodsku*, Havlíčkův Brod 1976.
- KYNCL, Vojtěch, *Ležáky: obyčejná vesnice, SILVER A a pardubické gestapo v zrcadle heydrichiády*. Pelhřimov 2008.
- MACKSEY, Kenneth, *Zapalte Evropu. Partyzáni v Evropě za 2. světové války*, Brno 2000.
- MASTNÝ, Vojtěch, *Protektorát a osud českého odboje*. Praha 2003.
- MEZELEV, Nikolaj, Alexejevič. *Šli po české zemi partyzáni*, Moskva 1979.
- MUDROCH, Martin a kol. *Svratka Včera a dnes*. Svratka 1995.
- MUSIAL, Bogdan, *Sowjetische Partisanen 1941 – 1944: Mythos und Wirklichkeit*, Paderborn 2009.
- MARX, Karl, ENGELS, Friedrich, *Manifest komunistické strany*, Spisy, svazek 4, Praha 1958.

- MICHÁLEK, Petr st., MICHÁLEK, Petr ml., *Pravda o východní frontě (1941–1944)*, Praha 2010.
- MŇAČKO, Ladislav, *Smrt si říká Engelchen*, PRAHA 1963.
- NEBOJSA, Bořivoj, *Jak to bylo s partyzány*. Brno 1998.
- NĚMEČEK, Jan a kol.
- OVERY, Richard: *Rusové ve válce 1941-1945*. Praha–Plzeň 2004.
- PAUL, Gerhard, MALLMANN, Klaus – Michael, *GESTAPO za druhé světové války*, Praha 2010.
- PELIKÁN, Jan, *Dějiny Jugoslávie 1918 – 1991*, Praha 1994.
- POSPÍŠIL, Jaroslav, *Hyeny*, Zlín 1996.
- PRAŽÁK, Josef, NOVOTNÝ, František. *Latinsko-český slovník*, Praha 1980.
- QUITT, Zdeněk, KUCHARSKÝ, Pavel, *Česko-latinský slovník*, Praha 1992.
- ROBERTS, Geoffrey, *Stalinovy války (1939–1953)*, Praha 2008.
- SCHMITT, Carl, *Teorie partyzána*, Praha 2008.
- SLÁDEK, Oldřich, *Od „ochrany“ ke „konečnému řešení“: (nacistický teror v českých zemích 1939-1945)*. Praha 1983.
- SLÁDEK, Oldřich, *Přicházeli z nebe*, Praha 1993.
- SLÁDEK, Oldřich, *Ve znamení smrtihlava*. Praha 1997.
- SLÁDEK, Oldřich, *Zločinná role gestapa. Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938–1945*, Praha 1986.
- SNYDER, Timothy, *Černá zem*, Praha 2015.
- SNYDER, Timothy, *Krvavé země*, Praha 2013.
- STALIN, Vissarionovič, Josif, *O velké vlastenecké válce Sovětského svazu*, Praha 1954.

- ŠINDELÁŘOVÁ, Lenka, *Einsatzgruppe H. Působení operační skupiny H na Slovensku 1944/1945 a poválečné trestní stíhání jejích příslušníků*, Praha 2015.
- ŠOLC, Jiří, *Bylo málo mužů*, Praha 1991.
- ŠOLC, Jiří, *Osudná rozhodnutí (Kapitoly z historie československého odboje (1939 – 1945))*, Praha 2006.
- ŠOLC, Jiří, *Padáky nad Slovenskem*, Praha 1997.
- ŠOLC, Jiří, *Za frontou na Východě*, Praha 2003.
- TEICHMAN, Miroslav, *Zdvihnout pušku a jít bojovat*. Praha 1992.
- TULIS, Josef, *Obrana národa na Novoměstsku. Kapitoly z historie odboje na Českomoravské vysočině*. Nové město na Moravě 1995.
- ŤOPEK, František, *Lidé stateční a ti druzí*. Havlíčkův Brod 1961.
- TŮMA, Miroslav, *Útěk a návrat*, Hradec Králové 1986.
- VANČURA, Vladislav, *Vědomí souvislosti*, Praha 1958.
- VRABEC, Václav, *Zmařené naděje*. Praha 1992.
- WANNER, Jan, LITERA, Bohuslav, *Vnitřní fronta: sovětský stát a společnost 1941-1945*. Praha 2000.
- WELZER, Harald, NEITZEL, Sönke, VOJÁCI, *Protokoly o boji, zabíjení a umírání*, Praha 2014.
- WINCHESTER, Charles, *Východní fronta*, Praha 2005.
- ZUBOV, Andrej, *Dějiny Ruska 20. století – díl I 1894 – 1939*, Praha 2015.
- ZUBOV, Andrej, *Dějiny Ruska 20. století – díl II 1939 – 2007*, Praha 2015.
- ŽAMPACH, Vojtěch, *Partyzánské portréty*, Brno 1980.

Nepublikované práce

ČERNÝ, Vladimír, *PROTIPARTYZÁNSKÉ OPERACE NA MORAVĚ V LETECH 1944 – 1945*, Disertační práce, Historický ústav Filosofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 2006.

DOLEŽALOVÁ, Ivana, *Obraz partyzána v československé společnosti v letech 1945 – 1948*, Bakalářská práce, Ústav světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2013.

CHADIMOVÁ, Jana, *Konec druhé světové války v Poličce*, Katedra dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty Karlovy univerzity, 2011.

KRATOCHVÍLOVÁ, Petra, *Nové Město na Moravě v letech 1938–1945*, Katedra dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2010.

KYNCLOVÁ, Vlasta, *Partyzánský odboj na Svratecku v letech 1944–1945*, Bakalářská práce, Katedra dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2012.

KYNCLOVÁ, Vlasta, *Partyzánský odboj a vojenské výsadky ze Sovětského svazu na Žďársku a Novoměstsku. Příspěvek k dějinám protinacistické rezistence na území Protektorátu Čechy a Morava*, Diplomová práce, Ústav světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2015.

KŘÍŽ, Aleš, *Úloha novoměstského obchodníka Eduarda Sošky v protinacistickém odboji*, Diplomová práce, Katedra historie Pedagogické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2004.

MÁLKOVÁ, Žaneta, *Odbojová činnost v okrese Semily v letech 1939–1945*, Diplomová práce, Katedra historických věd Filozofické fakulty Univerzity Pardubice, 2009.

MAŠEK, Lukáš, *Druhý odboj na Svratecku*, Bakalářská práce, Historický ústav Filosofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 2010.

PLACHÝ, Martin, *Pardubická služebna gestapa jako součást nacistického perzekučního aparátu*, Bakalářská práce, Katedra historických věd Filozofické fakulty Univerzity Pardubice, 2012.

Články v periodikách

HRBEK, Jaroslav, *Proč trvala válka až do roku 1945. Problémy spojenecké strategie*. Dějiny a současnost, 2005/05.

KUDRNA, Jiří, *Tak přicházela svoboda*, *Herálecký zpravodaj*. IV/2005. Herálec 2005.

KUDRNA, Jiří, *Tak přicházela svoboda*, *Herálecký zpravodaj*. V/2005. Herálec 2005.

KURAL, Václav, *Obrana národa mezi 15. březnem a 1. zářím 1939*, *Historie a vojenství*, 1970/03.

KYNCL, Vojtěch, *Velitel kolínského gestapa Paul Feustel. Dopadený válečný zločinec*, *Východočeský sborník historický*, č. 20, 2011.

MANNOVÁ, Elena, *Piruety v inscenování minulosti. Slovenské národní povstání v proměnách času*, *Dějiny a současnost*, 2008/08.

MIKULKA, Jiří, *Rád bych sloužil pro bezpečnost našeho státu dále...* sborník ABS, 2010/08, kap. 09 – Biografie Josefa Gemrota.

SMETANA, Vít, *Sféry vlivu: mýtus či realita? Jak se za války dělila Evropa*. Dějiny a současnost, 2005/05.

SMETANA, Vít, *Starosti s osvoboditeli. Vojáci Rudé armády v Československu po skončení druhé světové války*, *Dějiny a současnost*, 2005/05.

ŠOLC, Jiří, *Oddíl pro zvláštní úkoly při 1. čs. sboru v SSSR*, *Historie a vojenství*, 1997/04.

VAJSKEBR, Jan, ŠUSTROVÁ, Radka, *Německá bezpečnostní opatření v Protektorátu Čechy a Morava na začátku války*, in *Paměť a dějiny*, č. 3, 2009.

ŽÁČEK, Pavel, *Neúspěšná mise NKGB – Vysazení agenta Vitovského do Protektorátu Čechy a Morava v letech 1944 – 1945*, *Paměť a dějiny*, 2011/01.

Přílohy

Přehled výsadků ze Sovětského svazu ve zkoumaných regionech

Složení výsadku Kirov ¹⁸³	
Jméno	Funkce
V. I. Zedgenidze	velitel oddílu
I. A. Churtin	komisař oddílu
N. M. Antipov	náčelník štábu
Jozef Kurtiš	styk s obyvatelstvem
M. S. Trišin	Radista
A. A. Borisov	Radista
A. Ivová	záložní radistka
I. I. Kolcov	Rozvědčík
P. I. Davidov	Rozvědčík
V. V. Kolotov	Rozvědčík
A. M. Dubnikov	Destrukce
I. D. Soloduchin	Destrukce
A. E. Čirkovskij	Destrukce
I. A. Svirděnkov	Destrukce
A. I. Grabová	Zdravotnice

Složení výsadku Mistr Jan Hus ¹⁸⁴	
Jméno	Funkce
Alexander V. Fomin	velitel oddílu
Ivan V. Perchun	náčelník štábu
Nikolaj I. Chimič	náčelník zpravodajské služby
Miroslav Pich Tůma	Politický komisař
Lydijsa A. Smykova	Lékařka
Alexandr N. Čepurov	Radista
Marija N. Poljakovová	Radistka
Nikolaj V. Kolesnik	destrukční a diverzní činnost
Nikolaj A. Mezelev	destrukční a diverzní činnost
Nikolaj A. Šustov	destrukční a diverzní činnost
Vladimir N. Prigodič	destrukční a diverzní činnost
Ivan K. Knyš	destrukční a diverzní činnost

¹⁸³Organizátorský a diverzní partyzánský oddíl Kirov byl vysazen v oblasti Královehradecka namísto předpokládaného Čáslavska dne 26. března 1945. Tato skupina se vzápětí po seskoku začala přesouvat do oblasti Českomoravské vrchoviny, kde zůstali až do posledních dnů druhé světové války. Tento oddíl spolupracoval zejména s partyzány ze skupiny Vpřed – Orel a dopomáhal koordinovat květnové povstání. Ze soukromého archivu Jana Velíka, dokument vytvořený společně s historikem Zdeňkem Jelínkem, s. 13.

¹⁸⁴VÚA–VHA, 308-87-1 sbírka vzpomínek a pamětí – Partyzánský brigáda M. Jana Husa (autor Miroslav Pich), s. 40–43.

Složení partyzánské brigády Jan Kozina¹⁸⁵	
Jméno	Funkce
Vasil Kiš	velitel oddílu
Grigorij Arsentejovič Melnik	náčelník štábu
Jan Kopčák	politický komisař
V. Jastrenskij	zástupce náčelníka štábu
Nikolaj F. Murjakov	velitel bojové skupiny
Afanas M. Petrosjan	náčelník diverze
Dimitrij Mališev	náčelník průzkumu
Nikolaj Kosinov	Lékař
Alexandra N. Pančenkova	Radistka
Vladimir Šamajev	Radista
Věra Mordunovová	pomocnice štábu
Michal Turis	spojka velitele
Michal Galanda	člen bojové skupiny
Juraj Hušťák	člen bojové skupiny
Jan Palo	člen bojové skupiny
Josef Balaščík	člen bojové skupiny

Složení paradesanty Stas¹⁸⁶		
Jméno a hodnost	Krycí jméno	Funkce
četař Štefan Bandúr	Ján Závodský	velitel
četař Jan Velík	Jan Smetana	radista
rotný Emil Šimko	Ján Pálko	radista

¹⁸⁵ VÚA–VHA, 308-87-1, materiály skupiny Jan Kozina.

¹⁸⁶ VÚA–VHA, PJ 138b, Zprávy všech členů oddílu.

Složení oddílu Vpřed¹⁸⁷		
Jméno	Krycí jméno	Funkce
Nikolaj Jemeljanovič Melničuk	Orel	velitel oddílu
Pavel Valerianovič Kuriata	Chockij	politický komisař
Vladimír Fjodorovič Jackjuk	Kremeňev	náčelník štábu
A. P. Bykov	Kostin	zástupce velitele
Tamara S. Rybakovová	Tamara Rogova	Radistka
A. S. Organisjan	Miša Kriss	Rozvědka
A. V. Kurjatov	Vdovičenko	průzkumník
M. J. Ignatěnko	Miša Varšavskij	průzkumník
P. O. Ionnikov	Osipov	průzkumník
P. P. Tycz	Ryszard	Radista
A. P. Chmel	Ivanov	Radista

Složení výsadku Jermak¹⁸⁸	
Jméno	Funkce
Nikolaj Ivanovič Dmitrijev	velitel oddílu
Maxim Fedorovič	náčelník štábu
Leonid Jefremovič	politický komisař
Zdislaw Nowacki	zástupce náčelníka štábu
Nataša Vasiljevna	radistka
Dina Mefodijevna	radistka
Naděžda Vasiljevna	lékařka
Konstantin R. Nikolskij	
Nikolaj Iljin	
Roman Vavilovič Chlud	
Gregorij Semjonovič	
Fedor A. Mitin	
Jakov Kirilovič Kolomijec	
Gregorij Mitrofanovič	
Andrej Jegorovič Fursenko	

Složení výsadku Dr. Miroslav Tyrš¹⁸⁹
--

¹⁸⁷ VÚA–VHA, PJ 138B, Materiály oddílu Vpřed – Orel, složení skupiny.

¹⁸⁸ Hlavním úkolem partyzánské skupiny Jermak, jehož vysazení proběhlo 30. září 1944, bylo organizovat partyzánský boj a partyzánské oddíly z řad uprchlých sovětských zajatců. Jeho operační oblastí se staly Dražanský vrchovina, Prostějovsko a také Českomoravská vrchovina. Právě k sovětskému výsadku Jermak se přidalo část mužů (především uprchlí sovětští zajatci) z partyzánského oddílu Černý – Čapajev.

Jméno	Funkce
Ján Hudec	velitel oddílu
Ivan Andrejevič Labunskij	náčelník štábu
Viktor Ruttkay	politický komisař
Rufina Nikolajevna	zdravotnice
Vladimír Začupejko	radista
Matvej Andrejev	radista
Alexander Savljevič Korovin	
Viktor Alexejevič Osipov	
Michajl Šijanov	
Josef Kahala	
Štefan Kaňka	
Ignác Hazucha	
Ján Silný	
Daniel Dibdiak	
Ján Novák	

¹⁸⁹ Oddíl Dr. Miroslav Tyrš byl vysazen na Pelhřimovsku dne 25. října 1944 ve dvou fázích. Jeho operačním prostorem se stalo především Bystřicko a Českomoravská vrchovina, stejně tak jako u Jermaku. Partyzánská skupiny Dr. Miroslav Tyrš do sebe absorbovala druhou část Serinkových partyzánů, a to především Čechy.

Přehled výsadků z Velké Británie ve zkoumaných regionech

Složení výsadku Calcium ¹⁹⁰	
Jméno	Hodnost
JUDr. Jaroslav Odstrčil	Poručík
Josef Gemrot	Rotmistr
František Široký	Rotmistr
Karel Niemczyk	Rotmistr

Složení výsadku Tungsten ¹⁹¹	
Jméno	Hodnost
Rudolf Pernický	Kapitán
Leopold Musil	Rotmistr

Složení výsadku Platinum – Pewter ¹⁹²	
Jméno	Hodnost
Jaromír Nechanský	Kapitán
Jaroslav Pešan	Rotmistr
Alois Vyhňák	Rotmistr
Jaroslav Klemeš	Četař

¹⁹⁰ Výsadek skupiny proběhl v noci z 3. na 4. dubna 1944 nedaleko Rabštejnské Lhoty na Chrudimsku. Více v kapitole, která se věnuje místním odbojovým organizacím. AHM, f. II. světová válka – R-3, západní desanty.

¹⁹¹ Předpokládaným místem výsadku byla Vortová na Chrudimsku, skutečné vysazení tohoto oddílu ale proběhlo v Libenici (okres Kolín) dne 21. prosince 1944. Tato jednotka měla posílit londýnský odboj v českých zemích a jejím dílčím úkolem bylo také vyjasnit a vyřešit spory mezi členy desantu Calcium a Radou tří. Dále měla zajišťovat přijímání materiálů. Její hlavní základnou na Vysočině se stal, stejně tak jako u mnohých jiných, penzion Cyrila Musila ve Studnicích na Novoměstsku. AHM, f. II. světová válka – R-3, západní desanty.

¹⁹² Skupina Platinum – Pewter měla být původně vysazena v Nasavrkách (okres Chrudim), skutečným místem shozu se ale stala malá obec Javorné ve stejném okrese. Výsadek proběhl 16. února 1945.

Složení výsadku Bauxite ¹⁹³	
Jméno	Hodnost
Pavel Hromek	Plukovník

¹⁹³Jednočlenný výsadek Bauxite byl vysazen v noci z 22. na 23. března 1945 u obce Cyrilov na Velkomeziříčsku. Hlavním úkolem Pavla Hromka byla příprava na přijetí britské diplomatické mise v osvobozeném Československu. V závěru války se měl Hromek stát zástupcem londýnské exilové vlády v České národní radě. Jeho místo nakonec zaujal Jaromír Nechanský. Na místě výsadku Hromka čekali zástupci skupiny Tungsten a Platinum – Pewter, jimž přinesl nové radiostanice a krystaly. Hromek po seskoku rovněž navázal spolupráci s organizací Rada tří. AHM, f. II. světová válka – R-3, západní desanty.